

Kouřimské předměstí v Českém Brodě z pohledu archeologie

Záchranný archeologický výzkum v letech 2006 a 2007

Jan Frolík

1. ÚVOD

Český Brod je jako významné středověké královské město a jako důležitá archeologická lokalita systematicky sledován od roku 1993. Od té doby bylo získáno velké množství nálezů a poznatků, které osvětlují nebo dokreslují jeho počátky a vývoj ve středověku a novověku. Značná část údajů byla shromážděna při zdánlivě neatraktivní dokumentaci výkopů pro inženýrské sítě a dalších obvykle nepříliš rozsáhlých zásahů do terénu. Celkové vyhodnocení dnes dovoluje z této mozaiky sestavit celistvější obraz vývoje některých oblastí městského areálu, při čemž zveřejněna byla zatím jenom malá část (Ebel *et al.* 1998; Frolík 1996; Bankovová 2015; Bezdíčková 2016). Mezi sledované areály patří také Kouřimské předměstí, jehož hlavní osu tvoří ulice Prokopa Velikého. Právě zde proběhla v letech 2006 a 2007 rozsáhlá rekonstrukce. Z výsledků byl publikován pouze objev zajímavé skupiny vrcholně středověkých pohřbů (Frolík *et al.* 2016). Další nálezy ho mohou zasadit do celkového obrazu předměstí a přiblížit jeho celkový vývoj. To je cílem předkládaného textu.¹

2. PŘÍČINA A PRŮBĚH VÝZKUMU

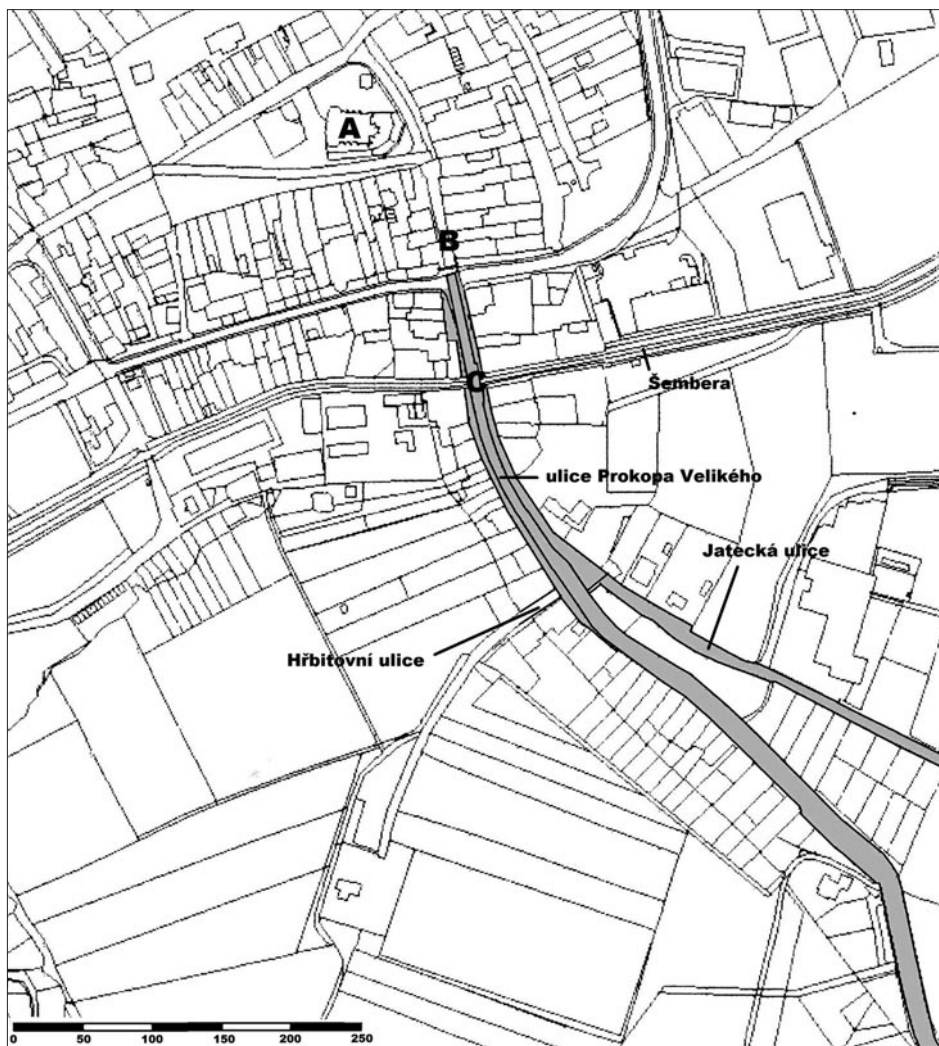
Město Český Brod (*obr. 1a*) přistoupilo od 90. let minulého století k systematickému budování či rekonstrukci inženýrských sítí (kanalizace, voda, plyn) následované rekonstrukcí povrchů jednotlivých ulic. Do roku 2010 se dotkly všech hlavních ulic a náměstí. Příkladem je kompletní rekonstrukce sítě a následně vozovky v ulici Prokopa Velikého. Zasažla také do odbočujících ulic Hřbitovní a Jatecké (*obr. 1b*).

Výkopové práce byly zahájeny v září 2006 hloubením hlavního řádu kanalizace a souběžného vodovodu na křižovatce ulic Jana Kouly a Prokopa Velikého před dochovaným předbraním Kouřimské brány (*obr. 2*). Okraje zástavby, kde tento výkop končil, bylo dosaženo již v lednu 2007. V těsném závěsu probíhalo hloubení přípojek k jednotlivým nemovitostem, a to v období od října 2006 do dubna 2007. Navázalo hloubení výkopů pro plynovod včetně přípojek (březen 2007 až květen 2007). Samostatnou kapitolu představovala přestavba či spíše novostavba mostu přes říčku Šemberu (říjen 2006 až leden 2007). Závěrečnou část prací tvořila důkladná rekonstrukce vozovky v celé délce, tj. od Kouřimské brány až na okraj zástavby směrem na Přistoupim (červen a červenec 2007). V úplnosti byly terénní práce a úpravy dokončeny v listopadu 2007 (*obr. 3*).

Obr. 1a. Český Brod. Poloha lokality na mapě Čech.

¹ Text byl připraven v rámci projektu 14-36938G – „Středověká populace v centru a na venkově. Archeologie, bioarcheologie a genetika na pohřebištích Pražského hradu, středních a východních Čech“ podporovaného Grantovou agenturou ČR.

Obr. 1b. Český Brod, výřez z katastrální mapy s ulicemi Prokopa Velikého, Jateckou a Hřbitovní. Nahoře historické městské jádro s kostelem sv. Gotharda (A), Kouřimskou branou (B) a mostem přes říčku Šemberu (C). Sedě zvláště zkoumané ulice. Podklad ČÚZK, vyhotovil autor.

Všechny práce probíhaly v ostrém tempu, na několika místech najednou a během zimních měsíců i za nepříznivého počasí (obr. 4). Výkopy zůstávaly otevřené jen velmi krátkou dobu (obvykle necelý den). Tomu se musela přizpůsobit dokumentace prováděná ve vybraných či momentálně přístupných úsecích stěn výkopů. Preferovány byly situace se složitější terénní situací či s pozůstatky zdív. Pořizovány byly skici či zákresy na milimetrový papír s popisem jednotlivých uloženin či zdív podle upraveného manuálu Muzea města Londýna (*Spence 1990*). Dokumentované situace byly následně ovzorkovány především s cílem získat datovací materiál. Průběžně byla prováděna fotodokumentace odhalených terénních situací a celkového průběhu stavby. V některých úsecích dovolila rychlost výkopových prací pouze poří-

Obr. 2. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. Pracovní záběh, říjen 2006. Vzadu předbraní Kouřimské brány. Foto M. Křemen.

Obr. 3. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. Pracovní záběr, srpen 2007. Foto M. Křemen.

Obr. 4. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. Pracovní záběr, únor 2007. Foto M. Křemen.

zení fotodokumentace s velmi omezeným popisem a omezené vzorkování. Pozornost byla věnována i nálezům z vykopané nebo vybagrované zeminy, kterých se podařilo shromáždit značné množství. Vyrovnaná se tím nálezová chudost převážné části dokumentovaných řezů. Cílem bylo získat celkovou představu o dochovaných archeologických terénech v ulici Prokopa Velikého, o nichž nebyla jakákoliv starší představa. Průběh stavebních prací ukázal, že se jednalo o první nahlédnutí do terénů pod povrchem vozovky, ale bohužel také pro velkou část ulice poslední. Zejména rekonstrukce vozovky zahrnující také překvapivě silný nový podklad znamenala snížení původní úrovně terénu až o jeden metr, což vedlo k úplnému odstranění archeologických situací na velké ploše a bez výzkumu. Rychlý postup prací také nedovoloval systematickou nivelaci. Specifickou kapitolu tvořila rekonstrukce mostu, který byl zbořen a následně bylo koryto Šembery několikrát provizorně zavezeno a opět vybráno, takže zjištěné archeologické situace podlely několikerému narušení a byly dokumentovány jenom nedostatečně a bylo prakticky nemožné je mezi sebou propojit.

Výjimku tvořil plošně omezený výzkum před domem čp. 407 v červnu 2007 (Frolík 2007). Při dokumentaci výkopů pro kanalizaci v lednu 2007 byly ve stěnách výkopu evidovány narušené kostrové hroby. Dohoda se stavební firmou umožnila v červnu 2007 jejich plošný odkryv (Frolík et al. 2016).²

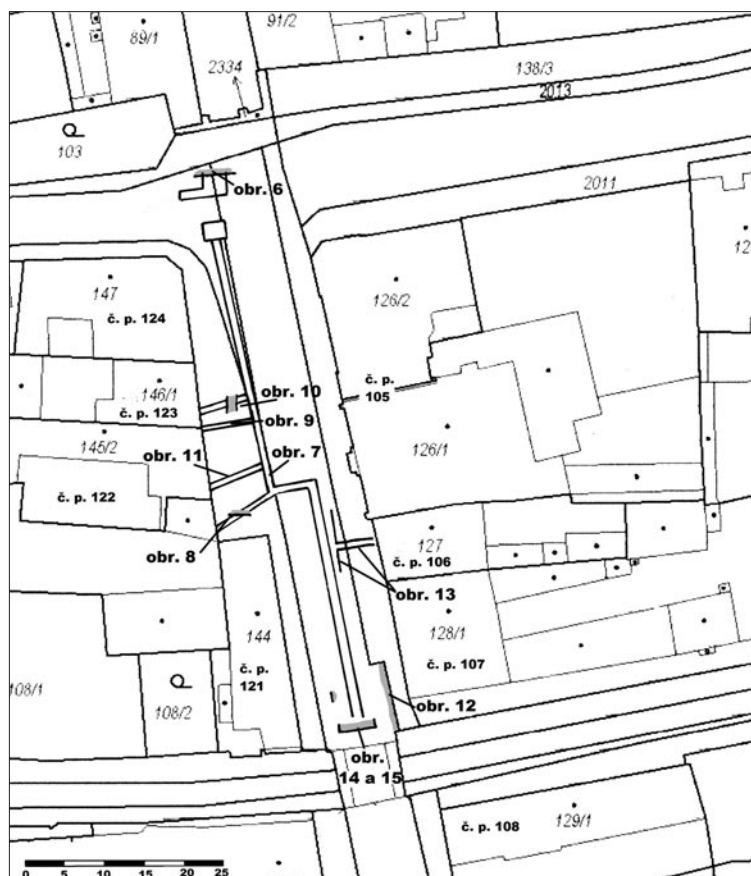
3. TERÉNNÍ SITUACE

a) U brány

Hloubení výkopů a jejich sledování bylo zahájeno na křižovatce ulic Jungmannova, Jana Kouly a Prokopa Velikého přímo před předbraním Kouřimské brány (obr. 5). Byla zde vykopána šachta o rozměrech 2,7 × 2,7 m a dokumentované hloubce 1,75 m. Středem výkopu probíhala ve směru východ–západ starší cihlová štola kanalizace. Z jižní strany šachty vybíhal do ulice Prokopa Velikého výkop pro hlavní řad kanalizace o šířce 1,2 m. Dokumentovány byly výřezy terénní situace na začátku tohoto výkopu, a to v obou stěnách v délce 2 m především proto, že v ploše výkopu byl zjištěn rozsáhlý objekt. Dokumentace se odehrála 5. října 2006. Nejnižší zjištěnou vrstvou byla šedorezavá jílovitá hlína (označena jako uloženína J/brána) o dokumentované mocnosti 0,4 m, pokračovala však pod dno výkopu. Nasedala na ni šedá

² Akce měla dva stavebníky, což vedlo ke komplikacím při vyjednávání. Obtížnost celé akce byla završena faktem, že jeden z nich náklady výzkumu neuhradil.

Obr. 5. Český Brod, ulice Prokopa Velikého v úseku mezi Kouřimskou branou a č. p. 108. Vyznačeny polohy dokumentovaných řezů, zjištěná zdíva (šedě) a odkazy na jejich vyobrazení. Podklad ČÚZK, vyhotovil autor.

stejně jako výkop pro plynové potrubí obezděné či obložené cihlami. Vzhledem k nesoučasnosti se zřejmě nejednalo o původní úroveň, z níž byly výkopy hloubeny, ale oba překrývala (stejně jako ostatní plochu) vrstva recentního betonu (H/brána) a asfaltu (I/brána) o celkové síle 0,4 m.

Poznatky doplnil výkop pro vodovod o rozměrech 2,75 × 3,2 m hloubený ve vozovce před předbraním Kouřimské brány (*obr. 5*). Jeho severní hrana se nacházela 5,5 m před ním. Hluboký byl 1,5 m. V severní stěně výkopu byla narušena zeď z lomových kamenů spojovaných maltou (*obr. 6*). Zeď neměla směrem do výkopu (tj. na jižní straně) regulérní líc, protože byla porušena recentními výkopy pro vodovodní potrubí. Druhý líc se nacházel mimo výkop. Byla překryta pouze betonovými podklady současného asfaltového povrchu vozovky.

b) Mezi Kouřimskou branou a Šemberou

Jen omezené možnosti pro dokumentaci poskytoval výkop pro hlavní řad kanalizace a souběžně pokládaného vodovodu. Fotodokumentace dokládá, že již v úseku u č. p. 105, tj. těsně za vnější hranou výše zmíněného výkopu, bylo evidováno několik úrovní kamenných dlažeb, obvykle s písčítým podkladem a proložených vrstvami životních nečistot, které se na nich uložily. Ve stěně kanalizační šachty o výšce 1,8 m se zřetelně rýsovaly tři takové dlažby (*obr. 7*).

Dalším dokumentovaným místem byla přípojka kanalizace do č. p. 172, popsaná 9. října 2006. Výkop o šířce 0,9 m odbočoval z hlavního řadu a šikmo pokračoval až k vratům do domu. Jeho délka činila 6,6 m (*obr. 5*). Dokumentována byla ve dvou výřezech severní stěna. První výřez (označený 172/II) se nacházel ve vzdálenosti 0,7 m od vrat do domu. Výkop byl v těchto místech hluboký 1,5 m (*obr. 8*). Na jeho dně se nacházela uloženina sestávající z 80 % žlutého jílu a 20 % uhlíků (označena A/172). Zjištěna byla neúplná mocnost 0,1 m. Nasedala na ní 0,1 m silná uloženina složená z hnědé jílovité hlíny (30 %) a 70 % uhlíků

písčítá uloženina s množstvím drobných kamenů a oblázků (A/brána) silná 0,2 m, která byla překryta dlažbou z lomového kamene (B/brána) o mocnosti až 0,2 m. Do dlažby byl vyhlouben zmíněný objekt, který měl šikmé stěny a svažoval ke svému středu. Z něho byla zjištěna část jižní a východní stěny. Minimální rozměry činily 2 × 2,7 m a maximální zjištěná hloubka 0,6 m. V ploše vlastní šachty byl zcela zničen. Výplň tvořila šedá hlína (C/brána). Objekt byl překryt vrstvou obdobného charakteru barevně s hnědým odstínem (D/brána), jehož síla se pohybovala mezi 0,1 až 0,35 m. Následovala tenká (max. 0,05 m) uloženina tvořením žlutohnědým pískem (E/brána). Na východním profilu ji překrývala až 0,25 m silná uloženina obdobného charakteru jako vrstva D/brána (uloženina F/brána). Překrývala ji kamenná dlažba (G/brána) o mocnosti až 0,15 m. Na západním profilu tato dlažba nasedala přímo na uloženinu D/brána. Lokálně se na této dlažbě (Z profil) dochovala navázka (hnědá hlína – K/brána) silná 0,1 m. Z této úrovně byly kopány výkopy pro cihlovou kanalizační šachtu

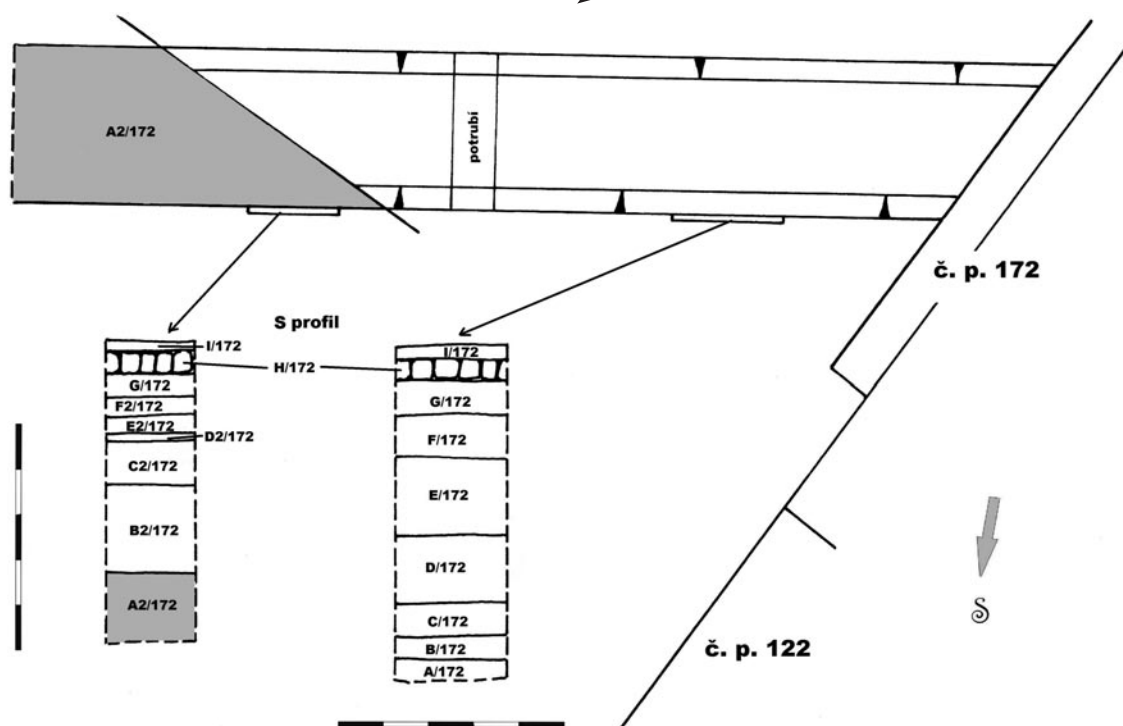

Obr. 6. Český Brod, křižovatka ulic před Kouřimskou branou, výkop pro vodovod. Zeď zjištěná v severní stěně výkopu. Pravděpodobně pilíř mostu přes městský příkop. Pohled od jihu. Foto M. Křemen.

Obr. 7. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. Hlavní řad vodovodu a kanalizace před č. p. 105. Patrné tři úrovně kamených dlažeb komunikace. Pohled od západu. Foto M. Křemen.

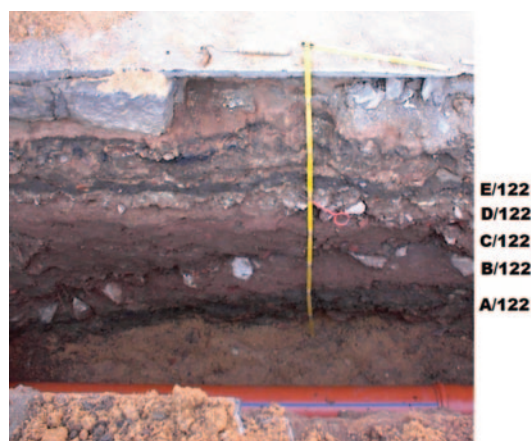

Obr. 8. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 172. Půdorys přípojky s polohou zjištěné zdi (označena A2/172, zvýrazněna šedě) a dokumentovaných výřezů terénní situace. Dole jednotlivé řezy. Popis jednotlivých uloženin v textu. Kreslil M. Křemen, upravil autor.

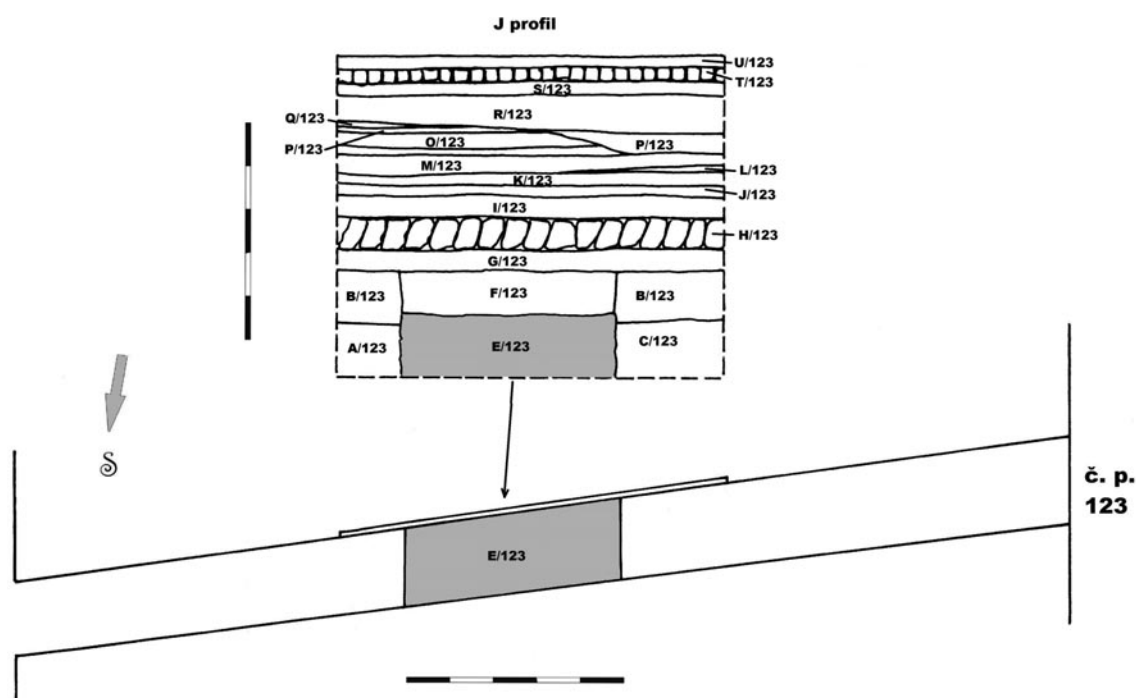
(B/172), pravděpodobně spáleniště. Následovala 0,15 m silná uloženina hnědé jílovité hlíny (80 %) s příměsí malých kamenů (10 %) a uhlíků (10 % – C/172). Směrem vzhůru se uložila hnědá hlína (70 %) s příměsí bělavých kamenů (20 %) a hnědých pískovcových kamenů (10 %) o mocnosti 0,3 m (D/172). Na ní zjištěná uloženina (E/172) je obdobného charakteru – hnědá hlína (70 %) s příměsí bělavých kamenů (15 %), hnědých pískovcových kamenů (10 %) a uhlíků (5 %) o celkové mocnosti 0,35 m. Další vrstva má charakter planýrky či podkladu povrchu vozovky (F/172) – hnědá hlína (30 %), ale s převahou

Obr. 9. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 123 a 124. Severní stěna přípojky, vpravo identifikace jednotlivých uloženin. Foto M. Křemen, upravil autor.

Obr. 11. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 122. Severní stěna přípojky, vpravo identifikace jednotlivých uloženin. Foto M. Křemen, upravil autor.

Obr. 10. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 123. Nahoře dokumentovaný výřez terénní situace, dole půdorys přípojky s polohou zjištěné zdi (E/123, zvýrazněna šedě). Popis jednotlivých uloženin v textu. Kreslil M. Křemen, upravil autor.

kamenné drti/šterku (70 %). Následovaly již jen recentní úpravy povrchu zastoupené 0,15 m silnou vrstvou okrového písku (uloženina G/172), tvořící podklad pro dlažbu z kostek o síle 0,1 m (uloženina 172/H), která byla překryta asfaltem (uloženina I/172).

Druhý výřez terénní situace byl dokumentován ve vzdálenosti 2,5 m od vrat domu (označen 172/I). Výkop byl hluboký jen 1,3 m (obr. 8). Na jeho dně se v těchto místech nacházela zeď z lomových kamenů, spojovaných žlutou maltou. Šířka zdi nebyla ve výkopu zachycena. Zeď (označena A2/172) byla orientována kolmo na průčelí domů č. p. 172 a 122 a směřovala na jejich rozhraní. Ve výkopu byla zachycena o výšce 0,3 m, ale pokračovala pod jeho dno. Nasedala na ní 0,4 m silná hnědá hlinitá vrstva s příměsí pískovcových kamenů (10 %) fragmentů cihel (5 %) a uhlíků (5 %) – uloženina B2/172). Podobný charakter měla i následující vrstva (C2/172) hnědé jílovité hlíny s příměsí pískovcových kamenů (10 %), fragmentů cihel (5 %) a uhlíků (5 %). Výše dokumentované vrstvy již souvisely s úpravami povrchu. Nejstarší byla 0,04 m

silná vrstva škváry (uloženina D2/172), překrytá 0,08 m silnou vrstvou okrového písku (uloženina E2/172), pravděpodobně podklad nedochované dlažby. Na tomto písku se uložila další vrstva škváry (uloženina F2/172) silná 0,1 m. Vývoj uzavírá okrová písčité vrstva (uloženina G1/172), dlažba z kamenných kostek (uloženina H1/172) a recentní asfalt (uloženina I1/172) o celkové mocnosti 0,25 m.

Následující den 10. října 2006 byla pouze fotograficky dokumentována přípojka, která se nacházela na rozhraní domů č. p. 123 a č. p. 124 (*obr. 5 a 9*). Ve výkopu hlubokém 1,4 m nebylo dosaženo podloží. Nejnižší se v severním profilu nacházela uloženina popsána jako šedá hlinitá (označena A/123/124). Nad ní byly dvě úrovně kamenných dlažeb, položených do písčitého podkladu, oddělené tenkou (nepopsanou) uloženinou (B až D/123/124). Na horní dlažbě se uložila šedá hlinitá uloženina (E/123/124), překrytá hnědou hlinitou uloženinou (F/123/124). Následovala již jen vrstva planýrky a na ní současný betonový povrch chodníku s písčitém podkladem.

Další výsek terénní situace byl dokumentován v přípojce kanalizace do č. p. 123, dne 12. října 2006. Výkop o šířce 0,9 m odbočoval z hlavního řadu a mírně šikmo pokračoval až ke vstupu do domu. Jeho délka činila 6,8 m a hloubka 1,5 m (*obr. 5*). Dokumentován byl výřez v jižní stěně (*obr. 10*). Ve výkopu byla jako pravděpodobně nejstarší stratigrafická jednotka objevena zeď z lomového kamene na žlutou maltu (označena E/123) o šířce 1 m. Pokračovala pod dno výkopu. Orientována byla ve směru sever–jih, tj. rovnoběžně s průčelím domu č. p. 123 ve vzdálenosti 3,5 m od něho. Stratigrafická situace se po stranách zdi lišila. Na východní straně (tj. směrem do ulice) byla jako nejstarší evidována ulehlá vrstva okrového písku o neúplné mocnosti 0,25 m (uloženina A/123, pokračovala pod dno výkopu). Na ní se usadila vrstva tmavě šedé jílovité hlíny o síle 0,25 m. Také tato vrstva byla ulehlá (uloženina B/123). Na západní straně zdi byl vývoj odlišný. Jako nejstarší byla zjištěna tmavě šedá jílovitá hlína s příměsí pískovcových kamenů (20 %) o neúplné mocnosti 0,25 m (uloženina C/123). Následovala vrstva tmavošedé jílovité hlíny s příměsí pískovcových kamenů (30 %) a uhlíků (5 %) silná 0,25 m (uloženina D/123). V dalším vývoji zeď zanikla a její část byla vyrabována. Výkop po této aktivitě v šíři zaniklé zdi (1 m) byl vyplněn heterogenní vrstvou (označena F/123), sestávající z tmavošedé jílovité hlíny s příměsí kamenů (25 %), uhlíků (5 %) a fragmentů bělavé malty (5 %).

Terén byl srovnán do stejné úrovně po obou stranách zaniklé zdi a překryt dlažbou z lomového kamene (uloženina H/123), kladeného do okrového písku (uloženina G/123) o celkové mocnosti 0,25 m. Na této dlažbě se uložila vrstva nečistot v podobě hnědého jílu s příměsí kamínků (10 %) a fragmentů bělavé malty (10 %) o síle 0,1 m (uloženina I/123). Následovala další dlažba, tentokrát z valounků a drobného lomového kamene (uloženina K/123), uložených do okrového písku (uloženina J/123) dohromady silná 0,1 m. Na této dlažbě bylo dokumentováno až 0,25 m silné souvrství tenkých vrstviček a proplátek, sestávající odspoda z vrstvy černého popela a uhlíků (80 %) s příměsí hnědého jílu (10 %) a kamínků s valounky (10 % – uloženina L/123); vrstvy hnědého písčitého jílu s příměsí malých kamenů (10 %) a fragmentů cihel (5 % – uloženina M/123); vrstvy tmavě šedé písčité hlíny s příměsí kamenů (20 % – uloženina N/123); vrstvy černého popela a uhlíků s příměsí kamínků (10 % – uloženina O/123) a heterogenní vrstvy sestávající z hnědého jílu s příměsí hrudek okrové malty (20 %), pískovcových kamenů (10 %) a fragmentů cihel či mazanice (10 % – uloženina P/123). Tato vrstva byla zčásti překryta proplástem bělavé malty (uloženina Q/123). Následující vrstva je pravděpodobně podkladem nebo pozůstatkem úpravy povrchu (uloženina R/123) – tmavošedá písčitojílovitá hlína s příměsí drti pískovcových kamenů (10%) a malých oblázků (5 %). Nespornou úpravou je dlažba z kostek (uloženina T/123) s podkladem žlutého písku (uloženina S/123), obojí překryté soudobým asfaltem (uloženina U/123) o celkové mocnosti 0,15 m.

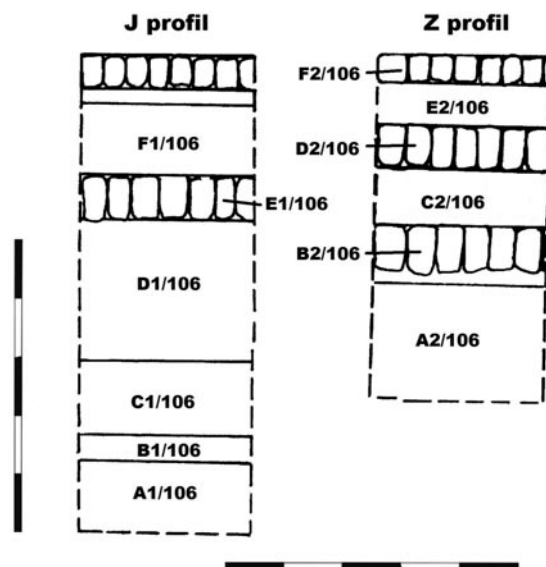
Přípojka do následující nemovitosti č. p. 122, a to přímo do dveří, byla hloubena 17. října 2006 (*obr. 5*). Výkop o hloubce 1,5 m byl dokumentován pouze fotograficky a ověřován na jižní straně (*obr. 11*). Obdobně jako v přípojce na rozhraní č. p. 123 a č. p. 124 se nejnižší nacházela šedá hlinitá uloženina (označena A/122), překrytá dvěma úrovněmi nepravidelných kamenných dlažeb (uloženiny – starší B/122, mladší D/122), oddělenými šedo-hnědou hlinitou uloženinou (C/122). Na horní dlažbě se uložila černošedá hlinitá uloženina (E/122), překrytá uloženinou charakteru podkladu pro nezachovanou dlažbu nebo úpravy povrchu zahliněným šterkem (F/123). Následoval písčité podklad současného betonového chodníku.

K nemovitostem č. p. 106 a č. p. 107 se výkopové práce opakovaně vracely (22. února, 1. března a 14. března 2007 – *obr. 5*). Výkop pro hlavní řad plynovodu byl hlouben v chodníku před těmito domy dne 22. února 2007 a byl hluboký až 2 m. Zjistil pouze narušené terény. Západní stěnu výkopu před č. p. 107

Obr. 12. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 107. Východní líc zdi z pískovcových kvádrů ve výkopu před č. p. 107. Pohled od severu. Foto M. Křemen.

Obr. 13. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 106. Vlevo jižní stěna přípojky ze dne 1. března 2007; vpravo západní stěna přeložky plynovodu ze dne 14. března 2007. Popis jednotlivých uloženin v textu. Kreslil M. Křemen, upravil autor.

Obr. 14. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, severní strana mostu přes Šemberu po odbagrování. Popis jednotlivých zdí (A, B, C) v textu. Pohled od jihu. Foto M. Křemen, upravil autor.

Obr. 15. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, severní strana mostu přes Šemberu po odbagrování. Detail západního líce zdiva zaniklého mostu (zed' A na obr. 14). Pohled od jihu. Foto M. Křemen.

tvorila zeď z pískovcových kvádrů, lícovaná směrem do něho (obr. 12). Zjištěna byla v délce šesti metrů, neúplná výška činila 0,9 m. Zeď pokračovala pod dno výkopu, horní část byla pravděpodobně odstraněna staršími výkopy. Jižní konec byl zničen výkopem souvisejícím s rekonstrukcí mostu přes Šemberu, severní výkopem pro plyn. Pod úroveň výkopu zeď pokračovala severním směrem, ale v narušené podobě bez pravidelného líce. Severněji byl bez přímé souvislosti se zdí dokumentován úzký výřez terénní situace o výšce až 2,1 m. Podloží nebylo dosaženo, na dně byla zjištěna 0,5 m mocná šedohnědá hlinitá uloženina (označena A/107), překrytá až 0,2 m silnou dlažbou z oblázků a pískovcových kamenů (B/107). Výše se nacházely překopané či narušené vrstvy. Ve východním profilu vysokém 1,9 m byla na dně zjištěna obdobná šedohnědá hlinitá uloženina (A/107), překrytá tenkou vrstvičkou bělavé maltové drti (C/107). Nad ní se nacházely pouze narušené či překopané vrstvy.

V kanalizační přípojce k domu č. p. 106 byla dokumentována terénní situace v jižním profilu (obr. 5) dne 1. března 2007. Výkop měl hloubku 1,65 m (obr. 13:A). Na dně byl zjištěn velký plochý kámen z místního jílovce. Nebylo možné rozhodnout, zda se jedná o část zdi související s nájездem na most (viz níže), nebo jen náhodně umístěný kámen, protože situace byla v těchto místech na-

rušena výkopy starších inženýrských sítí. Západně byla na dně výkopu dokumentována vrstva okrového písku (uloženina A1/106) o neúplné mocnosti 0,25 m. Na písku se uložila tmavošedá jílovitá hlína s příměsí malých kamínků (5 %) a uhlíků (5 %) silná 0,1 m (uloženina B1/106). Následovala hnědá kamenná drť s příměsí tmavošedé jílovité hlíny (20 %) o síle 0,25 m (uloženina C1/106). Další vrstvu tvořila šedá písčité hlína s příměsí oblázků (30 %), fragmentů malty (5 %) a uhlíků (5 %). Její síla činila 0,5 m (uloženina D1/106) a tvořila zřejmě podklad dlažby z lomového kamene o síle 0,15 m (uloženina E1/106). Horní část stratigrafie sestávala z vrstvy betonu (0,25 m, uložena F1/106), která byla podkladem pro 0,05 m silnou vrstvu písku, do níž byla uložena dlažba ze žulových kostek o síle 0,1 m, tj. povrch vozovky před rekonstrukcí. Z tohoto výřezu terénní situace nebyl získán stratifikovaný materiál.

Malý soubor nálezů byl získán v přeložce plynového potrubí od č. p. 106 směrem (*obr. 5*) k bráně. Výkop byl hlouben přibližně středem vozovky a dokumentován byl dne 14. března 2007 výřez terénní situace v západní stěně. Situován byl západně od předchozího výkopu. Výkop byl hluboký 1,2 m (*obr. 13:B*). Podloží nebylo ve výkopu dosaženo, nejnižší byla zastižena vrstva středně ulehlé hnědé písčité hlíny (uloženina A2/106) o neúplné síle 0,4 m. Překryta byla kamennou dlažbou silnou 0,2 m (uloženina B2/106). Na této dlažbě se uložila tmavohnědá hlína silná také 0,2 m (uloženina C2/106). Převrstvila ji další kamenná dlažba o síle 0,15 m (uloženina D2/106), kterou překryl štěrkový podklad (uloženina E2/106) třetí zjištěné dlažby ze žulových kostek (uloženina F2/106) o celkové mocnosti 0,25 m. Stratigrafický vývoj se tím uzavřel.

c) Most

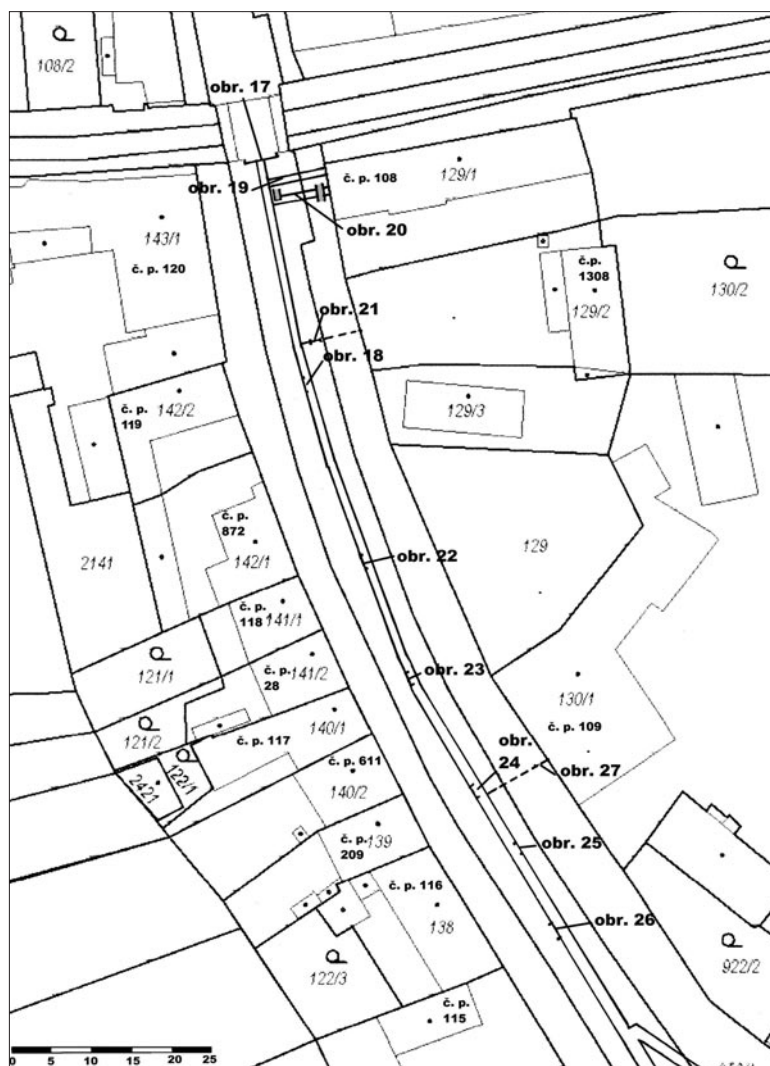
Jen povrchně mohly být dokumentovány terénní situace související s rekonstrukcí mostu. Most byl úplně odstraněn a zčásti byly odstraněny také terény na jižním a severním břehu. Další práce přinesly několikery zásah do obou břehů a také do dna říčky Šembery. Časově limitovaný postup prací a špatná přístupnost znamenaly jen velmi omezené možnosti pro dokumentaci.

Po odbagrování jižní strany mostu dne 17. října 2006 byly odhaleny terény o výšce 3,5 m. Dno tvořila vodní hladina. Přibližně uprostřed se ve spodní části nacházela žlutohnědá hlinitá uložena (A/most/jih) o mocnosti 0,3 m, překrytá 0,4 m silnou šedou hlinitou uloženinou (B/most/jih). Na ní se uložil žlutohnědý (sprašový?) lokálně omezený proplást (C/most/jih, síla 0,1 m) a na něm šedá hlinitá uložena (D/most/jih, síla 0,2 m). Překryt byl 0,4 m silnou vrstvou hnědočervené mazanice (E/most/jih). Poslední intaktní uloženu tvořila šedá hlína silná 0,5 m (F/most/jih). Výše byly evidovány jen novodobé navážky a výplně výkopů pro inženýrské sítě.

Odbagrování severní strany mostu dne 27. října 2006 (*obr. 5*) odhalilo zdíva, která souvisí se starší etapou mostu (*obr. 14*). Nejmhutnější dochované zdívo o šířce 4 m bylo vyzděno z lomového kamene na maltu a postrádalo líc (*obr. 14:B*). Nebylo však zřejmé, zda byl odstraněn při současném bagrování, nebo již dříve. Dochovaná výška činila 2 m, ale zdívo pokračovalo pod dno výkopu (vodní hladina), horní část byla odstraněna staršími terénními zásahy. Na západní straně bylo ohraničeno zdí z kvádrů, lícovanou směrem k západu (*obr. 14:A a 15*). Líc byl dochován do vyšší úrovně než jádro zdíva (asi o 1 m), byl mírně šikmý a směrem vzhůru ustupoval k východu. Na východní straně bylo zdívo také zešikmeno a nepravidelně ustupovalo k západu. Ve vzdálenosti 3 m východním směrem bylo odhaleno další zdívo, tentokrát lícované směrem z východu a vysoké 2,5 m. Pokračovalo však pod dno výkopu (*obr. 14:C*). Východním směrem navazovalo a k popisované zdi bylo přizděno nábrežní zdívo současného koryta z pískovcových kvádrů. Toto východní zdívo je pokračováním zdi, zjištěné ve výkopu před č. p. 107 (*obr. 12*).

Další práce v oblasti mostu vedly k založení betonových pilotů pro postavení nového mostu na obou březích. Po jejich založení byl terén kolem nich 6. prosince 2006 odbagrován, takže zanikly terénní situace v šířce přibližně 1,5 m na obou březích, mezi tím i výše popsané zdívo na severní straně. Popsán byl řez vzniklý u severní nábrežní zdi z pískovcových kvádrů na západní straně a terénní situace, která k němu přiléhala. Na dně 4,8 m hlubokého výkopu se nacházela šedá až černošedá jílovitá hlína v horní části s příměsí uhlíků (označena A/most/sever) o neúplné síle 0,6 m, protože pokračovala pod dno výkopu. Nasedala na ní 0,3 m silná šedohnědá písčitohlinitá uložena (B/most/sever), překrytá 0,1 m silnou kamennou dlažbou (C/most/sever). Na dlažbě se uložila až 0,5 m silná vrstva šedohnědé hlinitojílovité hlíny (D/most/sever), překrytá navážkami dosahujícími až k povrchu (E/most/sever). Uložena D/most/sever vznikla až po postavení nábrežní zdi z pískovcových kvádrů, která níže evidované uloženy porušila. Další pozdější ba-

Obr. 16. Český Brod, ulice Prokopa Velikého v úseku jižně od mostu přes Šemberu a č. p. 115. Vyznačeny polohy dokumentovaných řezů, zjištěná zdiva (šedě) a odkazy na jejich vyobrazení. Podklad ČÚZK, vyhotovil autor.

Nejblíže Šembery byl výřez terénní situace v severní stěně dokumentován 28. listopadu 2006 ve vozovce přímo ve výkopu pro hlavní řad kanalizace a vodovodu, a to napříč vozovkou v délce 2,4 m naproti čp. 108. Výkop zde byl hluboký 3 m (obr. 16 a 19). Na dně výkopu byla popsána vrstva sestávající z 60 % kamenů, 30 % fragmentů dřeva a 10 % tmavošedé jílovité hlíny (uloženina A/Jih) o neúplné mocnosti 0,2 m (pokračovala pod dno výkopu). Nasedala na ní vrstva tmavohnědé jílu s příměsí kamenů (40 %) silná až 0,3 m (uloženina B/Jih). Výše se uložila vrstva charakteru úpravy povrchu, sestávající z kamenné drti (70 %), tmavohnědé jílovité hlíny (20 %) a hnědého písku (10 %) o mocnosti 0,22 m (uloženina C/Jih). Obdobný charakter má následující vrstva kamenné drti (80 %) a tmavošedé jílovité hlíny (20 %) o síle až 0,23 m (uloženina D/Jih). Také další vrstva zřejmě souvisí s úpravou povrchu – tmavošedá písčitojílovitá hlína s příměsí kamenů (20 %) s mocností 0,12 m (uloženina E/Jih). Na jejím povrchu se vytvořila tenká pevná krusta, která ji oddělila od následné vrstvy hnědého písku s příměsí malých oblázků silné až 0,3 m (uloženina F/Jih). V její mocnosti se nacházel proplást tmavohnědé písčitojílovité hlíny (uloženina G/Jih). Výše vznikla tenká vrstva (0,04 m) žlutého písku a kamínků (20 % –

grování ukázalo, že v místech řečiště Šembery se pod uloženinou A/most/sever), která sem pokračuje, nachází černá uhlíkatá (?) uloženina a pod ní žlutohnědá jílovitá uloženina, pravděpodobně náplav. Posledním nálezem byla dřevěná stěna, odhalená v korytě Šembery na jižní straně (obr. 5 a 16) a spolu s nimi kolekce větších opracovaných dřev, vybagrovaných přímo z koryta v těchto místech. Způsob opracování jednotlivých dílů dřevěné stěny ukazuje, že se jednalo o vymezení základové jámy pro nábrežní zeď mostu (obr. 17).³

d) Jižně Šembery

Jižně od říčky Šembery byly přípojky k jednotlivým domům hloubeny v rychlém sledu od konce listopadu 2006. Z některých se podařilo získat materiál pouze sběrem. Konkrétně se jednalo o přípojky k č. p. 120 a k č. p. 872 (obr. 16). Platí to také pro výkop hlavního řadu před č. p. 119, kde byl výřez ze stratigrafie dokumentován alespoň fotograficky (obr. 16 a 18). Na řezu jsou patrné nejméně tři úrovně kamenných dlažeb, vždy překryté vrstvami nečistot, které se na nich usadily. Vzorkování poskytlo materiál z nejmladší dlažby a z vrstvy nečistot pod prostřední dlažbou. Ve výkopu o hloubce 2,2 m nebylo dosaženo podloží.

3 Volně vybagrovaná dřeva jsou pravděpodobně součástí konstrukce dřevěného mostu. Bude jim věnována zvláštní studie.

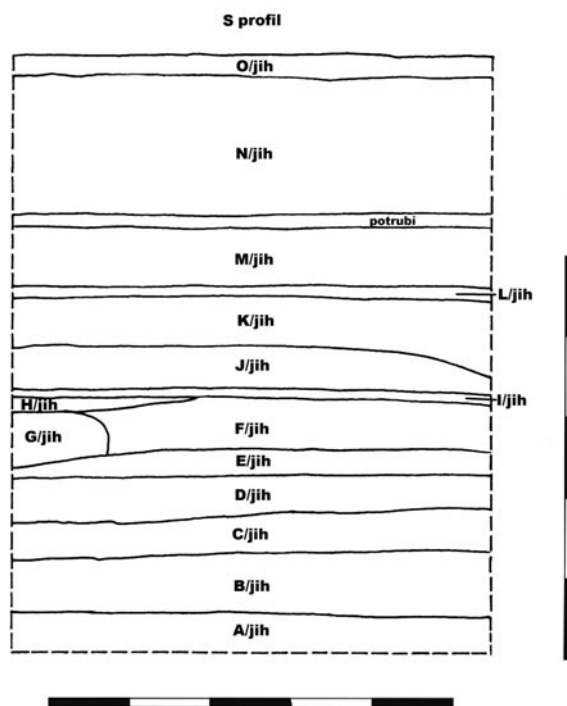
Obr. 17. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, jižní břeh Šembery po odstranění současného mostu. Nedatovaná dřevěná stěna z prken. Pohled od severozápadu. Foto M. Křemen.

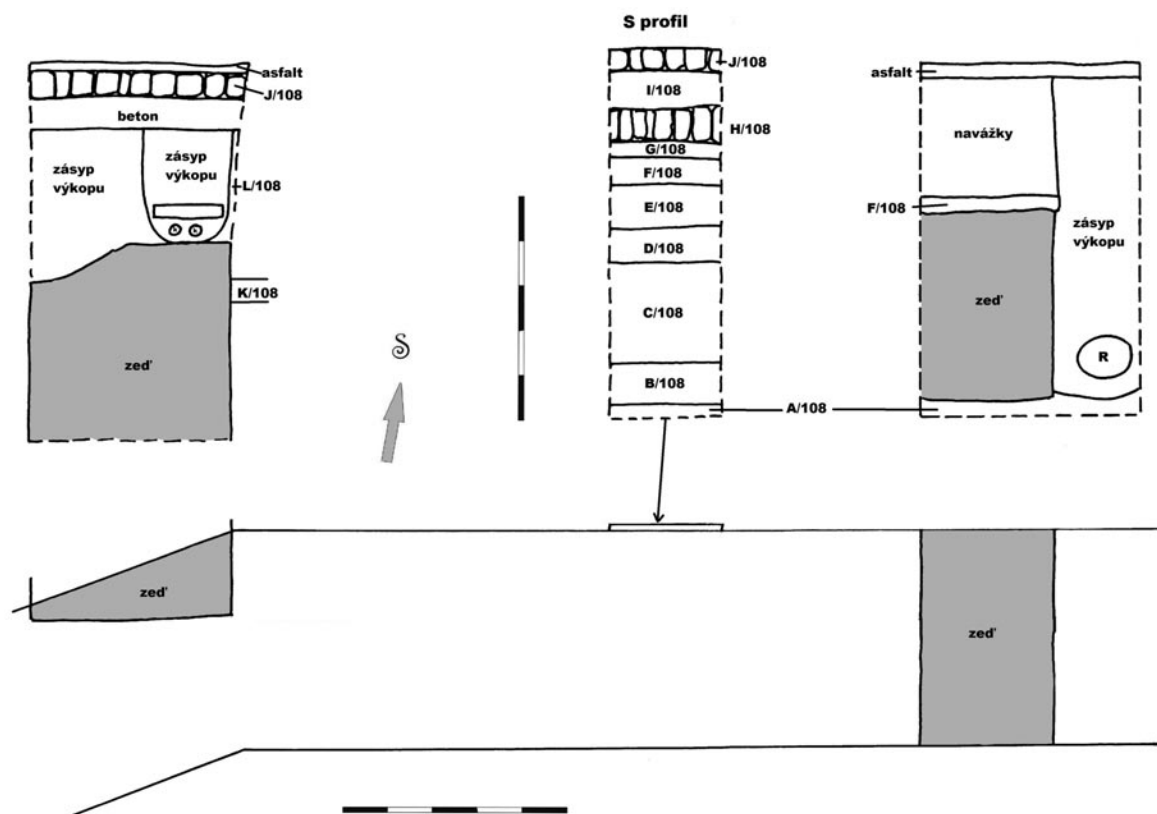
Obr. 18. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 119. Západní stěna hlavního řadu se třemi úrovněmi starších dlažeb. Pohled od východu. Foto M. Křemen.

uloženina I/Jih). Následuje vrstva charakteru úpravy povrchu sestávající z tmavošedé hlíny a kamenné drti (50 %) silná až 0,23 m (uloženina J/Jih). Odlišný charakter má tmavohnědá jílovitá hlína s příměsí kamenů (20 %) silná až 0,4 m (uloženina K/Jih). Překryta je vrstvičkou (0,05 m) drobných kamínků a oblázků (uloženina L/Jih) a tmavohnědou hlinou silnou 0,28 m (uloženina M/Jih). Stratigrafii uzavírá výplň výkopu pro inženýrské sítě (uloženina N/Jih) o síle 0,75 m a dlažba z 0,1 m vysokých kostek (uloženina O/Jih).

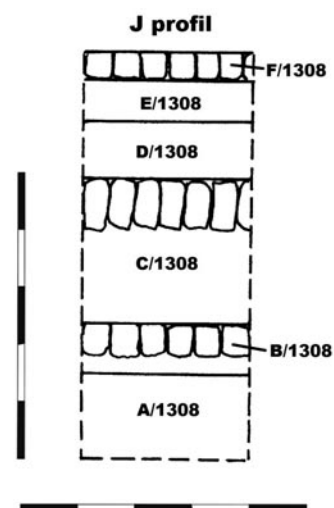
Východně od popsaného řezu byla dokumentována terénní situace v přípojce vodovodu do č. p. 108, a to 28. března 2007. V přípojce o délce 1,4 m byla terénní situace dokumentována ve třech výřezech v severní stěně. Výkop byl hluboký 1,7 m a široký 1 m (obr. 16). V místech, kde přípojka odbočovala z hlavního vodovodního řadu, byla dokumentována zeď z lomového kamene a pískovců na maltu o šířce 0,9 m (obr. 20). Zeď se dochovala ve výši 0,9 m a pokračovala pod dno výkopu. Její orientace byla ve směru sever–jih, ale nepokračovala jižním směrem (v jižní stěně výkopu se nerýsovala). Terénní situace západně od zdi byla zničena výkopem hlavního řadu. Východně se nacházela v hloubce 0,85–0,95 m písčité vrstva (uloženina K/108). Výše byly evidovány pouze novodobé navážky o mocnosti až 0,5 m (uloženina L/108), porušené výkopem pro kabel. Navážky i výkop překrývala vrstva betonu o síle 0,15 m, která tvořila podklad dlažby z kamenných kostek o síle 0,1 m (uloženina J/108). Překrývala je vrstva recentního asfaltu (0,05 m). Ve vzdálenosti 6 m od zdi byl východním směrem dokumentován další výřez terénní situace (obr. 20). Na dně výkopu byla zjištěna tmavošedá jílovitá hlína (uloženina A/108) o mocnosti 0,1 m, která pokračovala pod dno rýhy. Nasedala na ni vrstva žlutého písku (uloženina B/108) silná 0,2 m. Výše se nacházela vrstva tmavohnědé hlíny s příměsí oblázků (10 %), malých fragmentů malty (5 %) a uhlíků (5 %). Její mocnost činila 0,45 m (uloženina C/108). Stratigrafie pokračovala tmavošedou jílovitou hlinou (uloženina D/108) o síle 0,15 m, dále hnědou hlinou s příměsí písku (10 %) a kamenů

Obr. 19. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 108. Severní stěna hlavního řadu kanalizace ze dne 28. listopadu 2006. Popis jednotlivých uloženin v textu. Kreslil M. Křemen, upravil autor.

Obr. 20. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 108. Severní stěna vodovodní přípojky ze dne 28. března 2007. Dokumentované řezy. Zřívá zvyrazněna šedě, popis jednotlivých uloženin v textu. Kreslil M. Křemen, upravil autor.

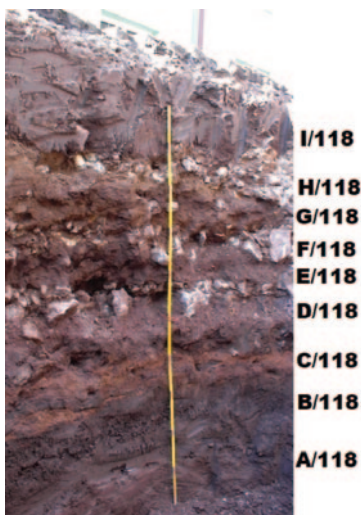
Obr. 21. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 1308. Řez dokumentovaný v jižní stěně kanalizační přípojky. Popis jednotlivých uloženin v textu. Kreslil M. Křemen, upravil autor.

(10 %) silnou 0,2 m (uloženina E/108). Překrývala je dlažba z valounů spojovaných hnědou hlínou v síle 0,14 m (uloženina F/108). Na dlažbě se usadila vrstva hnědé hlíny s příměsí kamenů (10 %) silná 0,06 m (uloženina G/108). Výše se objevila další dlažba z pískovcových kamenů (uloženina H/108) o síle 0,15 m, následovaná třetí dlažbou z 0,1 m vysokých kostek (uloženina J/108), položená do vrstvy žlutého písku (uloženina I/108) vysoká 0,16 m.

Třetí výsek terénní situace byl dokumentován o 2,5 m východně od předchozího (obr. 20). Tvořen byl převážně zď z lomového pískovce, spojovaného hlínou. Zď byla široká 0,6 m a dochovala ve výšce až 0,85 m (v řezu to bylo v hloubce 0,7 až 1,5 m). Zď měla orientaci ve směru sever-jih. Nasedala na vrstvu šedé jílovité hlíny (uloženina A/108) a překrytá byla dlažbou z valounů spojovaných hnědou hlínou v síle 0,1 m (uloženina F/108). Výše se nacházely pouze novodobé navážky překryté asfaltem. Terénní situace směrem k domu č. p. 108 byla zničena výkopem pro plyn o stejné hloubce jako výkop pro vodovod.

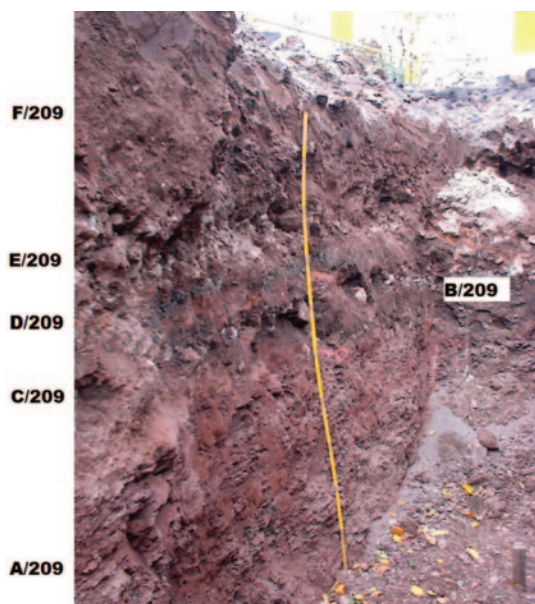
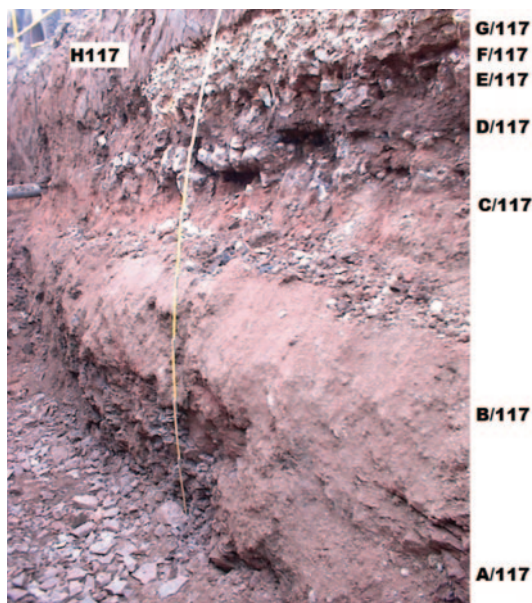
Dne 28. února 2007 byla dokumentována terénní situace v jižní stěně kanalizační přípojky do č. p. 1308, která protнула východní část vozovky a chodník. Výkop byl hluboký 1,45 m (obr. 21). Ve výkopu byla jako nejstarší zastížena vrstva tmavohnědého jílu (uloženina A/1308) o neúplné mocnosti 0,3 m. Není zcela jednoznačné, zda se jedná o podloží. Překryta byla dvěma úrovněmi kamenných dlažeb, starší o síle 0,2 m (uloženina B/1308) a mladší silné i s podkladem 0,5 m (uloženina C/1308). Na mladší dlažbě se uložila vrstva navážek mocná 0,2 m (uloženina D/1308), kterou překryla pouze současná dlažba (uloženina F/1308) s písčítým podkladem (uloženina E/1308). Z výkopu nebyl vyzdvížen stratifikovaný materiál.

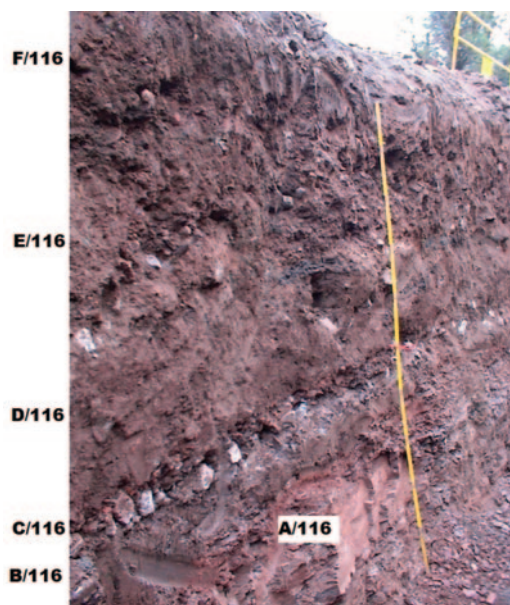

Obr. 22. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 118. Západní stěna hlavního kanalizačního řadu, vpravo identifikace jednotlivých uloženin. Foto M. Křemen, upravil autor.

Obr. 23. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 117. Západní stěna hlavního kanalizačního řadu, vpravo identifikace jednotlivých uloženin. Foto M. Křemen, upravil autor.

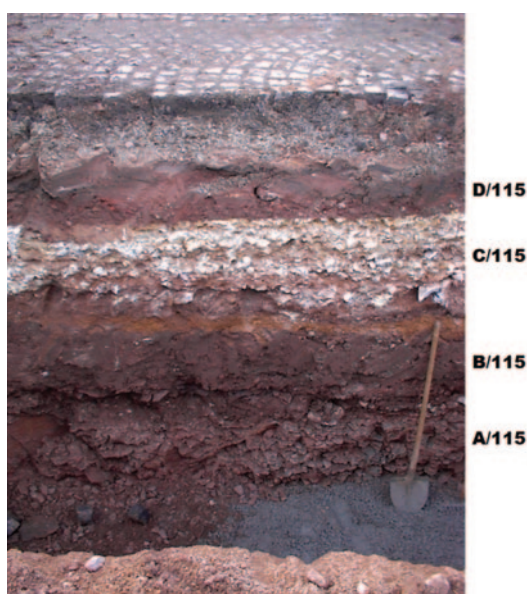

Obr. 24. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 209. Západní stěna hlavního kanalizačního řadu, vlevo identifikace jednotlivých uloženin. Foto M. Křemen, upravil autor.

Obr. 25. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 116. Východní stěna hlavního kanalizačního řadu, vlevo identifikace jednotlivých uloženin. Foto M. Křemen, upravil autor.

Obr. 26. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 115. Západní stěna hlavního kanalizačního řadu, vpravo identifikace jednotlivých uloženin. Foto M. Křemen, upravil autor.

Jen fotograficky byl dokumentován řez v západní stěně hlavního řadu u č. p. 118 dne 25. října 2006 (*obr. 16*). Výkop byl hluboký 2,3 m (*obr. 22*). Na jeho dně byla zjištěna rezavě hnědá jílovitá vrstva (uloženina A/118), bezesporu podloží. Na ní se uložila šedohnědá hlinitá vrstva (uloženina B/118) charakteru původního půdního horizontu. Nad ní byla evidována žlutohnědá písčitohlinitá vrstva s tmavšími proplásky (C/118). Následovaly tři úrovně úprav povrchů terénu (komunikace) v podobě šterkovitých vrstev (uloženiny D/118, F/118, H/118), proložené hnědošedými hlinitými vrstvami nečistot (E/118, G/118). Podobná se vyvinula také na nejmladší dlažbě (uloženina I/118). Stratigrafii uzavřela současná vozovka s podkladem.

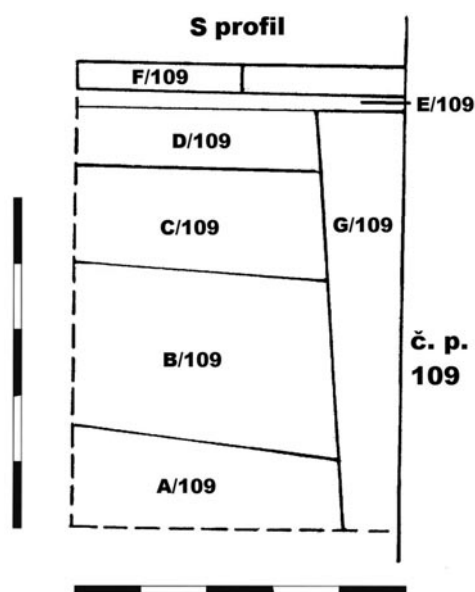
Stejně tak byl jen fotograficky dokumentován výkop pro hlavní řad kanalizace a vodovodu před č. p. 117 (*obr. 16 a 23*), kam dospěl 31. října 2006. S postupujícím výkopem jižním směrem stoupá pozvolna podloží. Ve výkopu hlubokém až 2,2 m vystupuje až 0,7 m nad jeho dno (uloženina A/117). Nad podložím se nalézala šedohnědá hlinitá vrstva (B/117), následovaná třemi úrovněmi šterkovitých úprav povrchu komunikace/dlažeb (uloženiny C/117, E/117, G/117), které jsou proložené šedohnědými hlinitými vrstvami (uloženin D/117, F/117). Celková mocnost dlažeb a uloženin mezi nimi činí až 0,8 m. Obdobná vrstva o mocnosti až 0,4 m se uložila i na nejmladší dlažbě (uloženina H/117). Nejvýše se nacházela dlažba současné vozovky s podkladem. Sled uloženin a dlažeb je stejný jako v předešlém dokumentovaném bodu.

Fotograficky byl ve výkopu pro hlavní řad při obdobném zvrstvení zachycen také řez před č. p. 209 (*obr. 16 a 24*), a to 1. listopadu 2006. Také hloubka výkopu byla identická (2,2 m). Skalní podloží vystupovalo na úroveň až 0,9 m nade dnem (tj. 1,3 m od povrchu, uloženina A/209). Výše byla evidována 0,2 m silná šedohnědá hlinitá vrstva (uloženina B/209). Následně úrovně dlažeb byly zjištěny pouze dvě (C/209, E/209), oddělené šedohnědou hlinitou vrstvou (D/209). Jejich celková mocnost činila 0,6 m. Nad mladší dlažbou byla opět šedohnědá hlinitá vrstva (uloženina F/209) a současná vozovka s podkladem.

Pokračování výkopu hlavního řadu jižním směrem odhalilo 7. listopadu 2006 před č. p. 116 pokračování předchozí situace, která se postupně zjednodušovala (*obr. 16 a 25*). Ve výkopu o stejné hloubce 2,2 m vystupovalo 0,7 m nade dnem skalní podloží (uloženina A/116), na kterém se uložila tenká šedá hlinitá vrstva (0,1 m, uloženina B/116). Nad ní se nacházela kamenná dlažba (uloženina C/116) a výše dvě celkem 0,6 m silné hnědošedé hlinité vrstvy (uloženiny D/116 a E/116). V horní části výkopu byly pouze novodobě přemístěné či překopané vrstvy (uloženina F/116), kryté soudobou dlažbou s podkladem.

Pokračování výkopu hlavního řadu se před křižovatkou ulic Prokopa Velikého a Jatecká rozdvjovalo do dvou větví, z nichž každý pokračoval do jiné ulice (*obr. 16 a 28*). Před domem č. p. 115 byl fotograficky dokumentován 14. listopadu 2006 celkem 2,7 m vysoký řez (*obr. 26*). Na jeho dně se nacházelo skalní podloží vystupující až 1 m nad úroveň dna (uloženina A/115), na kterém se nacházela šedohnědá hlinitá uloženina o mocnosti až 0,5 m (uloženina B/115), kulturní vrstva nebo přeměněný půdní horizont. Nad ní se nacházela žlutohnědá písčitá vrstva až 0,6 m mocná poloha šterků, dohromady popsána jako jedna dlažba (uloženina C/115), spíše však několik (tři?) úprav povrchu na sobě. Výše se uložila hnědošedá hlinitá vrstva (uloženina D/115) a současná vozovka s podkladem.

Další výsek terénní situace byl dokumentován u č. p. 109 až 6. března 2007, a to v kanalizační přípojce (*obr. 16*). Dokumentován byl severní profil v části přiléhající k domu (*obr. 27*). Výkop měl hloubku 1,45 m. Ve spodní části bylo zjištěno podloží v podobě hnědé rozvětralé skály, která se svažovala směrem k východu. Vystupovala až 0,3 m nad dno výkopu (uloženina A/109). K podloží patřila i následná vrstva rezavě hnědého jílu o síle až 0,5 m (uloženina B/109). Také tato vrstva se svažovala směrem k východu. Výše se nacházela vrstva

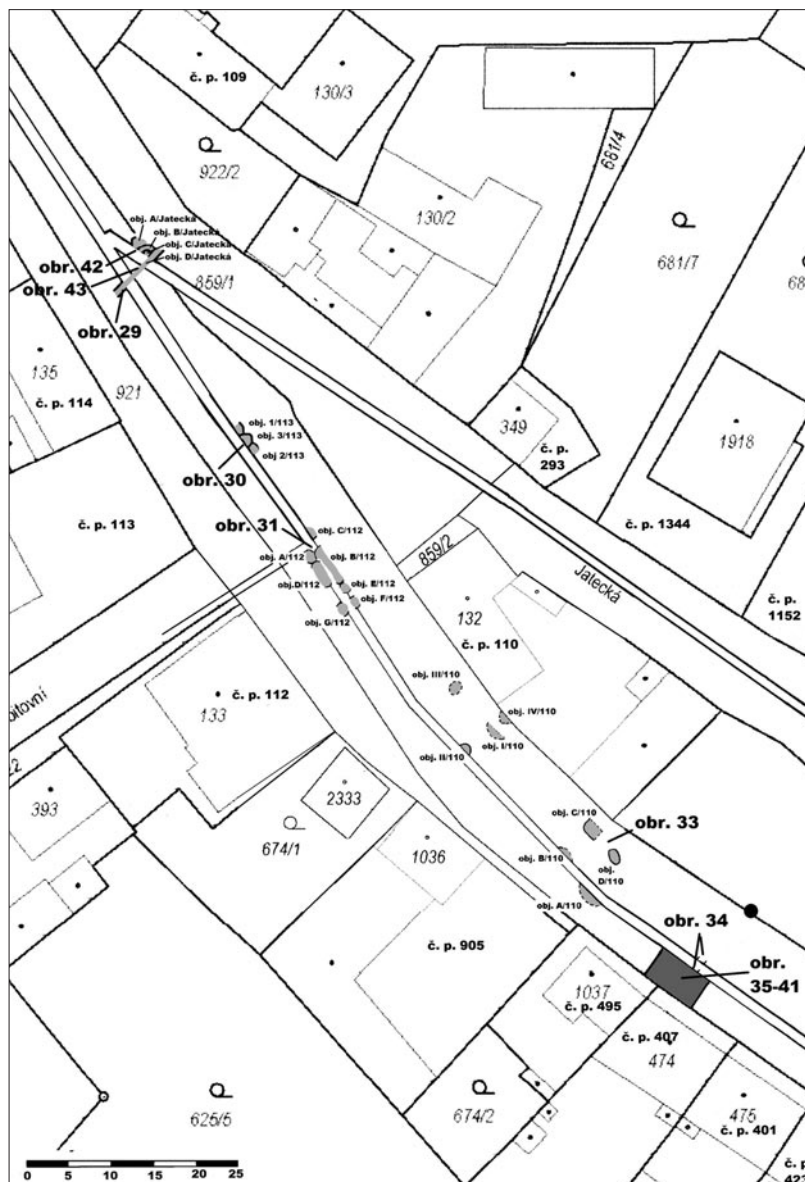

Obr. 27. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 109. Řez dokumentovaný v severní stěně kanalizační přípojky. Popis jednotlivých uloženin v textu. Kreslil M. Křemen, upravil autor.

navážek, tvořená promísenou hnědou, červenou a žlutou hlínou a pískem (uloženina C/109), které měly mocnost 0,3 m. Překrývala je vrstva novodobé škváry o síle 0,18 m (uloženina D/109). Až do této vrstvy se zahluboval vkop pro základovou zeď domu č. p. 109 (uloženina G/109). Výplň vkopu překrývaly betonové dlaždice formátu 0,5 × 0,5 × 0,06 m (uloženina E/109) s tenkým písčitým podkladem. Ten byl porušen recentním výkopem pro kabely. Stratigrafii uzavírá vrstva asfaltu (uloženina F/109). Z výkopu nebyl získán stratifikovaný materiál.

Pokračování hlavního výkopu dospělo 9. ledna 2007 před č. p. 114 (obr. 28). Zde byl v obou stěnách zjištěn kamenný kanál, vyzděný z pískovcových kvádrů a vyplněný černošedou hlínou (obr. 29). Nacházel se ve zjednodušené terénní situaci. Ve stěně výkopu hlubokého až 2 metry vystupovalo skalní podloží až 1,3 m nad jeho dno (uloženina A/114). Na ní se uložila hnědá hlinitojílovitá vrstva s kameny a úlomky cihel (uloženina C/114), překrytá vrstvičkou bělavé malty (uloženina D/114). Nad ní se nacházela vrstva stejného charakteru jako C/114 (uloženina E/114). Z úrovně jejího povrchu byl hlouben výkop pro zmíněný kamenný kanál. Hluboký byl 1 m, široký byl až 2,2 m. Vnitřní prostor měl rozměry 1,2 × 1,2 m. Z kamene byly vybudovány jeho stěny, dno bylo mírně prohloubeno do uloženiny C/114. Překryt byl kamennými deskami zčásti patrnými na řezu. Výplň kanálu má označení B/114. Kanál byl překryt pouze vrstvou novodobé navážky či planýrky a soudobou dlažbou s písčitým podkladem.

Výkopové práce pokračovaly před ohradní zdí č. p. 113, a to pouze formou náčrtu s popisem. Fotograficky byla dokumentována část východní stěny dne 10. ledna 2007 (obr. 28 a 30). Výkop měl v těchto místech hloubku až 2,5 m. Podloží tvořila rozvětralá skála (uloženina A/113) s povrchem v hloubce 2,1 m a překrytá vrstvou hnědého jílu (uloženina B/113) silná až 0,5 m. K podloží náležela také vrstva světle hnědého jílu silná až 0,3 m (uloženina C/113). Do ní byly zahloubeny celkem tři objekty (jámy). U jižního konce výkopu to byl objekt mísovitého průřezu o neúplné délce na řezu 1 m a hloubce 0,5 m (objekt 2/113). Vyplněn byl hnědošedou jílovitou hlínou (uloženina F/113). Porušen byl dalším objektem (objekt 3/113) také mísovitého průřezu na řezu o úplné délce 1,5 m a hloubce až 0,4 m. Výplň byla popsána jako

Obr. 28. Český Brod, ulice Prokopa Velikého v úseku mezi č. p. 109 a č. p. 423. Ulice Jatecká v úseku mezi č. p. 293 a č. p. 1152. Vyznačeny polohy dokumentovaných řezů, zjištěné objekty (zvýrazněny šedě), plošně zkoumaná plocha (zvýrazněna tmavě šedě) a odkazy na jejich vyobrazení. Černý kroužek označuje místo s nálezem početných zvířecích kostí. Podklad ČÚZK, vyhotovil autor.

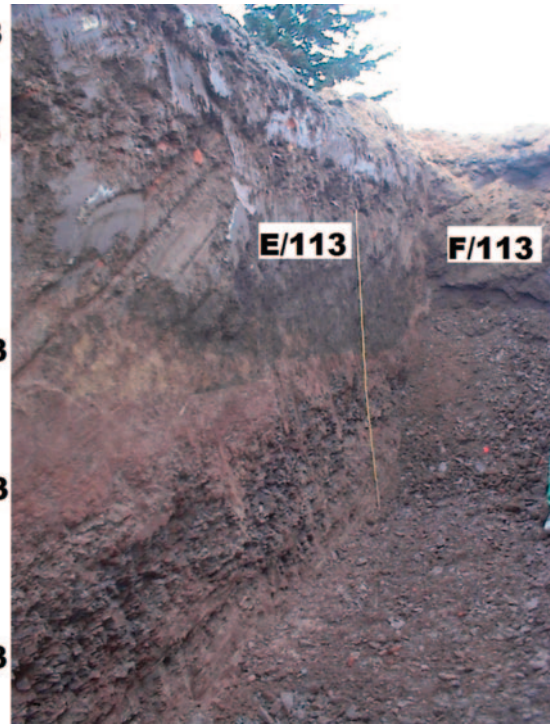
G/113

D/113

C/113

B/113

A/113

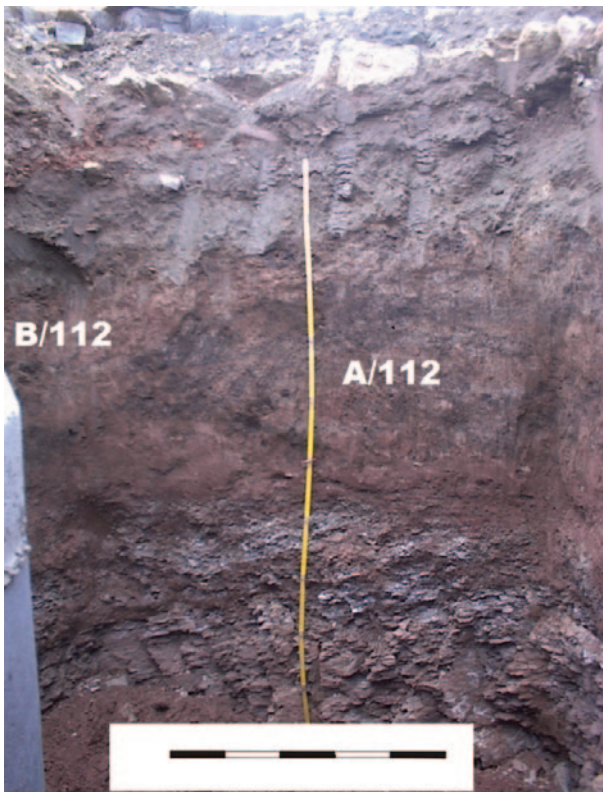

E/113

F/113

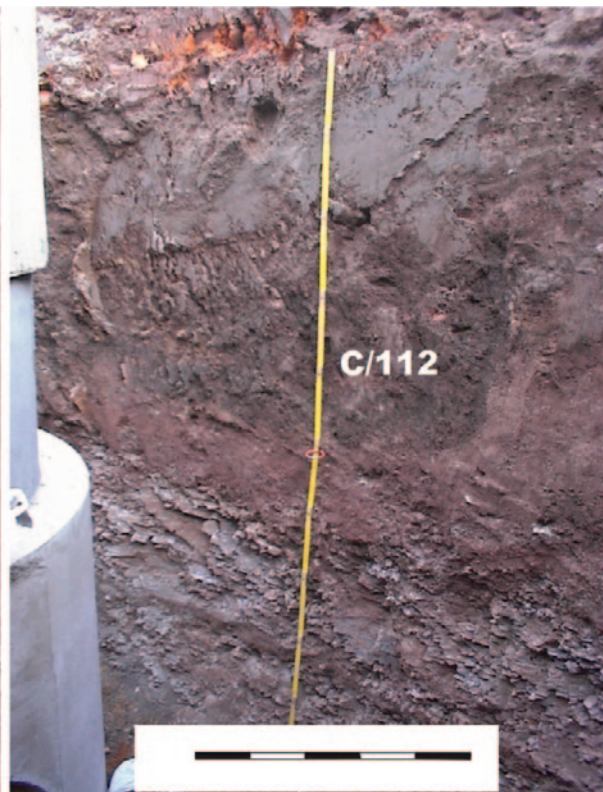
Obr. 29. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 114. Západní stěna hlavního kanalizačního řadu, kamenný trativod/kanál, totožný s objektem D/Jatecká. Foto M. Křemen.

Obr. 30. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 113. Východní stěna hlavního kanalizačního řadu, vlevo a v ploše identifikace jednotlivých uloženin. Foto M. Křemen, upravil autor.

B/112

A/112

C/112

Obr. 31. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 112. Západní, jižní a východní stěna hlavního kanalizačního řadu s objekty A/112, B/112 (vlevo), C/112 (vpravo). Foto M. Křemen, upravil autor.

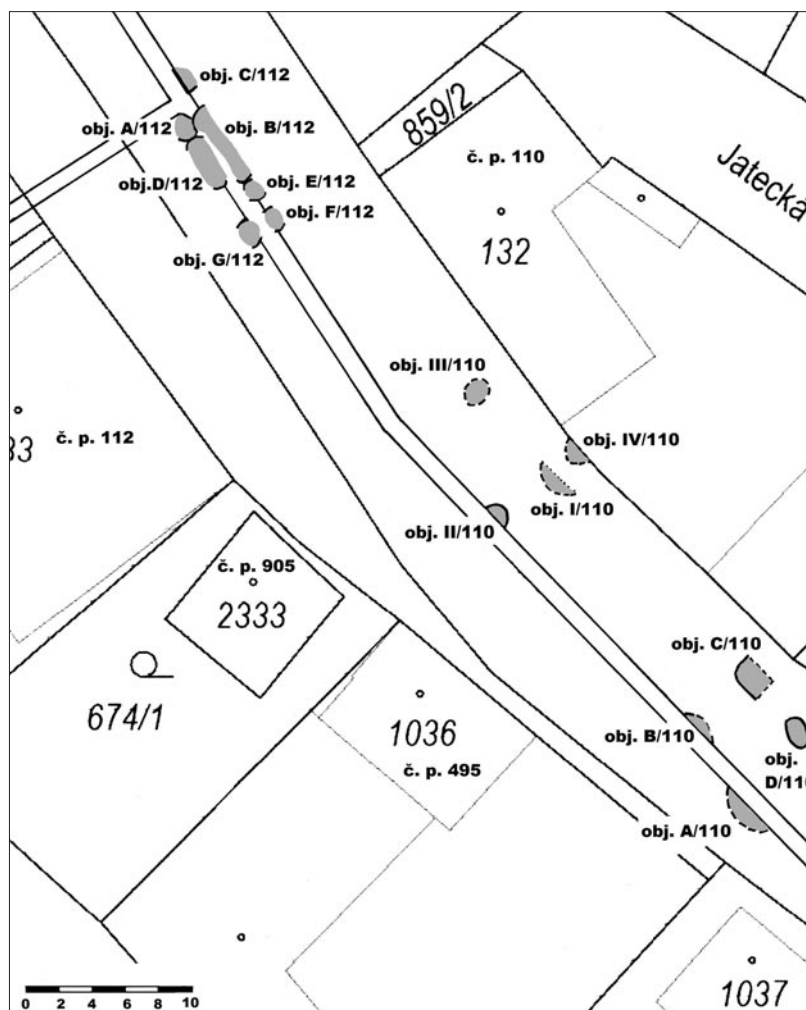
tmavošedý jíla (50 %) smíšený s béžovým jílem (40 %) a s příměsí kamenů (5 %) a fragmentů cihel (5 % – uloženína E/113). Objekt 3/113 porušoval severním směrem další objekt (?) označený 1/113 s výplní hnědého jílu s příměsí kamenů, fragmentů cihel a fragmentů malty (uloženína D/113). Jeho neúplná délka činila na řezu 5 m, hloubka až 0,4 m. Objekty byly překryty navázkou sestávající z hnědého jílu s příměsí (30 %) kamenů (uloženína G/113) o síle 0,5 m. Stratigrafii uzavírala dlažba z kostek se šterkovým podkladem.

Během bagrování výkopu pro hlavní řád vody a kanalizace a zřizování šachty Š12 naproti nároží č. p. 112 byly 12. ledna 2007 zjištěny další objekty, které byly dokumentovány pouze fotograficky (obr. 28 a 32). Ve výkopu o hloubce 2,5 m vystupovalo 0,8 m nad dno skalní podloží, na kterém se nacházela hnědá jílovitá hlína. Do ní byly vyhloubeny tři objekty. Jeden v podobě mělké jámy s rovným dnem a široce nálevkovitě rozevřenou východní stěnou (označen jako objekt A/112) se nacházel na styku západní a jižní stěny (obr. 31:A). V západní stěně

měl neúplnou délku 1,3 m, v jižní 1,2 m. Hloubka činila 0,6 m. Vyplněn byl tmavošedou hlinou. V jižním profilu byl porušen objektem B/112, který přecházel do stěny východní. V jižní stěně dosahoval délky 1 m, ve východní 0,6 m. Měl mísovitý profil a byl hluboký 0,5 m (obr. 31:A). Vyplněn byl světle hnědou jílovitou hlinou. Ve východní stěně ve vzdálenosti 1 m od objektu B/112 se ve stěně rýsoval další objekt s rovným dnem a kolmou jižní stěnou (označen C/112). Severní část nebyla přístupná (obr. 31:B). Hloubka činila 1 m, dokumentovaná délka 1,6 m. Vyplněn byl tmavošedou hlinou. Všechny objekty byly překryty šedou hlinitou vrstvou, na kterou nasedala ve východním řezu červenohnědá vrstva s příměsí zlomků cihel. Vše překrývaly novodobé navázky a současná dlažba s podkladem.

Výkop bezprostředně za šachtou Š12 pokračoval 15. ledna 2007 a byl dokumentován pouze fotograficky. V západním profilu pokračoval objekt A/112, a to nejméně v délce 2,5 m, kde byl porušen dalším objektem (označen D/112 – obr. 28 a 32). Zachycena z něho byla jenom severní část, tvořená široce nálevkovitě rozevřenou stěnou. Hloubka činila až 1,3 m, neúplná délka 2,4 m. Také výplň byla obdobná jako u objektu A/112, tj. tmavošedá hlína. Ve východní stěně pokračoval objekt B/112, a to v (neúplné) délce 4 m, hloubka dosahovala 0,6 m. Objekt měl přibližně rovné dno. Všechny objekty byly překryty tenkou vrstvou s obsahem bílé malty, nad kterou se nacházela pouze novodobá navázka a současná dlažba s podkladem.

Mezi domy č. p. 112 a 113 odbočuje z ulice Prokopa Velikého Hřbitovní ulice. Odbočka kanalizace a vodovodu do ní byla hloubena 8. února 2008. Pod současným povrchem vozovky se nacházela pouze vrstva novodobé navázky nasedající na podloží.

Obr. 32. Český Brod, ulice Prokopa Velikého v úseku mezi č. p. 112 a č. p. 495. Vyznačeny zjištěné objekty (zvýrazněny šedě). Podklad ČÚZK, vyhotovil autor.

Další hloubený úsek mezi domy č. p. 112 a č. p. 110 doložil, že podloží pozvolna stoupá k povrchu. Ve výkopu hlubokém 1,6 m vystupovala skála 0,6 m nad dno rýhy (tj. 1 m pod úroveň povrchu). Na ní nasedala rezavě hnědá hlinitojilovitá vrstva, pravděpodobně původní půdní horizont (mocnost až 0,5 m). Ve východním profilu se na ní uložila tenká vrstva s obsahem bělavé malty, překrytá šedohnědou hlinitou vrstvou. Výše se nacházela pouze novodobá planýrka pod podkladem současné dlažby. Do rezavě hnědé vrstvy byly zahloubeny objekty, které mohly být dokumentovány pouze fotograficky a ovzorkovány (*obr. 28 a 32*). Ve východní stěně navazoval další objekt bezprostředně na objekt B/112 z předchozího úseku, který zde vyklíňoval široce nálevkovitě rozevřenou jižní stěnou. Nově evidovaný objekt měl mísovitě prohloubené dno a mírně nálevkovitě rozevřené stěny (označen E/112). Hloubka činila 0,9 m, délka na řezu cca 1 m. Výplň se blížila objektu D/112, tj. tmavošedá hlína, doplněná o žluté proplástky prachové hlíny. Jižním směrem se ve východní stěně nacházel ještě jeden objekt (označen F/112). Jednalo se o jámu s přibližně rovným dnem a mírně nálevkovitě rozevřenými stěnami. Výplň tvořila šedohnědá hlína. Další objekt byl zjištěn v západní stěně (označen G/112). Měl mísovitě prohloubené dno, které zasahovalo až do skalního podloží a nálevkovitě rozevřené stěny. Výplň se blížila výplním objektů D/112 a E/112 (tmavošedá hlína s proplástky žluté prachové hlíny). Jeho hloubka činila 0,7 m, délka ve stěně výkopu cca 1,5 m.

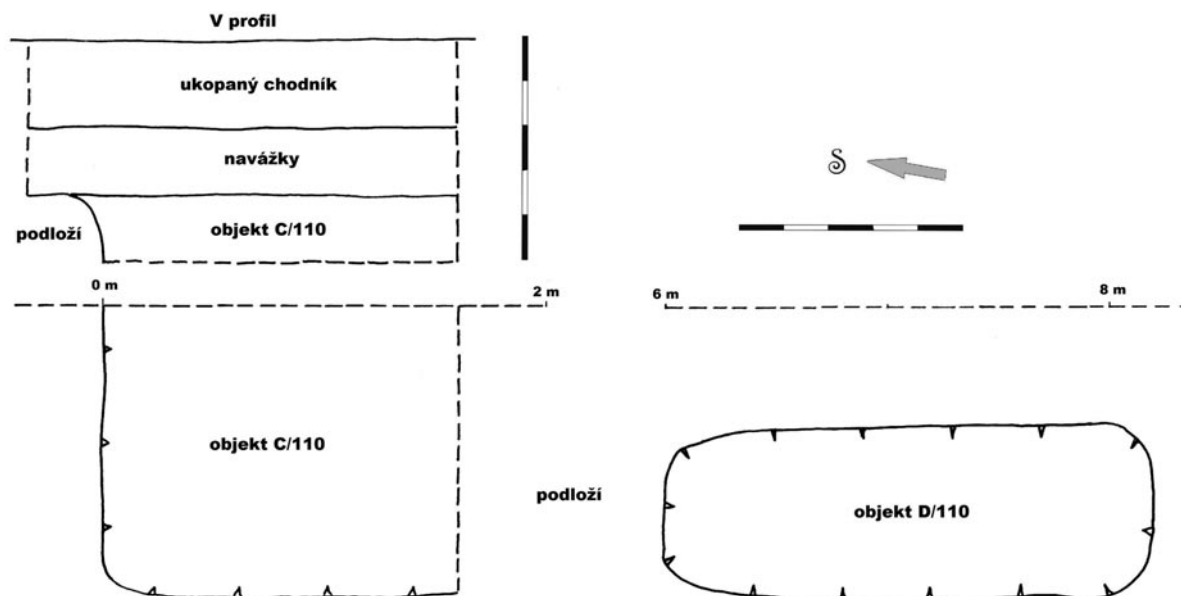
Větší počet objektů byl evidován při odstraňování starší vozovky a jejího podkladu jižním směrem za křižovatkou s ulicí Hřbitovní. Snížení terénu dosahovalo až 0,8 m a práce pokračovaly velmi rychle. Po odbagrování záspy byl povrch uválcován a zavezen šterkovou drtí, čímž byl znepřístupněn pro podrobnější výzkum. Proto bylo možné některé terénní situace (objekty) pouze plošně zaměřit a ovzorkovat. Navíc byly terény silně porušeny nedávno hloubenými inženýrskými sítěmi. Mezi jižní částí č. p. 110 a č. p. 495 byla registrována skupina objektů. Část byla pracovním označena jako „pece“ (objekty I, II, III, IV, A, B, C a D – *obr. 28 a 32*).

Nejjižněji (tj. proti rozhraní domů č. p. 407 a 495 a 7,25 m od jihozápadního nároží domu č. p. 110) byl evidován objekt nepravidelně oválného tvaru dokumentovaný pouze v ploše s delší osou ve směru sever–jih o délce 2,2 m a šířce 0,8 m („pec“ – objekt D/110) s šedohnědou hlinitou výplní (*obr. 33*). Zahlouben byl do rezavě hnědého jílu (podloží).

Severně od objektu D/110 (před jižním domem č. p. 110) byl zjištěn další objekt C/110, který se rýsoval ve stěně výkopu a v ploše před ním. Zjištěná délka na řezu činila 1,6 m a do plochy zasahoval až 1,3 m (*obr. 33*). Evidováno bylo zaoblené nároží evokující spíše pravoúhlý půdorys. Zjištěná hloubka činila 0,3 m, ale objekt pokračoval pod dno výkopu. Vyplněn byl tmavohnědou jílovitou hlínou s příměsí pískovcových kamenů (10 %), uhlíků (5 %) a fragmentů cihel (5 %). Zahlouben byl stejně jako objekt D/110 do podloží (rezavě hnědý jíl). Překryt byl novodobými navážkami o mocnosti minimálně 0,3 m.

Opět severně od popsaného objektu C/110, přímo před vraty do dvora domu č. p. 110 byl zjištěn další objekt, označený „pec I“ (objekt I/110 – *obr. 32*). Dokumentován byl ve stěně výkopu a pokračoval do jeho plochy. Délka na profilu činila 1,2 m, do plochy výkopu zasahoval maximálně 0,5 m. Neúplná hloubka činila 0,5 m, ale objekt pokračoval pod dno výkopu. Zahlouben byl do podloží, tvořeného rezavě hnědým jílem (uloženina A/I/110). Nejstarší část složitěji strukturované výplně tvořila tmavošedá hlína s příměsí malých kamenů (10 %) a ojedinělými uhlíky, evidovaná u jižní stěny (uloženina B/I/110). Překrýval ji proplást červené propálené hlíny (uloženina C/I/110) a následně vrstva uhlíků, lokálně promíchaná s předchozí vrstvou (uloženina D/I/110). Nejmladší část výplně tvořila šedá hlína s příměsí uhlíků (10 %) a skvrnkami červeného jílu (10 % – uloženína E/I/110). V těsném sousedství tohoto objektu byl zachycen při dalším bagrování blíže nepopsaný objekt (objekt IV/110 – „objekt v profilu před vraty“), z něhož byl vyzdvížen malý soubor nálezů. Obdobně nebyl popsán další severněji situovaný objekt (objekt III/110 – „objekt severně od pece I“).

Několik objektů bylo evidováno nebo zběžně dokumentováno v ploše vozovky. Proti objektu I/110 byl v sousedství kanalizační šachty hlavního řádu zjištěn objekt (označen II/110), jeho značná část byla výkopem pro tento řad odstraněna (*obr. 32*). Dochována zůstala část v podobě kruhové úseče o rozměrech 1,0 × 0,4 m. Výplň tvořily uhlíky (uloženina C/II/110) a proplást (uloženina D/II/110) tvořený červenou mazanicí (60 %), uhlíky (20 %), kameny (10 %) a tmavošedou hlínou (5 %) se skvrnkami žlutého písku (5 %). Objekt byl zahlouben do podloží, tvořeného jižně a východně od něho hnědou skalní drtí (uloženina A/II/110) a hnědým jílem (uloženina B/II/110) na severní straně. Jižně od objektu II/110 byl v ploše vo-

Obr. 33. Český Brod, ulice Prokopa Velikého v úseku mezi č. p. 110 a č. p. 995. Objekty C/110 (řez a půdorys) a D/110 (půdorys). Popis jednotlivých uloženin v textu. Kreslil M. Křemen, upravil autor.

zovky opět v sousedství výkopu pro hlavní řád (u jeho východní stěny) zjištěn objekt (označen B/110), který je totožný s objektem zachyceným již 17. ledna 2007 ve východní stěně hlavního řádu kanalizace a vodovodu (obr. 32). Terénní situace byla stejná jako v předchozích úsecích. Ve výkopu hlubokém 2 m vystupovalo nade dnem skalní podloží (0,7 m), překryté rezavě hnědou jílovitou hlínou (podloží). Do něho se zahluhoval objekt B/110 v podobě mělké jámy s nepravidelným dnem a kolmou severní stěnou. Směrem k jihu objekt postupně vyklíňoval. Hloubka činila až 0,5 m, délka na řezu až 3,3 m. Vyplněn byl šedohnědou jílovitou hlínou. Na opačné, tj. západní straně výkopu pro hlavní kanalizační řád byl dokumentován poslední objekt (objekt A/110, „pec 3“), a to proti domu č. p. 495 (obr. 32). Zjištěná délka přesahovala 2,0 m, neúplná šířka kolísala mezi 0,7 a 1,1 m. Zahluhoval se do podloží (rezavě hnědý jíl) a vyplněn tmavohnědým jílem s příměsí oblázků (20 %), uhlíků (20 %), pískovcových kamenů (10 %) a malých zlomků cihel nebo mazanice (5 %).

e) Malechov

Další pokračování výkopu vstoupilo do okrajové části zastavěné plochy s místním názvem „Malechov“. Téměř v celé délce vystupovalo podloží až k povrchu, a proto se sledování výkopových prací omezilo na dohled a sběr ve vykopané zemině. Výjimku představovaly některé dodatečně hloubené přípojky k jednotlivým nemovitostem a plocha před č. p. 407.

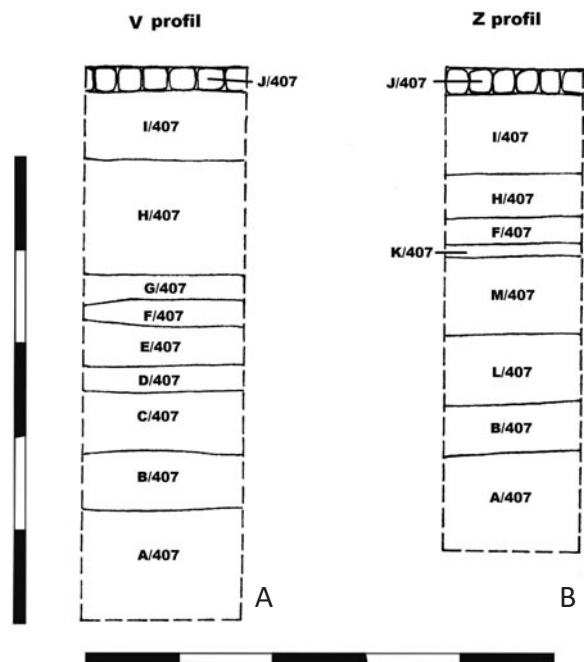
Přípojka vody a kanalizace k domu č. p. 495, hloubená 14. února 2007 zachytila ve výkopu o hloubce 1,8 m rozvětralé skalní podloží až do úrovně 1,1 m nad dno rýhy (uloženina A/495). Překrývala je rezavě hnědá jílovitá hlína (uloženina D/495) o mocnosti až 0,2 m. Dosahovala až k podkladu (uloženina C/495) původní kamenné dlažby vozovky (uloženina B/495). Znamená to, že podloží v těchto místech dosahuje až k povrchu. To se potvrdilo v jižněji situované přípojce. U zdi domu dosahovala rozvětralá skála také až k podkladu pro dlažbu chodníku.

Kanalizační a vodovodní přípojka hloubená 14. února 2007 k domu č. p. 401 zjistila ve výkopu hlubokém 1,5 m jednoduchou terénní situaci. Rozvětralé skalní podloží vystupovalo 0,4 m nad dno rýhy (uloženina A/401) a na něm se nacházela rezavě hnědá jílovitá hlína o mocnosti 0,6 m (uloženina B/401), také součást podloží. Výše se uložila hnědošedá hlinitá vrstva s příměsí úlomků cihel, hrudek malty a drobných kamenů (uloženina C/401). Překryta byla pouze současnou dlažbou s podkladem.

Další řez byl popsán až na samém konci rýhy pro kanalizaci a vodovod, tj. u č. p. 148. Ve výkopu hlubokém 2,2 m vystupovalo skalní podloží až do úrovně 1,6 m nade dnem rýhy (uloženina A/148). Překrývala ho světle šedohnědá hlinitá vrstva (uloženina B/148) o mocnosti 0,2 m, pravděpodobně původní půdní horizont. Následovala torzovitě dochovaná starší kamenná dlažba a současná dlažba s písčítým podkladem.

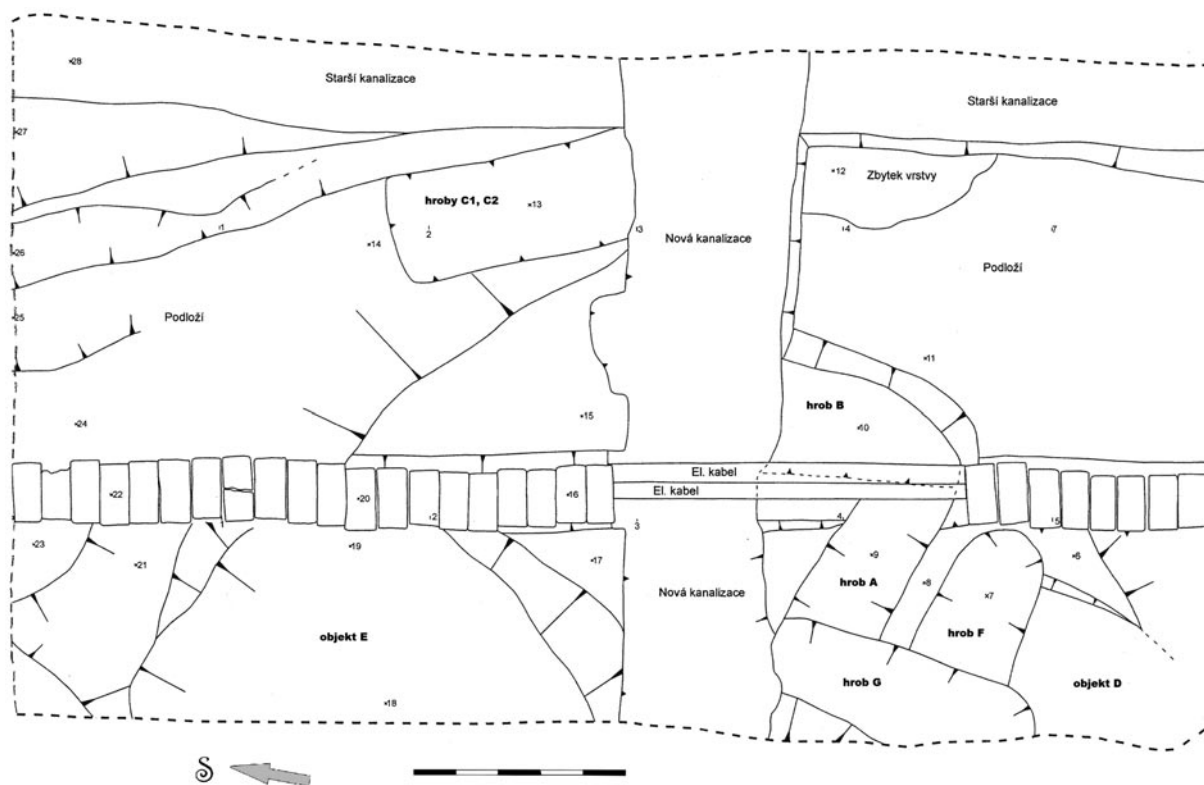

Velmi zajímavá situace byla zjištěna ve vozovce před domem č. p. 407. Objeveno a následně prozkoumáno bylo nevelké pohřebiště z 15. století (Frolík et al. 2016). Hroby překrývaly vrstvy sídlištního charakteru stejně, jako byly evidovány situace starší. Terénní situace byla nejprve dokumentována v hlavním řadu, a to již 18. ledna 2007 (obr. 28). Ve výkopu byly popsány dva výřezy terénní situace, a to proti sobě v místech, kde to dovolovala mezera v bedněni. Výkop dosahoval hloubky až 2,4 m.

Obr. 34. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 407. Řezy dokumentované v západní a východní stěně hlavního kanalizačního řadu. Popis uloženin v textu. Kreslil M. Křemen, upravil autor.

Ve východní stěně, tj. ve vozovce dále od domu č. p. 407 (obr. 34:A) byla ve spodní části zjištěna skála (uloženina A/407) o mocnosti až 0,5 m, která pokračovala pod dno výkopu. Nasedala na ní vrstva hnědého jílu (uloženina B/407), která také náleží k podloží. Její síla činila 0,25 m. Sídlištní charakter měla následující vrstva tmavohnědého jílu s příměsí malých oblázků (10 %), uhlíků (5 %) a fragmentů cihel nebo mazanice (5 %), která byla také 0,25 m silná (uloženina C/407). Na ní se uložila 0,1 m mocná vrstva hnědého jílu s výrazným podílem uhlíků (50 %), příměsí kamenů (20 %) a fragmentů cihel (10 % – uloženina D/407). Heterogenní charakter měla vrstva (uloženina E/407), která jí překryla. Sestávala z tmavohnědé jílovité hlíny s příměsí kamenů (10 %), fragmentů mazanice (10 %) a uhlíků (10 %) o síle až 0,2 m. Podobné byly také dvě následné vrstvy: uloženina F/407, tvořená hnědou jílovitou hlínou s příměsí lomového kamene (30 %), fragmentů malty (15 %) a fragmentů cihel (5 %) silná 0,1 m a uloženina G/407 sestávající z tmavohnědé písčité hlíny

Obr. 35. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 407. Plán zkoumané plochy s hroby (A, B, C, F, G) a sídlištními objekty (D, E). Kreslil P. Pinc, digitalizace D. Dvořáček.

příměsí kamenů (5 %), fragmentů malty (5 %), cihel (5 %) a uhlíků (5 %) o mocnosti 0,1 m. Předěl znamená až 0,5 m mocná dlažba z lomového kamene, spojovaná tmavohnědou hlínou (uloženina H/407), kterou překrývala novodobá navážka (uloženina I/407) o síle 0,3 m, do níž byla položena recentní dlažba ulice z kostek (uloženina J/407) silná 0,1 m.

Obdobná byla terénní situace v západní stěně (*obr. 34:B*). Ve spodní části byla zjištěna skála (uloženina A/407) o mocnosti až 0,5 m, která pokračovala pod dno výkopu. Uložena na ní byla vrstva hnědého jílu (uloženina B/407), která také náleží k podloží. Její síla činila 0,2 m. Výše zjištěná vrstva měla obdobný charakter, tvořila jí směs hnědého jílu (50 %) a tmavohnědé jílovité hlíny (50 %) silná 0,3 m (uloženina L/407). I tato vrstva je součástí podloží. Příliš se nelišila ani výše evidovaná vrstva hnědého jílu a příměsí kamenů (5 %) mocná 0,35 m (uloženina M/407). Překrývala ji tenká (0,04 m) vrstva uhlíků (uloženina K/407). Následovala uloženina F/407 (hnědá jílovitá hlína s příměsí lomového kamene /30 %/, fragmentů malty /15 %/ a fragmentů cihel /5 %/) silná 0,12 m. I na tomto řezu předěl znamená až 0,2 m mocná dlažba z lomového kamene, spojovaná tmavohnědou hlínou (uloženina H/407), překrytá novodobou navážkou (uloženina I/407) o síle 0,3 m, do níž byla položena recentní dlažba ulice z kostek (uloženina J/407) silná 0,1 m.

Terénní situace byla dokumentována také ve výkopu pro plynové potrubí, který probíhal chodníkem před průčelím domu, a to ve vzdálenosti 0,9 m od něj. Výsek terénní situace byl popsán 15. května 2007, tj. také ještě před provedením plošného odkryvu. Ve výkopu byla překvapivě zjištěna velmi jednoduchá terénní situace. Ve výkopu hlubokém 0,9 m tvořilo spodních 0,6 m skalní podloží. Překrývala ho světle hnědá písčité hlína silná 0,2 m. Stratigrafii uzavírala vrstva okrového písku, do něhož byly uloženy betonové dlaždice soudobého chodníku o celkové mocnosti 0,1 m. Archeologický materiál nebyl získán.

Jak již bylo výše zmíněno, na ploše před č. p. 407 byl po zjištění středověkých hrobů realizován po dohodě se stavebníkem plošně omezený odkryv s cílem zachránit ze zjištěných hrobů co nejvíce (*obr. 28*). Zkoumaná plocha vyměřená v ploše vozovky měla rozměry 6,4 × 3,4 m, a to po obou stranách kanalizační přípojky, hloubené v lednu 2007, a mezi hlavním kanalizačním řadem a chodníkem před domem (*obr. 35*). Odkryv proběhl v krátkém období 25. až 29. června 2007 po předchozí mechanizované skrývce povrchové části vozovky. Terénní situace již byla popsána s důrazem na objevené hroby (*Frolík et al. 2016*). Na tomto místě bude popis pouze parafrázován s cílem doplnit pozorování o celkové terénní situaci.

Terénní situace v místě výzkumu byla velmi jednoduchá. Podložím je v těchto místech zvětralá skála (červenorezavý jíl) v hloubce 0,9 až 1,2 m od povrchu vozovky (v rozmezí 225,15 až 225,28 m n. m.), tj. přibližně s rovným povrchem (uloženiny A/407 a B/407 z řezu v hlavním řadu). Do podloží byly zahloubeny jednotlivé hroby (hroby A/407, B/407, C/407, F/407 a G/407) a také dva mělké jámové objekty (objekt D/407 – hl. 0,17 m, objekt E/407 – hl. 0,42 m) se stejnou výplní (červenohnědá prachová jílovitá hlína /45%/ s proplásky šedé jílovité prachové hlíny /45%/ a nevelkou příměsí uhlíků a mazanice). Jámové objekty a hroby byly překryty jedinou vrstvou (tmavě šedá jílovotopísčité hlína /80%/ s příměsí kamenů /jílovec – 15%, oblázky – 3%/ a drobných zlomků cihel /2%/) o mocnosti 0,2 až 0,5 m (uloženina N/407), kterou nelze ztotožnit s některou uloženinou ve výkopu pro hlavní řad kanalizace (stratigraficky její poloha odpovídá uloženinám D/407, E/407, F/407 na východním řezu v hlavním řadu a uloženině M/407 v západním řezu). Tato vrstva byla přibližně v severní polovině sondy překryta dlažbou z lomového kamene s pojivem tmavohnědé hlíny o mocnosti až 0,3 m (uloženina H/407 z řezu v hlavním řadu). Lokálně se pod touto dlažbou nacházel uhlíkatý proplástek (uloženina K/407 z řezu v hlavním řadu). Dlažbu překrýval pouze písčité podklad (mocnost 0,3 m) současné dlažby (uloženina J/407 z řezu v hlavním řadu). Terénní situace byla narušena novodobými výkopy (na severní a jižní straně výkopy pro starou a novou kanalizaci). Přibližně středem zkoumané plochy probíhal výkop pro kabely, který zčásti narušil hroby A/407 a B/407 a také objekt E/407.

Hroby a objekty vytvářely až trojnásobné superpozice (*obr. 35*), dokládající delší časový vývoj (objekt D/407 – hrob G/407 – hrob F/407; objekt D/407 – hrob G/407 – hrob A/407; hrob B/407 – hrob A/407; hrob C2/407 – hrob C1/407). Jen objekt E/407 má solitérní postavení. Výše zmíněná dlažba překrývala hroby A, B, F a G.

Stratigraficky nejstarší objekt D/407 tvořil pouze nevýraznou zahloubeninu do podloží, z níž byla pravděpodobně zachycena pouze severní část. Zahloubenina měla nevýraznou hranu, na západní straně nezřetelnou. Hloubka činila jen 0,06 m. Zjištěné rozměry činily 0,75 × 0,8 m (*obr. 35*).

Hrob A měl obdélnou hřobovou jámu se zaoblenými rohy (zachované rozměry 1,75 × 0,45 m), hloubkou 0,52 m. Dolní část hřobové jámy s pozůstatky nohou byla ukopána výkopem pro kanalizační přípojku (*obr. 36*). Kostra ležela v natažené poloze, nohy nataženy, pravá ruka pokrčená v lokti a ohnuta přes hrudník, levá ruka obtočena kolem hlavy. Orientace: jihozápad (hlava) – severovýchod. Výplň: červeno-hnědá jílovitá hlína (30 %) s příměsí drobných kamenů (jílovec 70 %). V zásypu (nad kostrou) objevena lidská lebka, pocházející z rozrušeného hrobu B.

Hrob B měl obdélnou hřobovou jámu se zaoblenými rohy (zachované rozměry 0,95 × 0,7 m, hloubka 0,52 m). Nejspodnější část hřobové jámy byla zachována v nezřetelném otisku ve východní stěně kanalizační přípojky, takže celkovou délku hřobové jámy lze rekonstruovat na 1,95 m. Dolní polovina hřobové jámy byla odkopána výkopem pro kanalizační přípojku (*obr. 37*). Kostra v natažené poloze, ruce mírně pokrčeny. Lebka chybí (přemístěna při hloubení hrobu A do jeho výplně – viz výše). Dolní část kostry odkopána, včetně pánve. Orientace: západoseverozápad (hlava) – východjihovýchod. Výplň – jako hrob A.

Hrob C1 měl také obdélnou hřobovou jámu se zaoblenými rohy (zachované rozměry 1,25 × 0,53 m, hloubka 0,51 m). Horní polovina hřobové jámy byla narušena výkopem pro kanalizační přípojku (*obr. 38*). Kostra v natažené poloze, nohy nataženy, pravá ruka pokrčena a směřuje do pánve, levá ruka natažena. Horní část kostry od pánve nahoru odkopána. Orientace: západ (hlava) – východ. Výplň: červeno-hnědá jílovitá hlína (10 %) s příměsí drobných kamenů (jílovec 90 %).

Hrob C2 se nacházel pod hrobem C1. Hřobová jáma se zaoblenými rohy (zachované rozměry 1,2 × 0,52 m, hloubka 0,58 m). Horní polovina hřobové jámy byla odkopána výkopem pro kanalizační přípojku (*obr. 39*). Pokračování hřobové jámy nebylo zjištěno na druhé straně výkopu pro tuto přípojku, maximální možná délka hřobové jámy by činila 2 m. Kostra v natažené poloze, nohy nataženy. Horní část kostry (včetně pánve) odkopána. Orientace: západ (hlava) – východ. Výplň – jako hrob C1.

Hrob F měl obdélnou hřobovou jámu se zaoblenými rohy (zachované rozměry 1,1 × 0,47 m, hloubka 0,59 m). Dolní část jámy byla ukopána výkopem pro nový hlavní kanalizační řád (*obr. 40*). Kostra v natažené poloze, nohy nataženy (?), pravá ruka natažená, levá ruka pokrčena a směřuje do pánve. Dolní končetiny odkopány přibližně od poloviny stehenních kostí. Orientace: jihojihozápad (hlava) – severoseverovýchod. Výplň – jako hrob A.

Hrob G měl obdélnou hřobovou jámu s jedním zachovaným zaobleným rohem (zachované rozměry 1,35 × 0,45 m, hloubka 0,75 m). Dolní část jámy byla ukopána výkopem pro nový hlavní kanalizační řád (*obr. 41*). Kostra v natažené poloze, nohy nataženy, obě ruce mírně pokrčeny a dlaně jsou položeny na okraji pánve. Dolní končetiny odkopány (pravá noha od poloviny lýtky, levá od kolena dolů), odkopána také hlava a větší část pravé ruky a pravé části hrudníku. Orientace: severozápad (hlava) – jihovýchod. Výplň – jako hrob A.

Výraznější než objekt D byl objekt E/407 situovaný v severovýchodní části zkoumané plochy. Zasahoval do ní pouze zčásti. Zkoumaná část měla pravoúhlý tvar (v ploše byl jižní roh objektu), při čemž vlastní nároží bylo porušeno výkopem pro recentní kabel. Stěny byly šikmé, severní stěna měla ostrou horní hranu, východní byla nezřetelná. Dno bylo mírně skloněné k severu (v rozmezí 0,1 m, 224,95 m n. m. až 225,05 m n. m.) a rovné. Hloubka dosahovala až 0,43 m (*obr. 35*).

Úpravy vozovky se dotkly také stromů, rostoucích na její východní straně. Při odstraňování pařezu naproti č. p. 407 došlo ke snížení terénu v mocnosti až 1,4 m. Terénní situace byla bodově dokumentována přímo pod uvedeným pařezem (*obr. 28*). Nejnižší (hloubka 1,0–1,4 m) byla zastížena tmavě hnědá jílovitá hlína s příměsí uhlíků (10 %) a malých kamenů (10 % – uloženina A/pařez). Překryta byla 0,5 m silnou heterogenní vrstvou sestávající z tmavě hnědé jílovité hlíny, kamenů (20 %), fragmentů cihel (10 %), uhlíků (10 %), fragmentů malty (5 %) a strusky (5 % – uloženina B/pařez). Výše se nacházely pouze novodobé navážky (až 0,5 m).

f) Jatecká ulice

Jedna větev výkopů pro kanalizaci a vodovod směřovala také do Jatecké ulice (*obr. 28*). Výkop se rozděloval na rozšířeném úseku ulice před čp. 114. V úseku za rozdělením byl dokumentován dne 15. listopadu 2006 východní řez ve formě terénního náčrtu a fotodokumentace (*obr. 42*). Výkop byl hluboký až 2,8 m. V jeho spodní části byla zjištěna skála vystupující 0,4 až 0,5 m nad jeho dno. Nasedala na ni vrstva hnědého jílu (uloženina A/Jatecká), pravděpodobně také součást podloží, o mocnosti 0,4 až 0,6 m. Výše

Obr. 36. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 407. Hrob A. Foto P. Pinc.

Obr. 37. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 407. Hrob B. Foto P. Pinc.

Obr. 38. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 407. Hrob C1. Foto P. Pinc.

Obr. 39. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 407. Hrob C2. Foto P. Pinc.

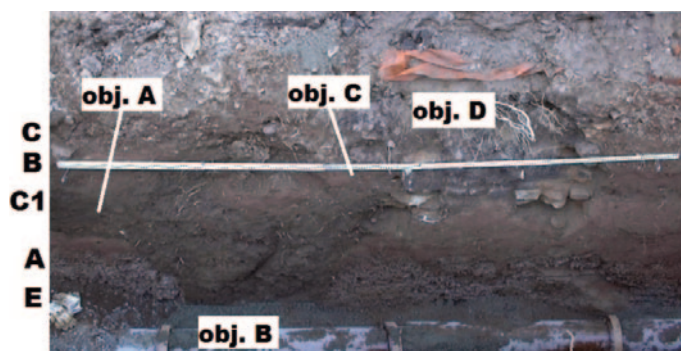
Obr. 40. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 407. Hrob F. Foto P. Pinc.

Obr. 41. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, před č. p. 407. Hrob G. Foto P. Pinc.

se nacházel objekt o dokumentované hloubce 0,7 m a délce na řezu minimálně 4,5 m. Výplň byla šedá hlinitá (OBJA/Jatecká – uloženina C1/Jatecká). Převrstven byl vrstvou rezavě hnědého jílu s velkou příměsí drobných kamenů (uloženina B/Jatecká) silnou až 0,15 m a šedou hlinitou vrstvou s kameny o mocnosti také až 0,15 m (uloženina C/Jatecká). Na jižní straně byl narušen jiným objektem (OBJB/Jatecká), který porušoval nejen uloženiny B/Jatecká a C/Jatecká a výplň objektu OBJA/Jatecká, ale zahluhoval se i do

Obr. 42. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, odbočka do Jatecké ulice. Východní stěna výkopu s objekty A/Jatecká až D/Jatecká. Popis jednotlivých uloženin v textu. Foto M. Křemen, upravil autor.

Obr. 43. Český Brod, ulice Prokopa Velikého, odbočka do Jatecké ulice. Východní stěna výkopu s objektem OBJD/Jatecká. Foto M. Křemen, upravil autor.

uloženiny A/Jatecká a do skalního podloží. Jižní stěna byla přímá a nálevkovitě se rozevírala, severní stěna se také nálevkovitě rozevírala, ale její průběh byl nepravidelný. Délka u dna činila 1,1 m, v nejvyšší zjištěné úrovni 2,5 m. Zjištěná hloubka byla 2 m, ale objekt pokračoval pod dno rýhy. Vyplněn byl šedohnědou hlinitou uloženinou. Jeho jižní okraj byl porušen v horní části dalším objektem, který se na řezu jevil jako větší kúlová jamka nebo žlábek (OBJC/Jatecká – hloubka 0,5 m, délka na řezu také 0,5 m) s tmavošedou hlinitou výplní s kameny. Tento objekt a objekty předchozí byly na jižní straně porušeny vyhloubením větve starší kanalizace nebo trativodu. Ten tvořily dvě boční stěny z opracovaných kvádrů, nazděných na základ z lomového zdiva. Dno mezi nimi bylo vyloženo kameny (OBJD/Jatecká). Délka na řezu byla 1,5 m, hloubka 0,5 m. Vnitřní prostor měl šířku 0,7 m a dochovanou hloubku 0,4 m. Tento objekt také jako jediný pokračoval i na protější západní stěně výkopu a jeho další pokračování tímto směrem bylo dokumentováno 29. května 2007 v délce 1,2 m při odstraňování podkladu vozovky (*obr. 43*) a již 9. ledna ve výkopu hlavního řádu před domem č. p. 114 (*obr. 29*). Vyplněn byl šedohnědou hlínou s příměsí kamenů a drobků malty (uloženina D/Jatecká). Popsanou situaci překrývaly pouze novodobé navážky a výplně výkopů starších inženýrských sítí o síle až 0,4 m.

Výkop pro vodu a kanalizaci hloubený v lednu a březnu 2007 pokračoval do Jatecké ulice až k objektu jatek. Pod současným povrchem vozovky se v hlavním řádu a v odbočkách jednotlivým domům či zahradám nacházelo různě zvětralé skalní podloží nebo rezavý jílu. Složitější terénní situace byly zjištěny jen ojediněle.

Před vchodem do objektu jatek byla v odbočce vodovodu zjištěna 0,8 m široká zeď z pískovcových kamenů, nepochybně recentní. Ve výkopu hlavního řádu o hloubce 1,75 m před č. p. 1152 byl mezi výkopy starších i nových inženýrských sítí 16. března 2007 dokumentován na východním profilu úsek původní terénní situace sestávající odspoda ze světle hnědého jílu (podloží, uloženina A/1152) o dokumentované mocnosti 0,7 m, kterou překrýval šedý hlinitý půdní typ (uloženina B/1152) silný 0,3 m. Archeologické nálezy byly vyzvednuty z další uloženiny C/1152 (tmavošedá hlinitá) o síle 0,3 m. Výše se nacházel pouze štěrk jako podklad asfaltového povrchu.

Následně byly hloubeny přípojky k domům č. p. 1344 a č. p. 1152. Ve výkopu pro kanalizaci k č. p. 1344 hloubeném dne 20. března 2007 se v hloubce 1,2 m nacházelo podloží ve formě hnědého jílu (uloženina A/1344), na který nasedala tmavě šedá jílovitá hlína s příměsí kamenů, uhlíků a zlomků stavebního materiálu (uloženina B/1344) mocná až 0,8 m. Výše se nacházela jen vrstva zahliněné stavební destrukce (uloženina C/1344) a povrchový drn.

Následujícího dne 21. března 2007 byly k č. p. 1152 hloubeny dvě přípojky, pro kanalizaci o hloubce 2,1 m a vodovodní, která byla hluboká 1,4 m. Byla v nich zjištěna obdobná situace, zčásti totožná s terénní situací v hlavním řádu. Nejnižší byl zastížen hnědý jílu (podloží – uloženina A/1344) o neúplné mocnosti až 0,7 m, překrytý v kanalizační přípojce půdním horizontem (tmavě šedá hlína o síle až 0,4 m). Ve vodovodní přípojce chyběl. Výše se nacházely vrstvy navážek (tmavohnědá hlína s kameny nebo hnědý jílu

s kameny), odpovídající uloženině B/1344 o mocnosti 0,3 až 0,5 m. Mladší úroveň tvořila zahliněná stavební destrukce (= uloženina C/1344) zde silná 0,4 m. Stratigrafii uzavíral povrchový drn.

Jako poslední byla hloubena kanalizační přípojka do dvora u zadní části č. p. 109 (tj. u č. p. 293). Ve výkopu hlubokém 1,8 m byla zjištěna jednoduchá terénní situace. Pod povrchovým asfaltem se nacházely novověké navážky (uloženina B/293), které nasedaly na půdní horizont (uloženina A/293).

4. ROZBOR NÁLEZŮ

Během archeologických prací bylo získáno s přihlédnutím k charakteru prací relativně značné množství archeologických nálezů. Větší část tvoří předměty získané sběrem ve vykopané hlíně. I ta však poskytuje obraz celkového charakteru zkoumaných situací.

Keramické nálezy byly popsány a analyzovány na základě rozdělení podle technologického provedení na základě makroskopicky pozorovaných rysů (velikost a druh ostríva, výpal, úprava povrchu a lomu, v menší míře také barva), a to na základě zkušeností s keramickými soubory z jiných regionů (Chrudimsko – *Frolík 2019*; Praha – *Frolík 2017*). Doplněno je jejich orientační stáří, zdůvodněné níže při detailním rozboru. Rozlišeno celkem bylo 15 technologických skupin (keramických tříd), označených CB1 až CB15.

CB1 – keramické zboží s glazurou na vnitřní straně, bez dalšího rozlišení (14.–17. století).

CB2 – redukční výpal, ostrívo převážně mikroskopické, povrch jemný, někdy leštěný či kovově lesklý, lom šedý či bělošedý, vytáčení, odstíny šedé barvy (14.–17. století).

CB3 – redukční výpal, jemnější ostrívo, hladký povrch, vytáčení, převážně hnědé a šedé odstíny (14.–15. století).

CB4 – spíše redukční výpal, ostrívo s jemnými šupinkami slídy, především na povrchu, hladký nebo jemně krupičkový povrch (13.–14. století), tzv. keramika „hradištní tradice“.

CB5 – oxidační výpal, jemnější ostrívo s nepočetnými šupinkami slídy v hmotě, hladký povrch, hnědé a hnědošedé odstíny (13.–15. století).

CB6 – sendvičový efekt, jemné ostrívo, velmi jemné šupinky slídy, tenkostěnný, povrch hladký až mírně kožovitý, kvalitní výpal (14.–15. století).

CB7 – sendvičový efekt, výraznější ostrívo bez slídy, povrch hladký až kožovitý, hnědé odstíny (14.–15. století).

CB8 – oxidační výpal, ostrívo tvořené jemnými šupinkami slídy a pískem, hladký povrch, pravděpodobně obtáčení (12./13.–14. století), tzv. hradištní keramika.

CB9 – oxidační výpal, jemná keramická hmota, jemný povrch, vytáčení, světlé barvy, nejčastěji béžové a světle hnědé odstíny (14.–16. století).

CB10 – oboustranně glazovaná keramika bez dalšího rozlišení (16.–19. století).

CB11 – redukční výpal, jemná keramická hmota se středním ostrívem, vytáčení, světle šedé či bělošedé odstíny (14.–16. století).

CB12 – oxidační výpal, výraznější ostrívo bez slídy, tvrdý výpal, vytáčení, převážně hnědé odstíny (14.–16. století).

CB13 – keramický materiál s příměsí tuhy ve hmotě, bez dalšího rozlišení (12.–14. století)

CB14 – oxidační výpal, písčité ostrívo bez slídy, často hojné, měkčí výpal, hladký povrch, převážně odstíny hnědé barvy (12./13.–14. století), tzv. keramika „hradištní tradice“.

CB15 – oxidační výpal, jemnější ostrívo, opticky tvrdý výpal, lom bělavý, hladký povrch, vytáčení, bělavé či okrové odstíny, často s červeným malováním (13.–15. století).

Železné předměty (hřebíky, podkovy apod.) jsou klasifikovány podle systému vypracovaného pro nálezy ze Sezimova Ústí (*Krajč 2003*).

a) U brány

Z výkopu u Kouřimské brány bylo získáno jen malé množství nálezů s omezenou vypovídací hodnotou. Z uloženiny A/brána byl vybrán jeden keramický zlomek nezdobené výdutě (5 g, technologická skupina CB5) a dva drobné útržky kůže (2 g), jeden s otvory po šití (*obr. 44:1*). Ze zjištěného objektu (výplň uloženiny C, D, E, F/brána) byly vyzdvíženy pouze chronologicky necitlivé nálezy – zvířecí kosti. I přes značnou chudobu je možné terénní situace a nálezy datovat. Výkop se nacházel v ploše zaniklého vrcholně

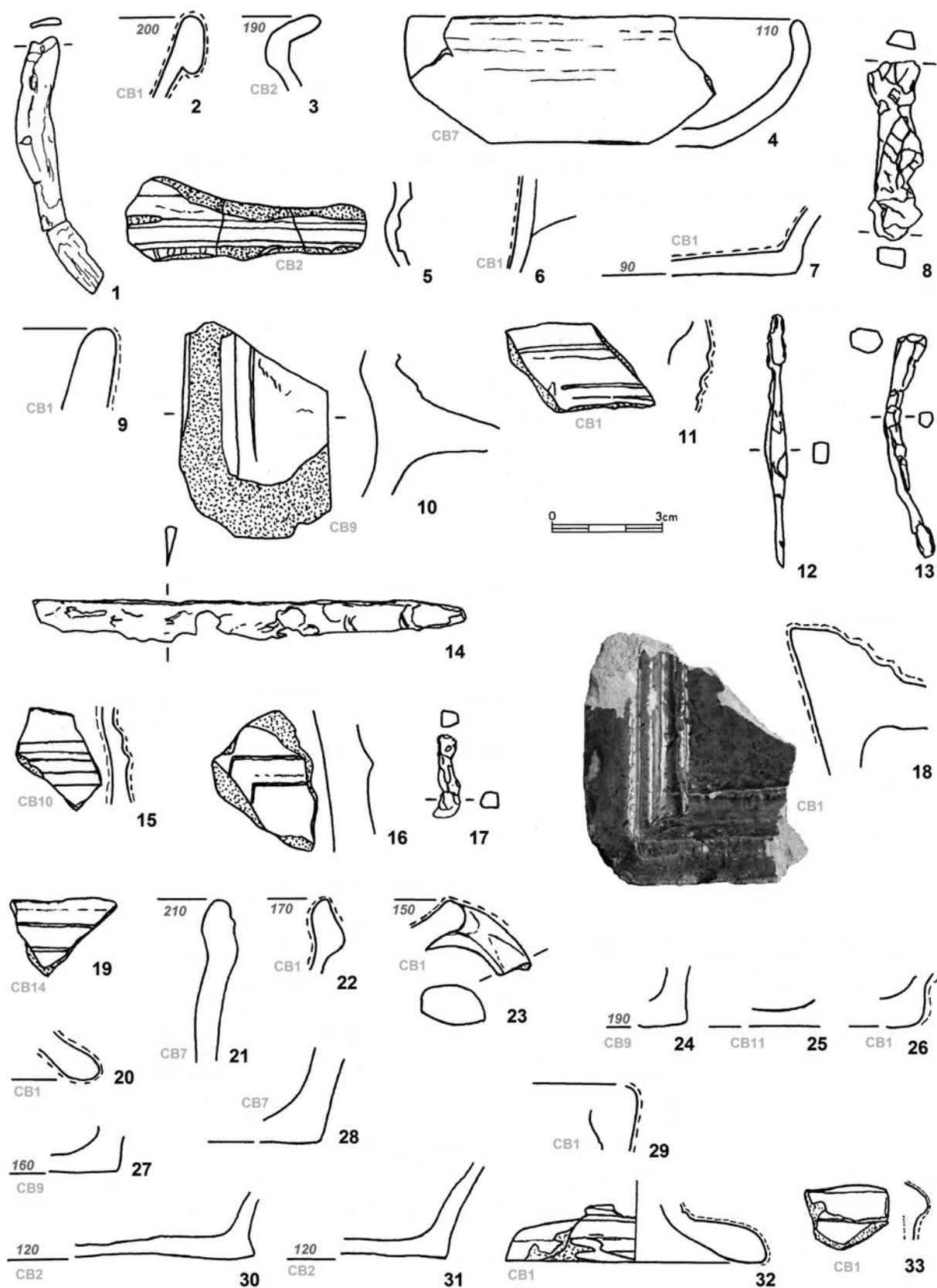
středověkého městského příkopu před Kouřimskou bránou. Příkop byl zasypan až v 19. století (uloženina A/brána) a nálezy z této uloženiny jsou druhotně přemístěny. Ostatní terénní situace (objekt, cihlová kanalizace) jsou mladší. Z výkopu pro hlavní řad kanalizace a vodovodu pochází ze sběru také jen několik zvířecích kostí (3 zl., 161 g).

V přípojce do č. p. 172 byl z řezu získán pouze zlomek železného hřebu neurčitelného typu (uloženina B/172 – obr. 44:8). Zbývající nálezy pocházejí ze sběru a obsahují soubor keramických zlomků (14 zl., 172 g) pokrývající delší časové období (14.–17. století) s převahou mladších nálezů. Jako nejstarší působí fragment plochého kahanu (CB7 – obr. 44:4), který můžeme datovat do 14.–15. století. Šesti zlomky je zastoupeno redukované zboží šedých odstínů řazené do 14.–16. století (CB2). Identifikovat můžeme zlomek hrnce s jednoduchým okrajem (obr. 44:3) a podhrdlí zdobené radélkem (obr. 44:5), dvakrát je doloženo leštění povrchu. Objevuje se též zboží s glazurou na vnitřní straně, které nastupuje od 15. století (CB1 – obr. 44:7). Určit můžeme pouze okraj trojnožky (obr. 44:2). Jeden zlomek nádoby s uchem náleží také skupině CB1 (obr. 44:6). Objevují se také tři zlomky komorových kachlů s neurčitelným motivem na čelní vyhřívací stěně (obr. 44:10), složitěji profilovanou okrajovou lištou (obr. 44:11) nebo jednoduše profilovaným okrajem komory (obr. 44:9). Podle zelené glazury náleží nejdříve do 16. století. Soubor doplňují dva železné hřebíky (jeden typ IIIB a jeden neurčitelný – obr. 44:12,13), torzo jednoduchého železného nože (obr. 44:14) a zvířecí kosti (25 zl.). Podle nálezů spadaly terénní situace před čp. 172 do širokého období 14.–17. století.

Velmi malé množství nálezů přinesl také řez na rozhraní domů č. p. 123 a č. p. 124. Z nejstarší dokumentované uloženiny (A/123/124) pochází nezdobený zlomek čelní vyhřívací stěny komorového kachle s béloželenou glazurou (technologická skupina CB1). Datován může být nejdříve do 16. století. Ze stejné uloženiny byly vyzdviženy fragmenty strusky (7 g). Z horní evidované dlažby (D/123/124) pochází drobný zlomek z podhrdlí oboustranně tmavohnědě glazované nádoby, zdobený drobnými vodorovnými plastickými páskami (skupina CB10), která náleží k novověkému zboží z 16.–18. století (3 g – obr. 44:15). Dále byly nalezeny zvířecí kosti (4 zl., 35 g) a amorfní zlomek cihly (1 g). Obdobný nevýrazný charakter mají také nálezy z následné uloženiny E/123/124, tj. úlomky střešních tašek (3 zl., 22 g), hrudky malty (2 zl., 18 g) a fragment hřebíku (typ VI – obr. 44:17). Z nejmladší uloženiny F/123/124 byl získán pouze zlomek bělorůžové omítky s bělavým nátěrem (obr. 44:16), zřetelně novověký. I přes nálezovou chudobu je zřejmé, že celé souvrství je novověké včetně obou dokumentovaných dlažeb.

Obdobně nevýrazný je také soubor získaný z řezu v přípojce kanalizace do č. p. 123. Jeho výraznou součástí je zeď (označena E/123), která dělila stratigrafickou situaci na dvě oddělené části. Z části bližší k domu č. p. 123 nebyly získány žádné nálezy. Nejstarší uloženinou s nálezy je výplň rabovacího vkopu po zániku zmíněné zdi (F/123), které jsou samy o sobě nedatovatelné (zvířecí kost, amorfní železná hrouda /212 g/ a plochý kámen, odlišující se od místních hornin, pravděpodobně žula /126 g/). Zeď byla překryta dlažbou a z vrstvy, která se na ní uložila (I/123), byl vyzdvižen obdobně nevýrazný soubor (2 amorfní zlomky cihel, zvířecí kost, maltová drť a dvě hrudky strusky /3 g/). Další nálezy poskytla uloženina, evidovaná na druhé, mladší dlažbě, opět nevýrazné (starší L/123 – strusková drť /36 g/, mladší M/123 – dvě zvířecí kosti, hrudka strusky /1 g/). Z podpovrchových „navážek“ (uloženina R/123) byly získány dva zlomky plochých střešních tašek (128 g) a dva zlomky recentního skla (9 g). Nestratifikovaný je soubor ze sběru, zahrnující zvířecí kost (56 g), zlomek ze dna novodobé pивní lahve ze zeleného skla (9 g, 19. století) a okrajový zlomek zeleně glazované komorového kachle se složitěji profilovanou okrajovou lištou (119 g, skupina CB1 – obr. 44:18), náležející do 16.–17. století.

Také ve výkopu přípojky do č. p. 122 byly jako nejvýraznější součást stratigrafie zjištěny dvě dlažby. Nálezy byly získány z uloženiny C/122, která se uložila na stratigraficky starší dlažbě. Kromě zvířecí kosti (1 g) byl objeven drobný zlomek výdutě zdobený vodorovnou rýhou (skupina CB14, 3 g – obr. 44:19). Početnější jsou nálezy z uloženiny E/122, která se uložila na mladší dlažbě. Objeveno bylo 33 zlomků (229 g) celkem sedmi technologických skupin. Nejpočetněji byla zastoupena keramika s glazurou na jedné straně (skupina CB1, 17 zl., 110 g – obr. 44:26,29), v níž identifikujeme silnostěnnou nádobu, dvě trojnožky (obr. 44:22,33), hrnc s uchem (obr. 44:23), okraj pokličky nebo plochého talíře (obr. 44:20) a nožku jakési blíže neurčitelné nádoby (obr. 44:32). Náleží sem i nezdobený žlutě glazovaný zlomek čelní vyhřívací stěny komorového kachle. Podle profilací okrajů a výskytu talíře je můžeme datovat do 16. století či ještě mladšího období. Druhou nejpočetnější skupinu tvoří světlé zboží s jemnou keramickou hmotou (CB 9, 6 zl, 36 g – obr. 44:24,27). Následuje šedé redukčně pálené zboží (CB2, 5 zl, 55 g – obr. 44:30,31). Zbylé sku-

Obr. 44. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1 – výkop u Kouřimské brány; 2–14 – u č. p. 172; 15–17 – rozhraní domů č. p. 123 a 124; 18 – u č. p. 123; 19–33 – u č. p. 122. 1 – kůže; 8, 12–14, 17 – železo; ostatní keramika. Glazura naznačena přerušovanou čarou po obvodu, červené malování znázorněno černě, bílé malování šedě. Obr. 44 až 61 kreslila V. Pincová a autor, foto autor.

piny jsou zastoupeny jednotlivostmi (CB 5, 1 zl., 1 g; CB10, 2 zl., 7 g, CB11, 1 zl., 2 g – *obr. 44:25*). Určitější identifikaci dovoluje pouze okrajový zlomek džbánu skupiny CB7 (1 zl., 18 g – *obr. 44:21*). Celkově nalezená keramika zahrnuje dlouhé časové období 14. až 18. století, starší zlomky jsou však zastoupeny v malém počtu a menšími zlomky (skupiny CB5, CB7, CB9 a CB11), které se objevují již ve 14. století. Převaha materiálu náleží období 16. století a mladšímu období. Ze stejné uloženiny pochází ještě železný hřeb typu IIA (21 g – *obr. 45:2*) a dveřní či okenní pant (48 g – *obr. 45:1*), oba chronologicky necitlivé. Zastoupeny jsou i zvířecí kosti (10 zl., 76 g) a struska (2 zl., 80 g). Početně je zastoupen stavební materiál (amorfní zlomky cihel, 11 zl., 241 g; hrudky malty, 8 g). Určitější předmět představuje rohový zlomek nezdobené keramické dlaždice (220 g, úplná výška 48 mm). Se stavebním materiálem souvisí ještě dva pískovcové kameny (90 g). Nálezy z vrstvy na mladší evidované dlažbě spadají do období 16. století, event. mladšího. Není to v rozporu se situacemi u sousedních č. p. 123, 124 a 172. Nálezy z přípojky do č. p. 122 doplňuje keramický zlomek ze sběru (skupina CB 7, 9 g – *obr. 44:28*), zařaditelný do 14.–15. století.

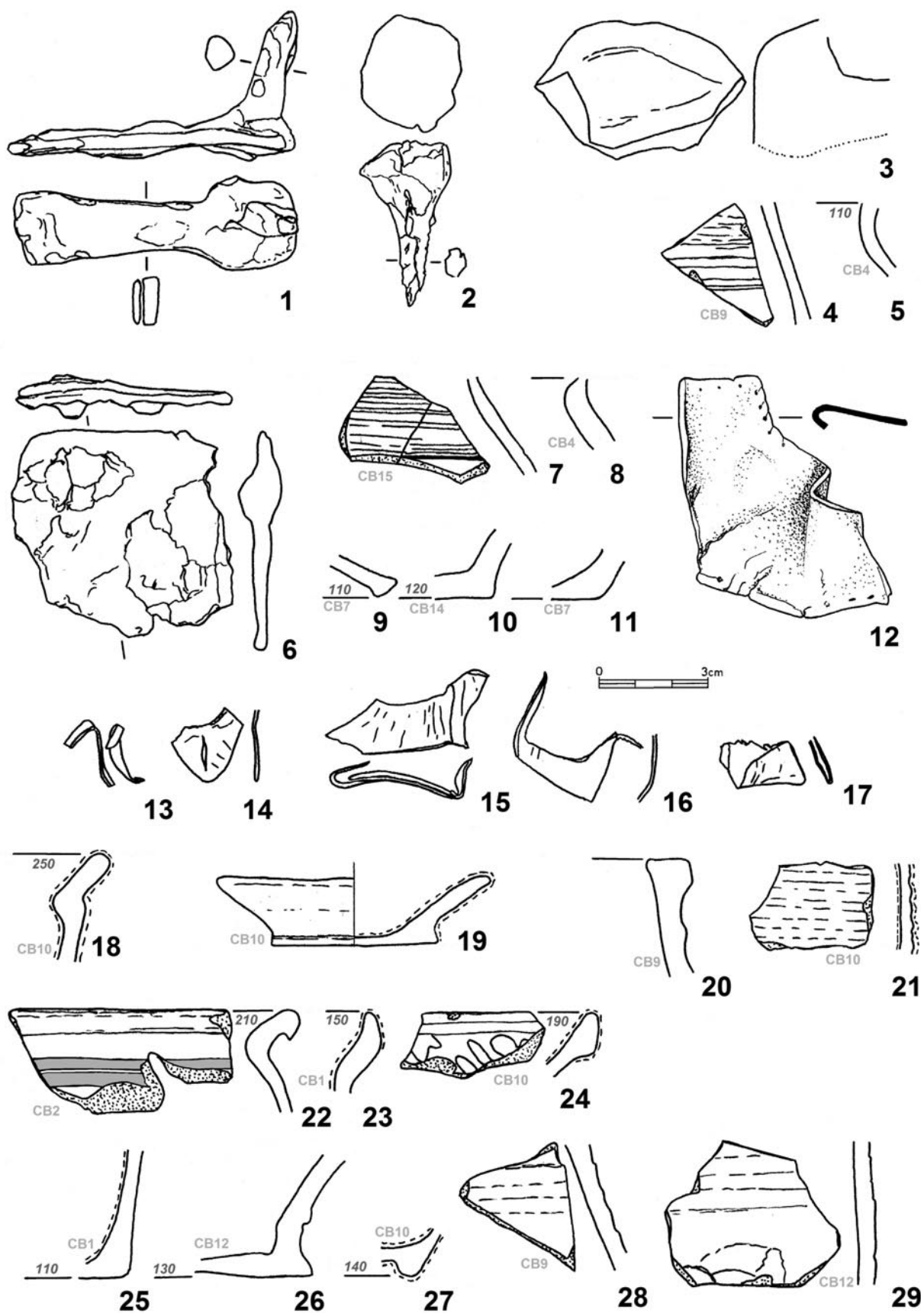
Další nálezy byly získány z výkopů na protější straně ulice u domů č. p. 106 a č. p. 107. Ve výkopu pro plynovod před č. p. 107 byla zjištěna na dně vrstva A/107, z níž pochází tři zlomky keramiky (18 g), z nichž dva náleží skupině CB9 (15 g – *obr. 45:4*) a jeden, z podhrdlí, skupině CB4 (*obr. 45:5*). Lze je datovat do období 14.–15. století. Doplnuje je zlomek hřebenáče (52 g – *obr. 45:3*). Bohatší je soubor z následné dlažby (B/107), z které bylo vyzdviženo 11 převážně drobnějších keramických zlomků (31 g) sedmi různých technologických skupin. Identifikovat můžeme pokličku (CB 4, 3 zl., 5 g – *obr. 45:8,9*), zlomky ode dna neurčitelných nádob (CB14, 6 g – *obr. 45:10* a CB7, 5 g – *obr. 45:11*). Chronologicky důležitý je zlomek z podhrdlí nádoby s červeně malovanou vodorovnou linií (CB15, 4 g – *obr. 45:7*). Ostatní atypické fragmenty náleží skupinám CB5, CB8 a CB9 (4 zl., 9 g). Chronologicky zahrnují období od 13. po 15. století, což by naznačovalo dlouhodobé užívání dlažby, i když nelze vyloučit, že starší zlomky (skupiny CB7, CB14 a CB15) mohou představovat druhotnou příměs. K témuž souboru náleží zlomek pásového železného kování se dvěma dochovanými nýty nebo hřeby (26 g – *obr. 45:6*). Vyzdviženy byly také zvířecí kosti, opět spíše menší fragmenty (10 zl., 42 g), a dřevěná drť (18 g). Z povrchu dlažby pochází také drobné odřezky kůže. Čtyři vyhlížejí jako odpad ze ševcovské výroby (*obr. 45:13,15–17*), výběžek s prořezem pro protažení provázku nebo tkanice (*obr. 45:14*) může představovat ztrátu. Ze stejného výkopu byly z úseku před č. p. 106 sběrem získány zvířecí kosti (162 g), odřezek kůže se stopami po šití na okraji (5 g – *obr. 45:12*) a nezdobený keramický zlomek skupiny CB5 (1 g). Z výkopu u č. p. 107 pocházejí ze sběru ještě dva zlomky oboustranně glazovaného zboží s hnědou svítivou glazurou (tzv. „šlemovka“, 40 g), náležející do 18.–19. století. Identifikovat můžeme nádobu s jednoduchým okrajem (*obr. 45:18*) a drobnou misku (*obr. 45:19*).

Podobná terénní situace byla zjištěna ve výkopu pro plyn u č. p. 106, kde byly nálezy zjištěny pouze ve vrstvě, která překryla nejstarší evidovanou dlažbu. Uloženina C2/106 obsahovala kromě zvířecích kostí (9 zl., 31 g) a uhlíkové drti 18 keramických fragmentů (134 g), náležející celkem sedmi technologickým skupinám. Devět zlomků představuje oxidační vrcholně středověké zboží 14.–16. století (CB3, CB7, CB9 a CB12, 82 g – *obr. 45:25–29*), mezi nimiž můžeme přesněji určit jen okraj rámu kachle (CB9 – *obr. 45:20*). Do stejného období patří i redukčně pálené zboží šedých barev (CB2, 2 zl., 17 g), kde identifikujeme hrnec s bílým malováním (*obr. 45:22*). Mladší zboží je glazované jednostranně (CB1, 4 zl., 22 g) s okrajovým zlomkem hrnce (*obr. 45:23*). Oboustranně glazované zboží (CB10, 3 zl., 17 g) zahrnuje okraj hnědě a běložlutě glazovaného talíře, přiřaditelného k tzv. berounskému zboží (6 g – *obr. 45:24*), a zlomek bíle glazovaného zboží (6 g – *obr. 45:21*). Právě podle něho můžeme určit, že vrstva na dlažbě náleží nejdříve období 16.–17. století.

Z přípojky vodovodu do téhož domu byl archeologický materiál získán pouze sběrem. Soubor zahrnuje zvířecí kosti (2 zl., 70 g), drobný železný hřebík (typ VB, 2 g – *obr. 46:5*) a pět zlomků keramiky (136 g), náležející vrcholně středověkému období (skupiny CB3 a CB7, 2 zl., 28 g, včetně okraje hrnce – *obr. 46:4*). Toto zboží náleží 14.–15. století. Starší (14. století) jsou fragmenty skupiny CB8 (3 zl., 108 g), kde identifikujeme zlomek ode dna větší nádoby (zásobnice? – *obr. 46:6*).

b) Most

Při terénních pracích v oblasti mostu bylo získáno jen omezené množství nálezů. Ze zvrstvení na jižní straně byly vyzdviženy z mazanicové vrstvy (uloženina E/most/jih) jako vzorek dvě hroudy mazanice (127 g) a z následné uloženiny E/most/jih zvířecí kosti (2 zl., 50 g) a malý soubor keramiky (6 zl., 23 g)

Obr. 45. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1, 2 – u č. p. 122; 3–19 – u č. p. 107; 20–29 – u č. p. 106. 1, 2, 6 – železo; 12–17 – kůže; ostatní keramika.

celkem čtyř technologických skupin. Polovinu tvoří zlomky jednostranně glazované keramiky skupiny CB1 (3 zl., 9 g – *obr. 46:3*), mezi nimi jednoduše profilovaný okraj hrnce (*obr. 46:2*). Zbývající skupiny jsou zastoupeny po jednom zlomku (CB9, 6 g; CB11, 4 g, okrajový zlomek džbánu – *obr. 46/1*; CB12, 4 g). Celkově se jedná o vrcholně středověké zboží jemné keramické hmoty nebo redukčního výpalu bělošedých barev. Spolu s jednostranně glazovanou keramikou ho můžeme datovat do 16.–17. století.

Ze souvrství dokumentovaného u nábrežní zdi na severní straně z dlažby starší než nábrežní zeď (C/most/sever) známe amorfní zlomky dřev (34 g) a železnou podkovu s výraznými ozuby a bez hmatce (417 g – *obr. 46:11*). Z uložení na této dlažbě (D/most/sever) pak zlomek z podhrdlí nádoby zdobený vývalkovou šroubovicí vrcholně středověké keramiky se sendvičovým efektem (skupina CB7, 14 g – *obr. 46:10*). Časově spadá do 14.–15. století. Z návážek mladších než nábrežní zdi (uloženina E/most/sever) byly vyzvednuty dva zlomky keramiky s oboustrannou svítivě hnědou glazurou (skupina CB10, 63 g), jeden ze dna nádoby a druhý okrajový mírně ven vyhnutý zlomek hrnce (*obr. 46:8,9*). Jedná se o keramiku z 18.–19. století. Část stejně staré železné lžice byla vyjmuta z náplavů v korytě Šembery (18 g – *obr. 46:12*). Ve vybagrované hlíně byla objevena železná podkova s výraznými ozuby bez hmatce (153 g – *obr. 46:7*).

c) Jižně Šembery

Soubor získaný sběrem v přípojce k č. p. 120 obsahuje zvířecí kosti (8 zl., 223 g), strusku (2 zl., 14 g), stavební materiál (zlomky prežů, 2 zl., 83 g) a zlomek železného hřebíku neurčitelného typu (8 g – *obr. 47:5*). Získáno bylo deset keramických zlomků (130 g) šesti technologických skupin (CB1, CB4, CB5, CB7, CB10 a CB14). Nejcharakterističtější náleži k jednostranně glazovanému zboží (3 zl., 63 g – *obr. 47:4*) a identifikovat můžeme hrnc (*obr. 47:1*) a okraj talíře nebo ploché misky (*obr. 47:2*). Datovat je můžeme do 16.–17. století. Zbývající materiál je nevýrazný, zajímavé je zastoupení keramiky „hradištní tradice“ (CB4, 1 zl., 46 g – *obr. 47:3*; CB14, 1 zl., 1 g), naznačující existenci situací ze 13.–14. století.

Sběrem získaná kolekce z přípojky k č. p. 872 obsahuje kromě zvířecích kostí (4 zl., 133 g) a zlomku cihly (75 g) šestnáct keramických fragmentů (171 g) vrcholně středověkého a novověkého zboží. V kolekci jednostranně glazovaného zboží (skupina CB1, 4 zl., 61 g) identifikujeme hrnc (*obr. 47:9,13*). Převážnou část tvoří vrcholně středověké oxidačně (CB7, 4 zl., 53 g, nádoba s uchem – *obr. 47:7,11*; CB9, 2 zl., 42 g, trojnožka a nádoba s uchem – *obr. 47:8,14*; CB11, 1 zl., 8 g, hrnc – *obr. 47:6*; CB12, 2 zl., 17 g, poklička – *obr. 47:10,12*) nebo redukčně pálené zboží (CB2, 1 zl., 5 g) ze 14.–16. století. Objeví se i drobné zlomky zboží „hradištní tradice“ ze 13./14. století (CB4, 2 zl., 4 g).

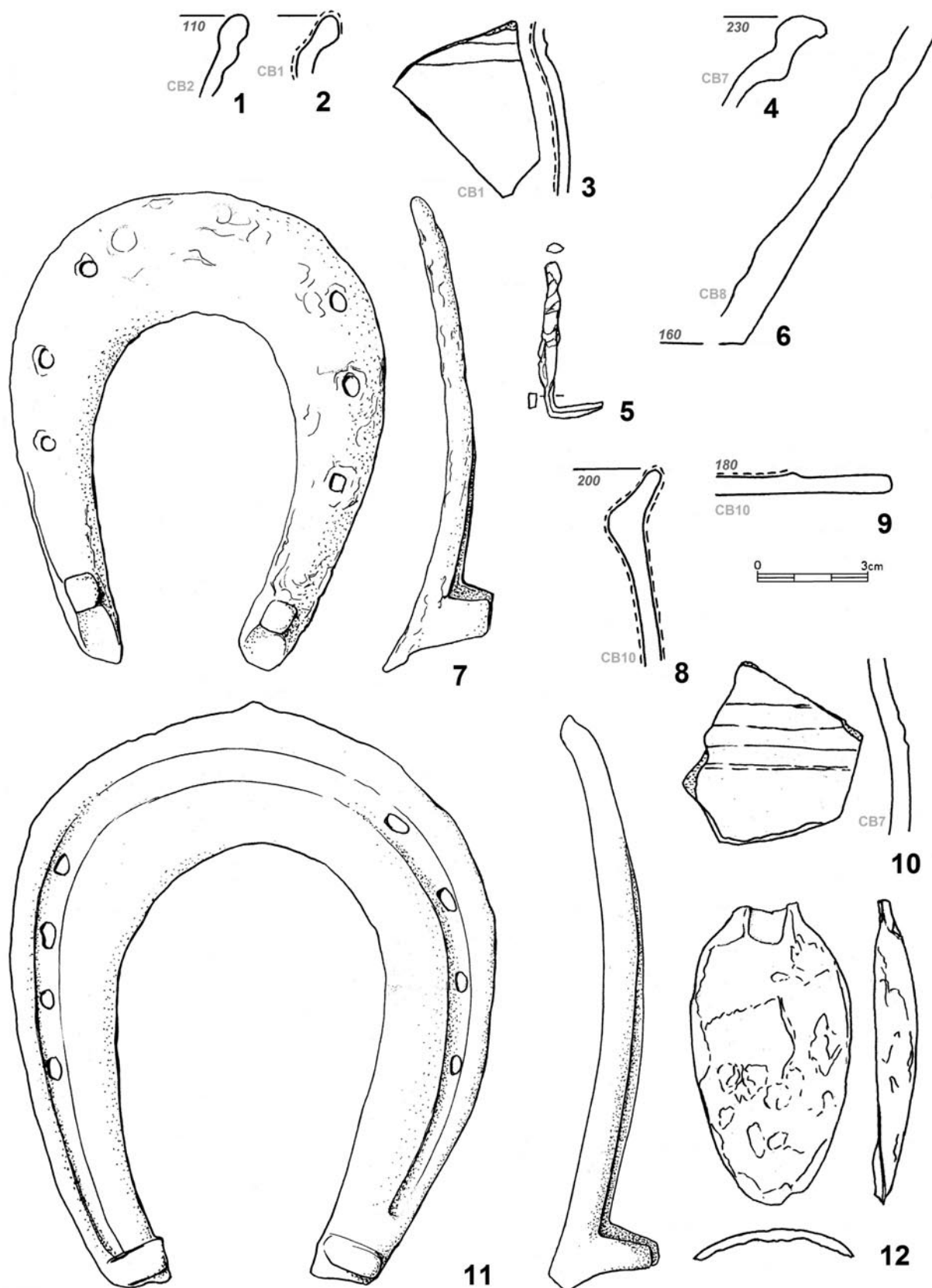
Ještě méně nálezů poskytlo vzorkování řezu 23. října 2006 ve výkopu hlavního řadu před č. p. 119. Vrstva nečistot na prostřední dlažbě poskytla pouze uhlíky. Z nejmladší evidované dlažby byl získán zlomek prežvu, železný hřebík typu IIIB (*obr. 47:15*) a neurčitelný železný předmět změněný v hroudu rzi (198 g, část podkovy? – *obr. 47:16*). Další část souboru tvoří šest drobných keramických zlomků (11 g) pěti technologických skupin (CB2, CB3, CB6, CB7, CB9), zahrnujících období 14. až 16. století.

Stratifikované svědectví představuje kolekce vyzdvížená z řezu u č. p. 108 dne 28. listopadu 2006. Nejníže dokumentovaná vrstva (A/jih) poskytla pouze zvířecí kost (12 g). Uložení nad ní (B/jih) obsahovala kromě zvířecích kostí (3 zl., 65 g) dva keramické zlomky, zařaditelné do 14.–15. století (CB3, 1 zl., 5 g; CB7, 1 zl., 1 g). Stratigraficky nejmladší je soubor z uložení E/jih obsahující kromě zvířecí kosti (3 g) tři zlomky technologické skupiny CB4 (24 g – *obr. 47:18*) a jeden zlomek skupiny CB8 (17 g) z podhrdlí nádoby a zdobený vrypy a jednoduchou vlnicí (17 g – *obr. 47:17*). Obě tyto skupiny reprezentují zboží „hradištní tradice“ (13./14. století), a jsou proto starší než nálezy z níže dokumentovaných vrstev. Je zřejmé, že jsou druhotně přemístěné. Zbývající nálezy byly získány sběrem. Kromě zvířecích kostí (15 zl., 448 g) je to knoflík pokličky (CB5, 28 g – *obr. 47:19*) ze 14.–15. století, mladší zlomek výdutě s červeno-hnědými malovanými liniemi (CB9, 4 g – *obr. 47:20*) a torzo železného plechu v podobě mezikruží (*obr. 47:29*) nejasného užití, ale pravděpodobně novodobé.

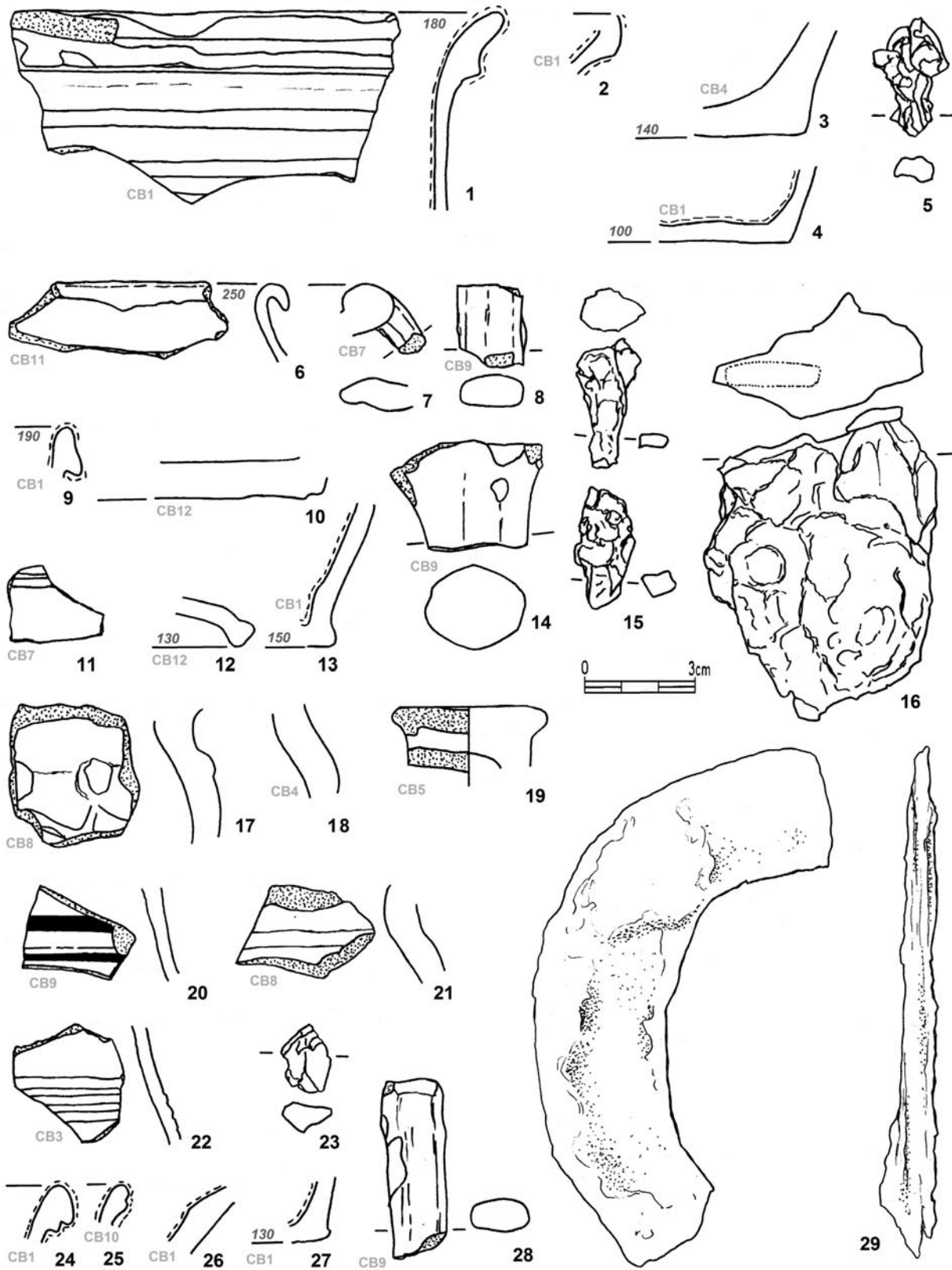
Méně určitý je stratifikovaný soubor z přípojky k domu č. p. 108. Z nejstarší dokumentované vrstvy (A/108) pochází keramický fragment skupiny CB8 (9 g – *obr. 47:21*) zdobený rytou šroubovicí a náležející do 13.–14. století. Z překopaných terénů západně zjištěné zdi pochází zvířecí kost (215 g).

V kanalizační přípojce k č. p. 1308 byl dokumentován řez terénem, ale vyzdvížený archeologický relativně početný materiál pochází pouze ze sběru. Kromě zvířecích kostí (9 zl., 104 g) obsahuje 25 zlomků

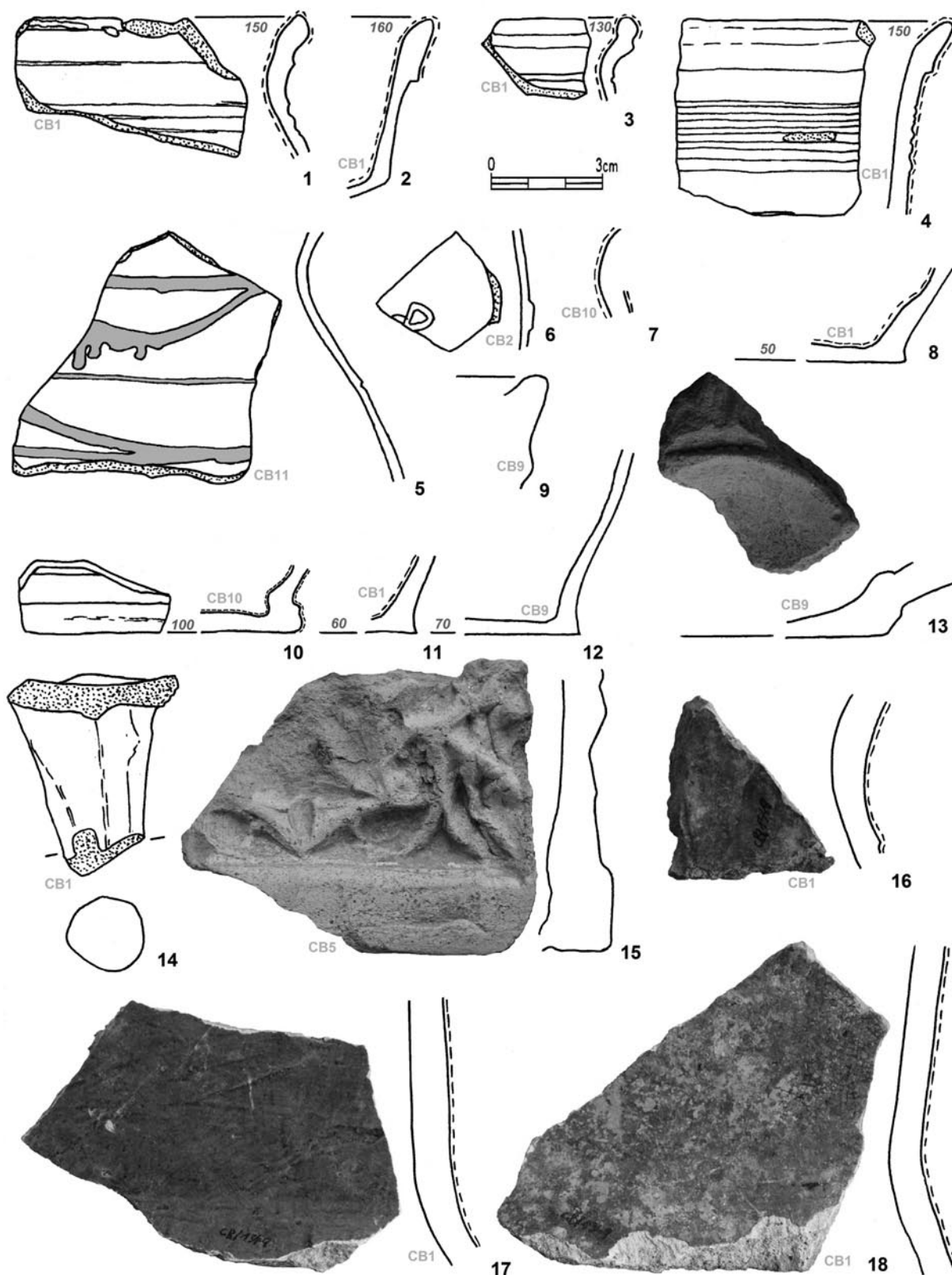

Obr. 46. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1–3 – most, jižní strana; 4–6 – u č. p. 106; 7–12 – most, severní strana. 5, 7, 11, 12 – železo, ostatní keramika.

Obr. 47. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1–5 – u č. p. 120; 6–14 – u č. p. 872; 15, 16 – u č. p. 872; 17–21, 29 – u č. p. 108; 22 – u č. p. 118; 23 – u č. p. 117; 24–28 – u č. p. 114. 5, 15, 16, 23, 29 – železo, ostatní keramika.

Obr. 48. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1–18 – u č. p. 1308. Keramika.

keramiky (431 g). Nejvíce jich je jednostranně glazovaných (CB1, 14 zl., 191 g – *obr. 48:8,11*). Doloženy jsou hrnce s okrajem profilovaným jako nepravé okruží (*obr. 48:1,3*) a trojnožky (*obr. 48:2,14*). Zajímavý je okrajový zlomek profilací připomínající trojnožku, ale žlutohnědě glazovaný na vnější straně (*obr. 48:4*). Opatrně můžeme uvažovat o interpretaci jako květináč. Oboustranně glazované jsou dva zlomky (CB10, 15 g – *obr. 48:7*). Mezi nimi jeden ode dna náleží velmi pravděpodobně berounskému zboží (*obr. 48:10*). Mezi keramickými tvary můžeme určit džbán, zdobený bílým malováním v podobě vodorovných linií a nepravidelných vlnic (skupina CB11, 2 zl., 37 g – *obr. 48:5*). Objeví se i redukované šedě zbarvené zboží s torzem výzdoby, snad radélkem (*obr. 48:6*). Doložena je také skupina CB9 (1 zl., 93 g – *obr. 48:12*). Soubor zahrnuje zlomky, které celkově náleží 15.–17. století, jeho těžiště leží ve století 16. Doplnuje ho šest zlomků komorových kachlů (296 g). Nejmasivnější je rohový zlomek rezného komorového kachle s výraznou okrajovou lištou, takže se může jednat o kachel římsový (*obr. 48:15*). Z výzdoby je dochována část vegetabilního nebo architektonického motivu. Nejbližší analogii nalézáme na římsových kachelích z Brna, z hradu Lipnice a z hradu v maďarské Budě (Pavlík 2017, 367, 494), kombinující kružbu s rotujícími plaménky s vegetabilní úponkou při okraji. Datovány jsou do doby kolem roku 1500. Další jsou tři zeleně glazované nezdobené zlomky čelní stěny komorového kachle (175 g – *obr. 48:16–18*). Je pravděpodobné, že všechny pocházejí ze stejného exempláře. Provedení čelní stěny naznačuje, že se jednalo o kachel se zrcadlovým motivem. Mohou být nezdobené nebo zrcadlově zahroubení rámuje ústřední motiv (Brych – Stehlíková – Žegklitz 1990, 150–154). Identifikovat můžeme také zlomek kachle miskovitěho (CB9, 21 g – *obr. 48:13*). Ke stejné skupině náleží okrajový zlomek čelní vyhřívací stěny (7 g – *obr. 48:9*). Celkově pocházejí nalezené kachle z 16. století (Brych – Stehlíková – Žegklitz 1990, 81–84), i když zrcadlové motivy známe i ze století následujícího. Rozmanitost jednotlivých typů kachlů i možné časové rozpětí ukazuje, že se nejedná o zlomky z jednoho kamnového tělesa.

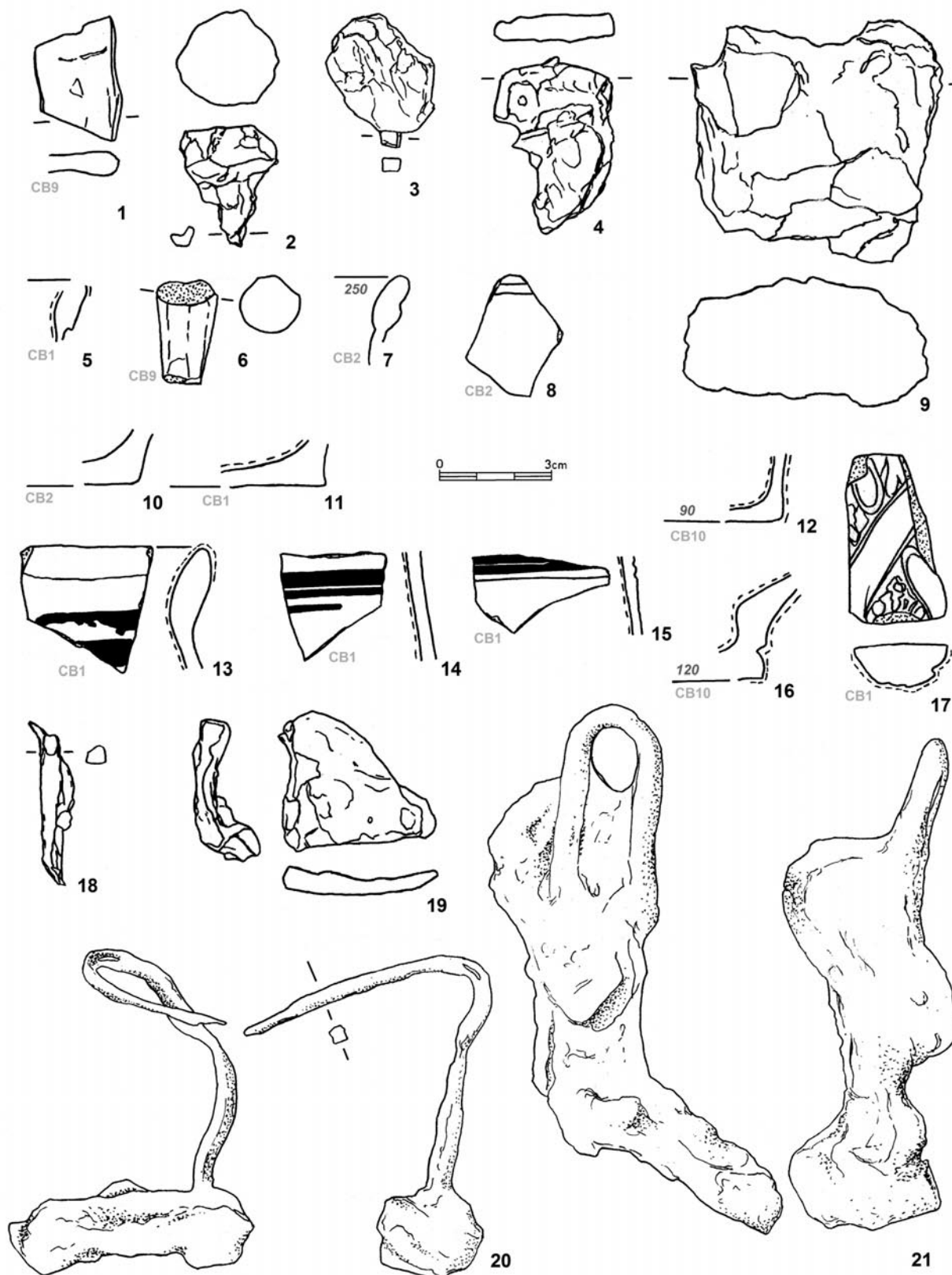
Jen velmi malé množství nálezů bylo získáno z řezu dokumentovaného ve výkopu hlavního řadu před č. p. 118. Ze sídlištní vrstvy na podloží (uloženina B/118) byl získán jediný zlomek (4 g) z výdutě zdobený vývalkovou šroubovicí (skupina CB3 – *obr. 47:22*) a zvířecí kost (49 g). Keramický fragment můžeme zařadit jen do širšího období 14.–15. století. Nepočtený je také soubor z nejmladší evidované dlažby (uloženina H/118), a to zvířecí kosti (4 zl., 85 g) a nezdobený keramický zlomek skupiny CB9 (5 g), náležející vrcholně středověkému zboží 14. až 16. století.

Nálezově chudý byl také úsek hlavního řadu před č. p. 117. Z uložení D/117 pochází rozpadlá železná tyčinka (2 g). Další drobný amorfní zlomek železa byl získán z prostřední dlažby E/117 (4 g – *obr. 47:23*) spolu se zvířecí kostí (1 g). Keramické zlomky známe pouze z nejmladší dlažby G/118. Oba pocházejí z trojnožky s glazurou na vnitřní straně (skupina CB1, 16 g), a náleží tak období 15.–17. století. Doprovázel je amorfní zlomek cihly (12 g).

Stejně je tomu s řezem před č. p. 209. Z uložení nad podložím (B/209) pocházejí pouze zvířecí kosti (4 zl., 50 g). Z mladší dlažby (E/209) byl vyzdvižen drobný keramický zlomek (skupina CB1, 1 g) se světle hnědou glazurou na vnitřní straně a náležející periodě 15.–17. století. Také zde se objevují amorfní zlomky cihel (4 zl., 17 g).

O mnoho více nálezů neznáme ani z řezu před č. p. 116. Z nejstarší vrstvy nad podložím (uloženina B/116) byly vyzdviženy pouze zvířecí kosti (3 zl., 49 g) a železný hřebík typu IIA (*obr. 49:2*). Početně největší, ale chronologicky nevýrazný je celek z dlažby (uloženina C/116), sestávající ze tří železných předmětů (192 g, amorfní hrouda, hřebík neurčitelného typu a zlomek plochého kování – *obr. 49:3,4*), dvou zlomků cihel (381 g, jeden rohový zlomek o úplné výšce 72 mm), hrudky běloběžové malty (10 g) a neúplného zlomku ucha oxidačního vrcholně středověkého zboží (skupina CB9, 6 g – *obr. 49:1*), který může být zařazen do období 14.–16. století. Z mladší uložení D/116 byla vyzvednuta prokorodovaná železná hrouda (*obr. 49:9*), připomínající tvarem visací zámek. Jednoznačná identifikace však není možná.

Obdobný obraz poskytl úsek před domem č. p. 115. Ani zde vrstva nad podložím (uloženina B/115) neposkytla chronologicky citlivý materiál (jen uhlíky). Početnější soubor byl získán z dlažby (uloženina C/115), konkrétně 14 drobných keramických fragmentů (68 g). Největší zastoupení má redukční keramika šedých barev (skupina CB2, 23 g – *obr. 49:8,10*), k níž náleží okrajový zlomek hrnce s profilací nepravého okruží (*obr. 49:7*), dále jednostranně glazovaná keramika (skupina CB1, 4 zl., 29 g – *obr. 49:11*), kde můžeme identifikovat hrnec (*obr. 49:5*) a zlomek čelní vyhřívací stěny komorového kachle v podobě lišty s vegetabilním motivem (*obr. 49:17*). Jemné oxidačně pálené vrcholně středověké zboží CB2 zastupují dva zlomky

Obr. 49. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1–4, 9 – u č. p. 116; 5–8, 10–17 – u č. p. 115; 18–21 – u č. p. 114. 2–4, 9, 18–21 – železo, ostatní keramika.

(6 g) včetně části nohy trojnožky (*obr. 49:6*). K vrcholně středověkému zboží řadíme i nezdobený zlomek skupiny CB7 (10 g). Popsané fragmenty zahrnují období 14.–17. století, jejich uložení do země lze předpokládat v 16. století. Struska (16 zl., 309 g), amorfní železná hrouda (29 g) a fragmenty stavebního materiálu (zlomek cihly, 58 g; zlomek prejzu nebo hřebenáče, 28 g) jsou chronologicky necitlivé. Nejvíce nálezů bylo získáno sběrem v jinak nedokumentované kanalizační přípojce k domu č. p. 115. Kromě zvířecí kosti (roh, 87 g) bylo sebráno deset zlomků keramiky. Sedm z nich náleží k jednostranně glazovanému zboží (CB1, 65 g), kde se nachází okrajový zlomek hrnce, zdobený nepravidelnými liniemi červeného malování (*obr. 49:13*). Také další dva zlomky výdutí nesou červeně malované linie (*obr. 49:14,15*), nepocházejí však ze stejné nádoby, protože se liší barva glazury (zelená, žlutozelená, žlutá). Tři oboustranně glazované zlomky (skupina CB10, 29 g) jsou oba ode dna, jeden z nich z talíře nebo ploché misky (*obr. 49:12,16*). Všechny popsané zlomky náleží k raně novověkému až novověkému zboží 16.–19. století.

Z kanalizační přípojky k č. p. 109 známe jenom zvířecí kost získanou sběrem (127 g).

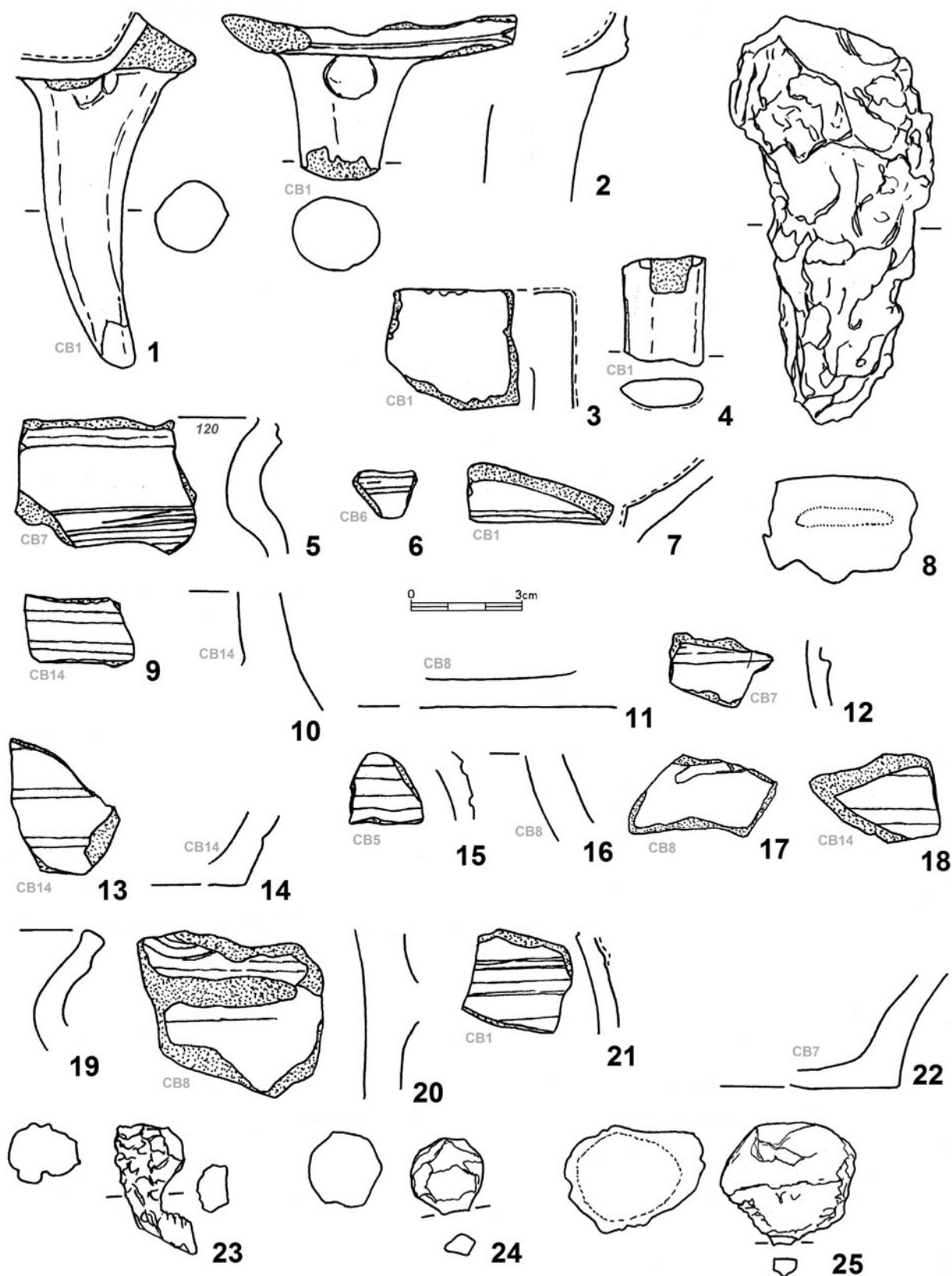
Kamenný kanál a jeho okolí, dokumentované před č. p. 114, přinesly jenom velmi malé množství archeologického materiálu. Ze stratigraficky nejstarší uloženy C/114 pochází pouze zvířecí kost (124 g), z maltové vrstvy (D/114), která jí překryla, je to hrudka malty (50 g), hrudka bělošedé omítky se světle červeným přetahem a zlomek cihly (58 g). Obdobně je to s uloženinou, která maltovou vrstvu převrstvila (uloženina E/114), z níž byla vyzdvižena hrouda malty (294 g) a zvířecí kost (168 g). Z vrstvy novodobých navážek/planýrek nad kamenným kanálem byla získána zvířecí kost (14 g), amorfní zlomek cihly (12 g), dvě hrudky strusky (154 g) a zlomek plochého železného kování (27 g – *obr. 49:19*). Všechny tyto nálezy jsou chronologicky necitlivé, i když je zřejmé, že mohou být zařazeny nejdříve do novověku. Nejvíce nálezů souvisí s (druhotnou) výplní objeveného kanálu (uloženina B/114). Je to jediný drobný keramický zlomek (skupina CB14, 2 g), náležející ke zboží „hradištní tradice“ 12./13.–14. století. Dále jsou to zvířecí kosti (5 zl., 49 g), hrudky strusky (10 zl., 340 g) a několik železných předmětů: rozpadlá železná tyčinka nebo fragment hřebíku neurčitelného typu nebo snad skoby (20 g – *obr. 49:18*), dále část řetězu (dochováno jedno oválné oko a další deformované, 96 g – *obr. 49:20*) a deformovaná petlice s částí řetězku (340 g – *obr. 49:21*). Všechny popsané předměty se do výplně kanálu dostaly druhotně a s výjimkou keramického zlomku jsou nejspíše novodobé.

Ze dvou přípojek vodovodu a kanalizace hloubených ke stejné nemovitosti č. p. 114 v únoru 2007 pochází jen nálezy ze sběru. Převážnou část tvoří keramika, ale získány byly i zvířecí kosti (6 zl., 339 g) a přibližně polovina podkovy, která je silně zkorodovaná a nedovoluje bližší určení typu (*obr. 50:8*). Keramických zlomků je celkem 19 a s jedinou výjimkou (CB9, 4 g – *obr. 47:28*) náleží všechny k jednostranně glazovanému zboží 16.–17. století (skupina CB1, 206 g – *obr. 47:27*). Z keramických tvarů identifikujeme dvě trojnožky bezpečně (*obr. 50:1,2*) a jednu podmíněně (*obr. 47:24*), dvě nádoby s uchem (*obr. 50:4*), dva zlomky pravděpodobně z plochých misek nebo talířů (*obr. 47:26 a 50:7*). Doložen je drobným okrajem také hrnec (*obr. 47:25*) a okrajový zlomek čelní vyhřívací stěny tmavozeleně glazovaného kachle bez okrajové lišty a bez výzdoby (*obr. 50:3*). Ani tento zlomek nevybočuje z časového období 16.–17. století.

Postupující výkop zachytil u č. p. 113 poprvé kromě vrstev také zahlužené objekty. Vzorkování přineslo jen minimální množství nálezů. Z objektu 2/113 byl získán jeden poškozený okrajový zlomek (21 g, skupina CB7 – *obr. 50:5*) pravděpodobně s jednoduše profilovaným okrajem a výzdobou rytou šroubovicí. Náleží do období 13.–14. století. Z mladšího objektu 3/113 byly vyzvednuty dva drobné zlomky keramiky (3 g) dvou různých technologických skupin (CB7 a CB6). Druhý zlomek je zdoben rytou šroubovicí (*obr. 50:6*). Oba je možné datovat do 14.–15. století. V objektu 3/113 byla konstatována přítomnost opukových kamenů, které nejsou místního původu. Sledování výkopu přípojky kanalizace k domu č. p. 113 přineslo pouze nálezy zvířecích kostí ze sběru (3 zl., 154 g).

Z výkopu před č. p. 112 (zřizování šachty Š12) byly získány nálezy ze všech tří zjištěných objektů. Z objektu A/112 pochází hrudka mazanice (3 g) a úlomek pískovce (13 g). Pro datování je důležitý soubor sedmi drobných keramických zlomků (36 g), které náleží dvěma technologickým skupinám, a to CB8 (3 zl., 14 g) a CB14 (4 zl., 22 g, z toho jeden s rytou šroubovicí – *obr. 50:9*). Obě skupiny představují hradištní zboží či zboží hradištní tradice, které se liší pouze přítomností či absencí slídy. Časově se pohybujeme ve 12. až počátku 14. století. Obdobně složení má menší soubor z objektu B/112, tvořený dvěma hrudkami mazanice (13 g), pískovcovým kamenem (16 g) a třemi keramickými zlomky skupin CB8 (13 g, ze silnostěnné nádoby – *obr. 50:11*) a CB14 (2 zl., 46 g, také ze silnostěnné nádoby a ze dna – *obr. 50:10*). Časově za-

Obr. 50. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1-4, 7, 8 – u č. p. 114; 5, 6 – u č. p. 113; 9 – 25 – u č. p. 112. 8, 23-25 – železo, ostatní keramika.

řazení je tudíž stejné jako u předchozího objektu. Jen jeden keramický zlomek byl získán z objektu C/112. Náleží k technologické skupině CB7 (2 g). Jedná se o poškozený okraj, pravděpodobně s profilací nepravého okruží (*obr. 50:12*). Podle tohoto zlomku je objekt C/112 nejmladší (14.–15. století). Z objektu také pochází úlomky opuky.

Pokračování výkopu před č. p. 112 přineslo archeologický materiál, opět ze všech tří objektů. Z objektu A/112 byly vyzdviženy další dva keramické zlomky (12 g) skupiny CB14, tedy obdobné, jako v předchozím úseku výkopu (*obr. 50:13,14*). Doplnuje je zvířecí kost (2 g). Z mladšího objektu D/112 pochází šest keramických zlomků, z nichž tři nezdobené náleží skupině CB14, tedy zboží „hradištní tradice“ (6 g), ostatní reprezentují vždy jednu skupinu (CB2, 2 g; CB5, 2 g, CB8, 5 g). Především zlomek redukční keramiky (CB2) posunuje datování souboru nejdříve do pokročilého 14. století, event. do ještě mladšího období. Obdobného stáří je i zlomek skupiny CB5. Zbývající materiál ze západního řezu není stratifikovaný a reprezentuje ho pět nezdobených zlomků keramiky, z nichž čtyři náleží zboží „hradištní tradice“ (skupina CB4, 99 g) a jeden vrcholně středověké keramiky 14.–15. století (CB7, 5 g). Z pokračování objektu B/112 ve východní stěně bylo získáno pět zlomků keramiky, z toho tři zboží „hradištní tradice“ (skupiny CB8 a CB14, 62 g – *obr. 50:16,17*). Do 13. století řadíme zlomek skupiny CB5 (2 g), zdobený rytou šroubovicí (*obr. 50:15*). Stejně staré zlomky pocházejí z navážek, které objekt překryly (2 zl., 10 g, CB14 – *obr. 50:18*).

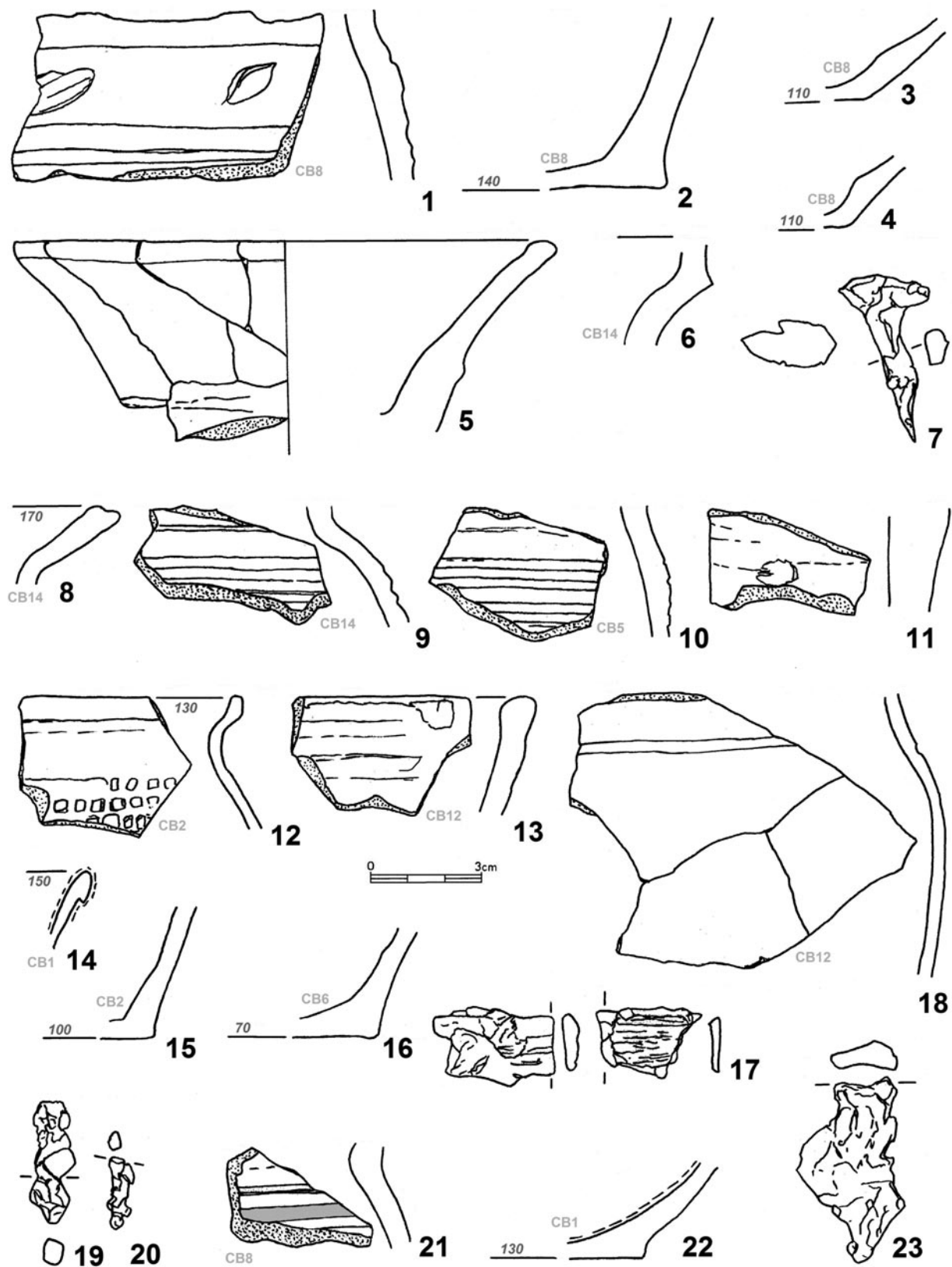
Mnohem méně nálezů přinesly objekty E/112, F/112 a G/112, konkrétně pouze objekty F/112 a G/112. Z objektu G/112 byl vyzdvižen jeden zlomek výdutě (12 g) skupiny CB8, tedy keramiky „hradištní tradice“ z 12./13.–14. století a jedna zvířecí kost (1 g). Další nálezy byly ze západního profilu získány sběrem. Jedná se o šest keramických zlomků (64 g), z nichž čtyři patří ke skupině CB5 (22 g) a jeden z podhrdlí masivnější nádoby skupině CB8 (34 g – *obr. 50:20*). Zdoben je plastickou páskou a torzem vlnice (?). Odlišuje se nezdobený okrajový zlomek hrnce s profilací nepravého okruží (8 g – *obr. 50:19*). Technologicky se jedná o zboží s mírně krupičkovým povrchem a bělavým přetahem hnědého střeptu. Blíží se skupině „HK“ pražského keramického okruhu. S výjimkou tohoto zlomku, který může být zařazen do 12. a staršího 13. století, náleží ostatní ke keramiky „hradištní tradice“ ze stejného období s možným přesahem až do 14. století. Z objektu F/112 ve východní stěně pochází tři zlomky keramiky. Jeden náleží skupině CB14 „hradištní tradice“ (22 g), další vrcholně středověké skupině CB7 (2 g). Objekt můžeme zařadit do 14.–15. století. Starší intruzí je drobný pravěký zlomek (2 g). Soubor doplňuje železný hřebík, pravděpodobně typu IIIB (10 g – *obr. 50:23*) a zlomek zvířecí kosti (1 g). Sběrem byl ve východní stěně získán jeden zlomek jednostranně glazovaného zboží, zdobený vývalkovou šroubovicí (CB1, 5 g – *obr. 50:21*) z 16.–17. století.

Z přípojky kanalizace a vody k domu č. p. 112 byly sběrem získány tři zlomky keramiky (34 g) tří různých keramických skupin (CB4, CB7 – *obr. 50:22*, CB12), které je možné zařadit do období 14.–15. století. Doplnují je silně korodovaný železný hřebík typu IIB a železná hrudka (*obr. 50:24,25*) a část cihly (453 g).

Rozdílné množství nálezů bylo získáno v úseku před č. p. 110 při plošném snižování vozovky, a to ze všech objektů.

Z objektu A/110 byla získána pouze uhlíková drť. V objektu I/110 byly vyzdviženy nálezy z uloženin D/I/110 a E/I/110. V uloženině D/I/110 to byly tři keramické zlomky (150 g) skupiny CB8. Dva zlomky náleží větším nádobám, podhrdlí jedné je zdobené rytou šroubovicí a vrypy (*obr. 51:1,2*). Početnější je celek z uloženiny E/I/110, a to šest keramických zlomků (128 g), patřící třem technologickým skupinám: CB8 – tři zlomky (*obr. 51:3,4*); CB14 – dva zlomky, jeden z nich je poškozený okraj hrnce s malou vzhůru vytaženou profilací (*obr. 51:6*). Zajímavá je přítomnost tzv. technologické misky z pražského keramického okruhu s jednoduchým okrajem (*obr. 51:5*). Celkově se jedná o skupiny, které se chronologicky protínají v mladším 12. století (technologická miska) a ve 13. století.

Z objektu II/110 známe pouze jeden zlomek nezdobené výdutě skupiny CB4 (2 g), datovatelný do 13. – 14. století. Obdobně nepočtený je také soubor z objektu III/110, a to dva keramické zlomky (19 g), z nichž jeden náleží skupině CB5 a druhý je z těla technologické misky pražského keramického okruhu (17 g – *obr. 51:11*). Na základě získaných zlomků lze objekt III/110 datovat stejně jako objekt I/110, tj. do mladšího 12. století a do 13. století. Objekt IV/110 poskytl šest keramických fragmentů (99 g), vždy po dvou z různých technologických skupin. Dva patří ke skupině CB5 (39 g – *obr. 51:10*), dva skupině CB8 (28 g) a dva skupině CB14 (32 g – *obr. 51:9*), mezi nimi jednoduše profilovaný okrajový zlomek hrnce (*obr. 51:8*). Celkově jde o soubor s těžištěm ve 13. nebo starším 14. století. Doplnují ho dvě zvířecí kosti (3 g).

Obr. 51. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1-23 – u č. p. 110. 7, 17, 19, 20, 23 – železo, ostatní keramika.

Objekt B/110 poskytl při svém zjištění v lednu 2007 dva zlomky keramiky skupiny CB8 (16 g), mimo jiné podhrdlí zdobené vodorovnou linií a bílým malováním (*obr. 51:21*) a dvě zvířecí kosti (10 g). Při dokumentaci v ploše dochovaného zbytku v červenci 2007 byl rozhojněn o nezdobený zlomek výdutě skupiny CB5 (6 g), další zvířecí kosti (7 zl., 49 g) a dva železné hřebíky neurčitelných typů (*obr. 51:19,20*). Zjištěné keramické skupiny se v časovém zařazení protínají ve 14. století.

Početnější a rozmanitější je soubor z objektu C/110, z něhož bylo vyzvednuto celkem 18 zlomků keramiky (227 g) šesti technologických skupin. Nejpočetněji je zastoupeno vrcholně středověké oxidačně pálené zboží skupiny CB12 (102 g), kde je nejvýraznějším zástupcem okrajový zlomek nádobkového kachle (14 g – *obr. 51:13*) a větší zlomek z podhrdlí nádoby zdobený vodorovnou rýhou (35 g – *obr. 51:18*). Následuje redukčně pálená vrcholně středověká skupina CB2 (5 zl., 38 g – *obr. 51:15*), kde je nejvýraznějším zástupcem okrajový zlomek hrnce s profilací nepravého okruží, zdobený radélkem (*obr. 51:12*). Dvěma zlomky je doloženo jednostranně glazované zboží (CB1, 2 zl., 11 g), v němž se objevuje světle hnědý glazovaný přehnutý okraj trojnožky (*obr. 51:14*). Jiné dva zlomky náleží skupině CB6 (29 g – *obr. 51:16*), po jednom se objevuje skupina CB9 (12 g) a skupina CB8 (35 g) včetně zlomku větší nádoby s výrazným formováním prsty na vnitřní straně. Nálezový soubor také obsahuje zlomky stavebního materiálu (cihly, 2 zl., 241 g; prejz, 242 g; pískovec, 28 g). Počítá se sem i 6 hrudek mazanice (77 g), devět zvířecích kostí (13 g) a dva zlomky plochého železného kování s ulpělým dřevem (9 g – *obr. 51:17*). Soubor sestává převážně z vrcholně středověkého zboží 14.–16. století, podle glazovaných zlomků patří spíše až do 16. století.

Nálezově nejbohatší byl soubor z objektu D/110 (54 zl., 531 g) celkem deseti technologických skupin. Nejpočetněji je zastoupeno tvrdě oxidačně pálené vrcholně středověké zboží (skupina CB12, 22 zl., 191 g – *obr. 52:4,13–15,17*), kde byly identifikovány nejméně dvě pokličky (*obr. 52:9,10*) a dva hrnce, oba s okrajovou profilací v podobě nepravého okruží (*obr. 52:16,20*). Druhá nejpočetnější je skupina CB6, vrcholně středověké zboží se sendvičovým efektem (9 zl., 42 g – *obr. 52:19,21,22*). Po šesti zástupcích má jednostranně glazované zboží skupiny CB1 (6 zl., 25 g – *obr. 52:18*) se zlomkem zdobeným radélkem (*obr. 52:5*) a zboží „hradištní tradice“ (CB4, 59 g – *obr. 52:12,23*) se třemi okrajovými zlomky hrnců (2× profilace nepravé okruží – *obr. 52:2,11*; jednu je nepravé okruží doplněno vodorovnou rýhou – *obr. 52:1*). Tři masivní zlomky patří větší míse s ven vyhnutým ovalným okrajem a výzdobou rytou šroubovicí (vrcholně středověká skupina CB7, 128 g – *obr. 52:7*). Po dvou zástupcích mají skupiny CB2 (redukčně pálené zboží, 6 g), CB 5 (25 g) a CB9 (8 g – *obr. 52:8*), kde identifikujeme nádobu s uchem (*obr. 52:6*). Jedním zlomkem jsou zastoupeny skupiny CB10 (16 g, okrajový zlomek trojnožky s odlomeným držadlem – *obr. 52:3*) a CB14 (31 g, z masivnější nádoby). Chronologicky pokrývají popsané zlomky období 13. až 17. století. Přítomnost jednostranně glazovaného zboží skupiny CB1 interval zužuje na období 16.–17. století. Z tohoto intervalu nevybočují ani další nálezy. Vyzvednuto bylo jedenáct železných hřebů (68 g, 1× skupina IIB, 1× – IIIA, 2× – IIIB, 3× – VC, 4 zlomky jsou neurčitelné, jeden snad pochází ze skoby – *obr. 52:24–35*), dále 66 zvířecích kostí (226 g) a stavební materiál (cihly – 4 zl., 701 g; prejz – 23 g; hrudky mazanice – 4 zl., 26 g). Objevuje se i hrudka strusky (12 g) a hrudky malty nebo omítky (2 zl., 9 g, jeden s bílým nátěrem).

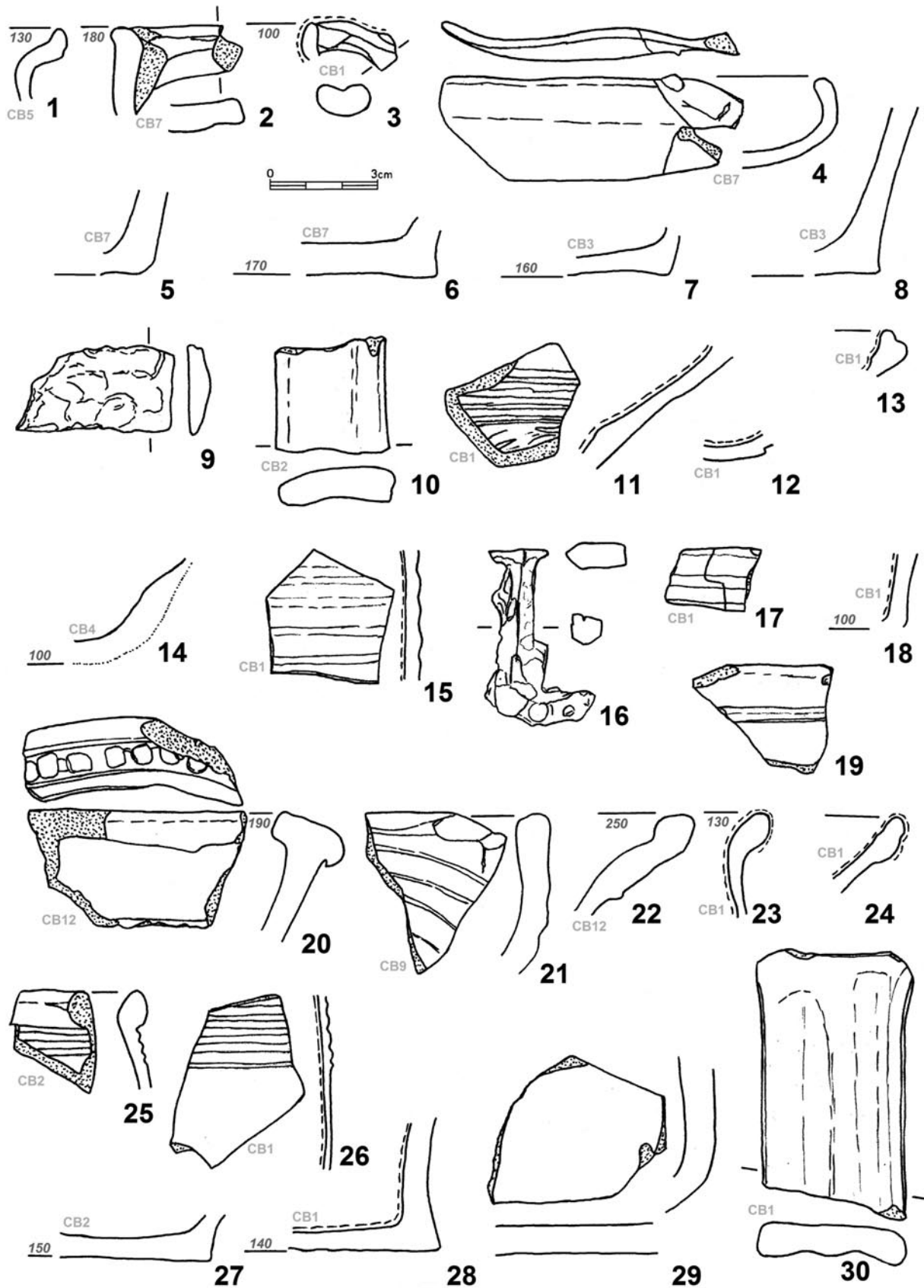
Během bagrování podkladu staré vozovky byl shromážděn sběrem nevelký soubor nálezů. Všechny zlomky keramiky náleží jednostranně glazovanému zboží 16.–17. století (CB1, 6 zl., 50 g). Soubor obsahuje také dva železné hřebíky (25 g, jeden typu IIIB a druhý neurčitelný – *obr. 51:7,23*), hroudy strusky (4 zl., 363 g), část cihly (255 g) a rohový zlomek keramické dlaždice o výšce 56 mm (810 g). Datováním se tento celek neliší od nálezů z objektu D/110. Obdobně je tomu u souboru získaného sběrem podél jižní poloviny domu č. p. 110, který sestává ze tří zlomků skupiny CB1 (38 g – *obr. 51:22*) a zvířecí kosti (20 g).

d) Malechov

S výjimkou okolí domu č. p. 407 pochází z oblasti Malechova jen málo stratifikovaných souborů. Jednou výjimkou je celek z přípojky k č. p. 495. Z rozhraní uložení B/495 (podloží) a podkladu starší dlažby vozovky (C/495) pochází nezdobený zlomek z výdutě nádoby skupiny CB4 (10 g), tj. ze 13.–14. století, a doprovází ho nezdobený zlomek z výdutě nádoby (15 g) zařaditelný do pravěku. Ostatní nálezy byly získány sběrem, zejména fragmenty keramiky (20 zl., 173 g). Náleží více technologickým skupinám. Nejpočetněji je zastoupena skupina CB5 (5 zl., 25 g), kde identifikujeme nezdobený okrajový zlomek hrnce s profilací nepravého okruží (*obr. 53:1*). Následují skupiny CB7 (4 zl., 92 g), v níž se objevuje nádoba s uchem a kahanek s jednoduchým okrajem (*obr. 53:2,4–6*) a CB1 (3 zl., 10 g – nádoba s uchem – *obr. 53:3*). Více než

Obr. 52. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1–35 – u č. p. 110; 24–35 – železo, ostatní keramika.

Obr. 53. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1–9 – u č. p. 495; 10–12 – u č. p. 401; 13 – u č. p. 545; 14–30 – u č. p. 407. 16 – železo, 29 – sklo, ostatní keramika.

jedním zlomkem je reprezentována skupina CB3 (3 zl., 25 g – *obr. 53:7,8*). Po jednom fragmentu se objevují skupiny CB2 (12 g), CB4 (1 g), CB6 (4 g) a CB8 (10 g). Zajímavý je drobný zlomek (2 g) s příměsí tuhy v keramické hmotě, pravděpodobně pravěký (laténské období?). Soubor doplňuje zlomek plochého železného kování (*obr. 53:9*).

V odbočce k domu č. p. 401 byl vyzvednut archeologický materiál z uložení C/401, sestávající ze tří zlomků keramiky (26 g). Dva náleží skupině CB1 (14 g – talíř nebo plochá miska, trojnožka (*obr. 53:11,12*)) a jeden redukční keramice skupiny CB2 (12 g – nádoba s uchem – *obr. 53:10*). Doplnuje je mazanice (4 zl., 20 g), rohová část cihly (164 g), malta (3 zl., 13 g) a zlomky omítky s bílým nátěrem (3 zl., 29 g). Keramika řadí soubor do 16.–17. století.

Ojedinelý keramický zlomek byl sebrán při bagrování terénu pod současným povrchem vozovky před č. p. 545. Drobný okrajový zlomek s glazurou na vnitřní straně (skupina CB1, 2 g – *obr. 53:13*) lze zařadit do 16.–17. století.

Na konci rýhy pro kanalizaci a vodovod byl z půdního horizontu na skalním podloží (uloženina B/148) získán keramický zlomek s glazurou na vnitřní straně skupiny CB1 (2 g) a zvířecí kost (1 g). Datování je stejné jako u předešlého zlomku.

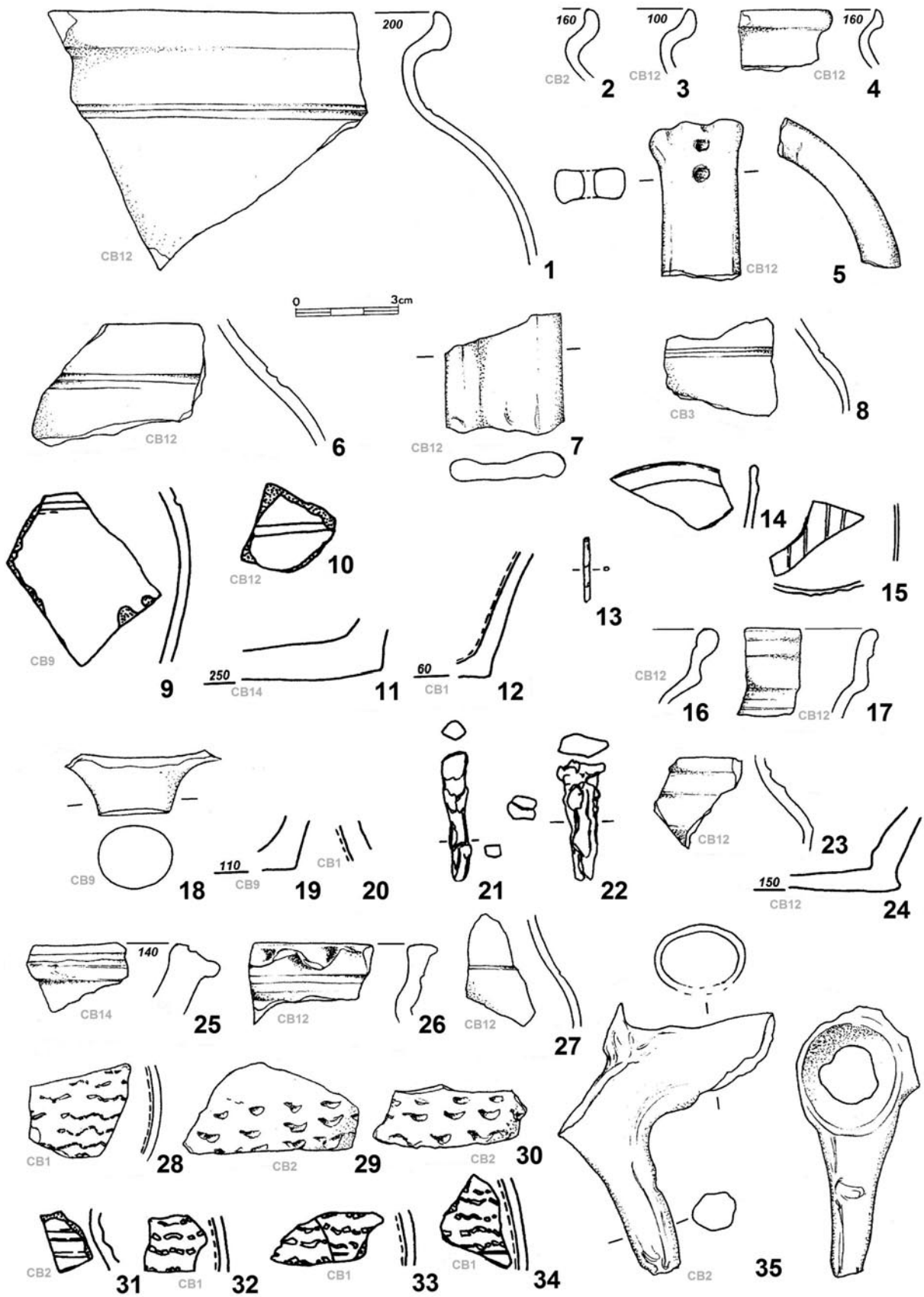
První soubor související s plochou u č. p. 407 byl získán z výkopu pro hlavní řad vodovodu a kanalizace 18. ledna 2007 při vzorkování dokumentovaných řezů. Stratigraficky nejstarší uložení, z níž byl získán archeologický materiál, je C/407. Jedná se o omlutý keramický zlomek ode dna nádoby skupiny CB4 (22 g – *obr. 53:14*), který spadá do období 13.–14. století. Nevýrazný celek poskytla následující uložení D/407, z níž pocházejí dva drobné keramické zlomky skupiny CB12 (2 g) a jeden skupiny CB1 (1 g), tedy skupin, jejichž časové zařazení se překrývá v 15.–16. století. Doplnují je uhlíky a mazanice. Obdobně nevýrazný je také soubor z následné uložení E/407, tvořený železným hřebíkem typu IIIA (17 g – *obr. 53:16*) a zvířecí kostí (2 g) stejně jako nálezy z uložení F/407 (dvě zvířecí kosti, 6 g a hroudy malty o hmotnosti 241 g). Poslední uložení, z níž byly získány nálezy, je G/407. Byl to keramický zlomek skupiny CB1, zdobený vývalkovou šroubovicí (7 g – *obr. 53:15*), a hrudka mazanice (6 g). Keramický zlomek může být zařazen jen obecně do 15.–17. století.

Početnější soubor nálezů tvoří celek z plošného odkryvu v červnu 2007. Ten ji byl zčásti analyzován (zejména předměty z výplně jednotlivých hrobů). Nově byly keramické zlomky převedeny do jednotlivých technologických skupin.

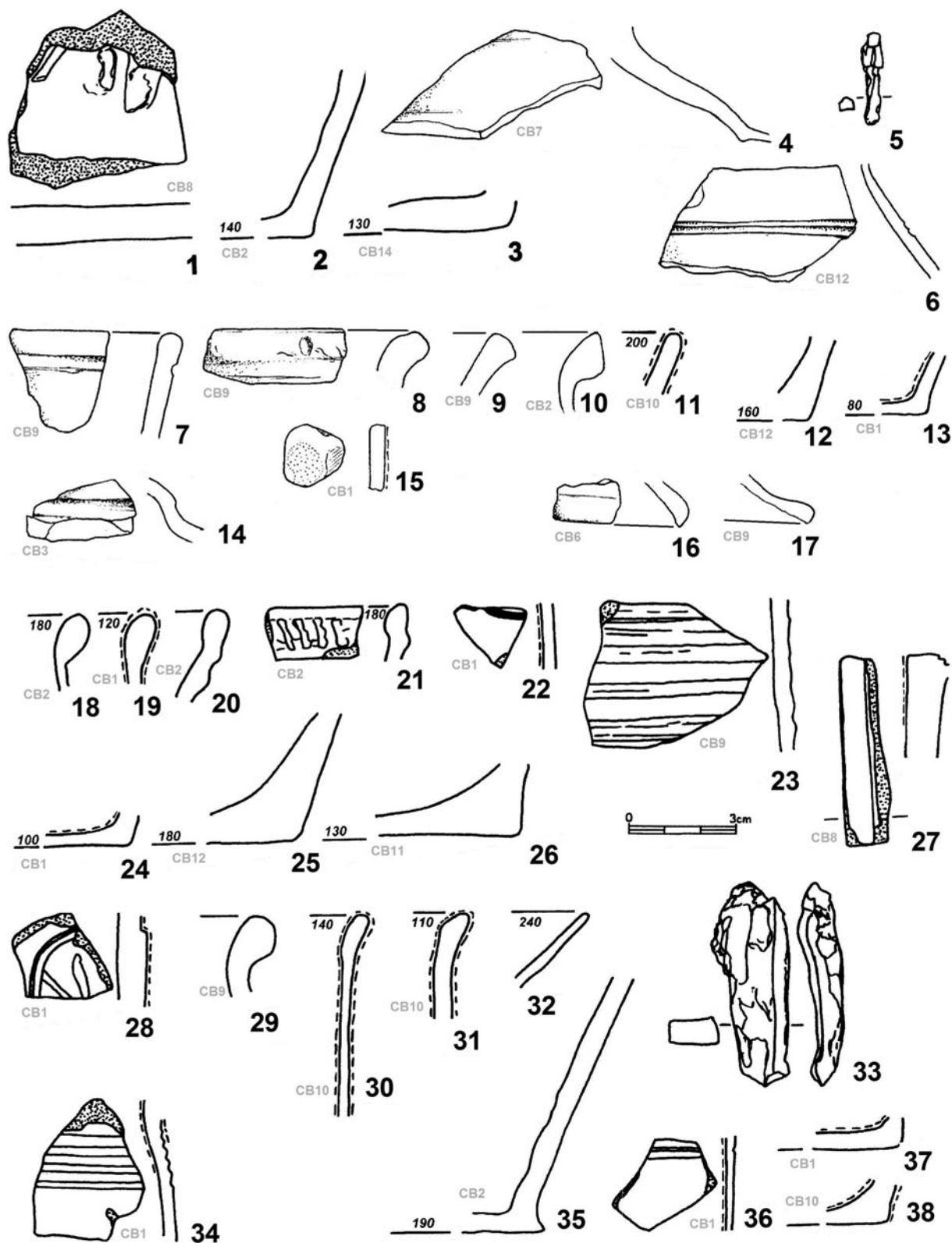
Pro analýzu jsou k dispozici nálezy ze zásypů hrobových jam (hroby A/407, C1/407, C2/407, F/407 a G/407). Výplň hrobové jámy hrobu B/407 nálezy neposkytla. Nálezy byly získány také z obou sídlištních objektů (D/407 a E/407).

Ke hrobu A jsou vztaženy dva celky, jeden pochází přímo z výplně (32 zlomků keramiky, 288 g). Sestává především z rezné keramiky hnědých až šedohnědých odstínů (skupina CB12, 19 zl., 156 g) s okrajovými zlomky formovanými do nepravého okruží (*obr. 54:2, 3*). Pokud jsou zdobeny, setkáváme se s dvojitou rýhou na podhrdlí (*obr. 54:6*) a také s uchem se dvěma otvory (*obr. 54:5*). Obdobnou keramiku s jemnou keramickou hmotou zastupují čtyři zlomky (27 g – *obr. 54:7,10*). Redukčně vypálenou keramiku skupiny CB2 reprezentuje jen jeden zlomek (1 g), starší redukční keramiku („protoredukce“) skupiny CB3 dokládá pět zlomků (31 g – *obr. 54:8*), mimo jiné drobný okraj s profilací nepravého okruží (*obr. 54:4*). Oxidační keramiku skupiny CB9 zastupuje zlomek výdutě s vodorovnou rýhou (3 g – *obr. 54:9*). Všechny tyto zlomky je možno datovat do pokročilého 14. až 15. století. K nejmladším zlomkům náleží dva fragmenty s glazurou na vnitřní straně (skupina CB1, 42 g – *obr. 54:12*). Starší reziduum zastupuje jeden zlomek skupiny CB14 (31 g – *obr. 54:11*). Těžiště souboru zřejmě náleží do 15. století s příměsí starších zlomků. Z výplně hrobu A pochází také drobný zlomek cihly nebo dlaždice a zlomek malty. Oba indikují blízkost zděné zástavby. Dále byl nalezen drobný fragment bronzového drátu (*obr. 54:13*). Objeveny byly také dva drobné zlomky skla (4 g). Jeden (opakní, dnes koroze do bíla zbarvené sklo) pochází z okraje patky blíže neurčené nádoby (*obr. 54:14*). Druhý je drobný fragment z výdutě blíže neurčené nádoby s optickým dekorem (*obr. 54:15*). Datování je obtížné, ale výskyt těchto zlomků neodporuje datování keramiky do 15. až 16. století. Díky pečlivé práci restaurátorů se podařilo identifikovat drobnou minci. Jedná se o dobové falzum kruhového penize města Zhořelec v Horní Lužici z 2. poloviny 15. století (*Militký 2016*).

Z výplně hrobu C1 byly získány pouze tři zlomky keramiky (16 g). Dva náleží ke keramice s glazurou na vnitřní straně (CB1, 15 g). Identifikovat můžeme zlomek trojnožky se stopami hnědožluté glazury

Obr. 54. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1–35 – u č. p. 407. 13 – bronz, 14, 15 – sklo, 21, 22 – železo, ostatní keramika.

Obr. 55. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1–38 – u č. p. 407. 5, 33 – železo, ostatní keramika.

(obr. 54:18). Zbýlý zlomek náleží skupině CB9 (1 g). Nevýrazný soubor můžeme datovat do 15. – 16. století. Dále ve výplni zjišťujeme zlomky dvou hřebíků (obr. 54:21, 22). Z výplně níže uloženého hrobu C2 pocházejí pouze dva keramické zlomky (celkem 7 g). Atypický zlomek z výdutě je na vnitřní straně žlutohnědě glazován (skupina CB1 – obr. 54:20), zlomek ode dna náleží oxidačně pálené světlé keramice skupiny CB9 (obr. 54:19). Ve výplni byl ještě nalezen drobný amorfní zlomek železa.

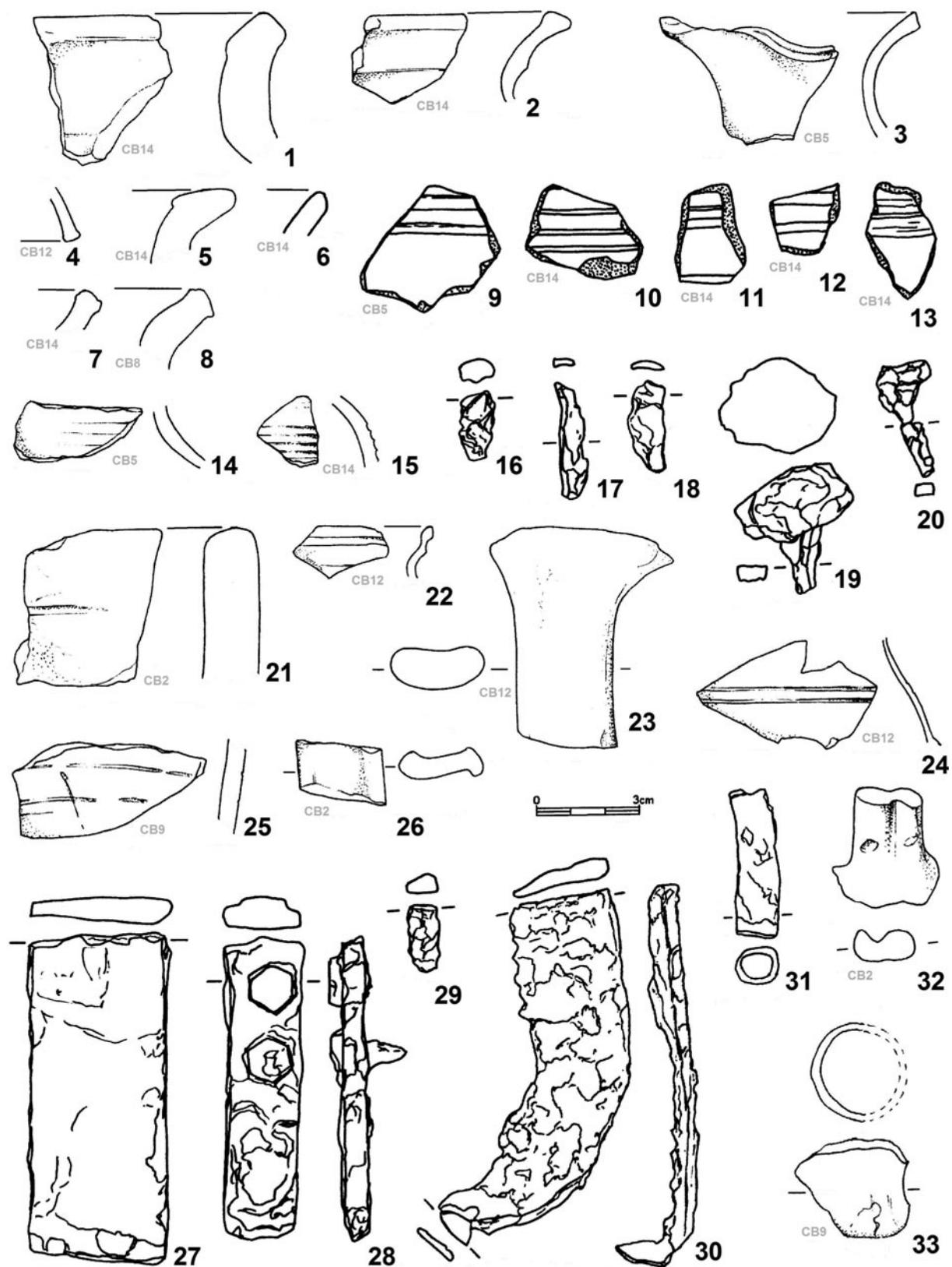
Ve výplni hrobu F bylo nalezeno celkem 75 zlomků keramiky (345 g). Náleží pěti technologickým skupinám. Redukčně vypálené keramice převážně šedých odstínů náleží 17 zlomků (skupina CB2, 9 zl.; 39 g, skupina CB3, 8 zl., 28 g). Typologicky náleží jejich profilace okraje (nepravé okruží s vrypy na okrajové hraně – obr. 54:26) i výzdoba (radélkový motiv s řetízkovým uspořádáním) a tenkostěnné provedení k nejmladším prvkům, které se objevují v pokročilém 15. století, event. na přelomu 15. a 16. století. Zlomky s radélkovým motivem náleží nejspíše jedné nádobě (obr. 54:29–31). Radélkový motiv registrujeme i na zlomku se žlutohnědou glazurou na vnitřní straně, ale s oxidačním výpalem (skupina CB1 – obr. 54:28,32–34). K mladším prvkům patří i zlomek trojnožky se stopami žlutohnědé glazury (skupina CB1 – obr. 54:35). Celkově patří ke skupině CB1 osm spíše drobných zlomků (14 g). Další fragmenty patří režné keramice šedohnědých odstínů (skupina CB12, 45 zl., 218 g – obr. 54:23,24) s okraji v podobě nepravého okruží (obr. 54:16,17). Výzdoba je provedena jednoduchou rýhou (obr. 54:27). Starší reziduum představují zlomky výdutí keramiky „hradištní tradice“ (skupina CB14, 5 zl., 46 g) včetně jednoduše profilovaného kuželovitě seříznutého okrajového zlomku mísy (obr. 54:25). Dále evidujeme jeden zlomek hřebíku (obr. 54:22).

Hrob G poskytl při vybírání 21 keramických zlomků (207 g), k nimž je možno připočítat ještě 3 zlomky získané při prvotní dokumentaci výkopů pro kanalizaci (20 g). Celkem je zastoupeno sedm technologických skupin. Nejpočetněji se objevuje redukčně vypálená keramika skupiny CB2 (12 zl., 74 g – obr. 55:2), charakteristická pro 14. a 15. století. Pět zlomků náleží oxidačně pálenému zboží skupiny CB5 (35 g) a tři skupině „hradištní tradice“ CB14 (29 g – obr. 55:3). Ostatní skupiny jsou zastoupeny jediným zlomkem (CB7, 15 g, poklička – obr. 55:4; CB8, 31 g – obr. 55:1; CB9, 1 g; CB12, 13 g – obr. 55:6). Nalezen byl ještě blíže neurčitelný zlomek hřebíku (obr. 55:5).

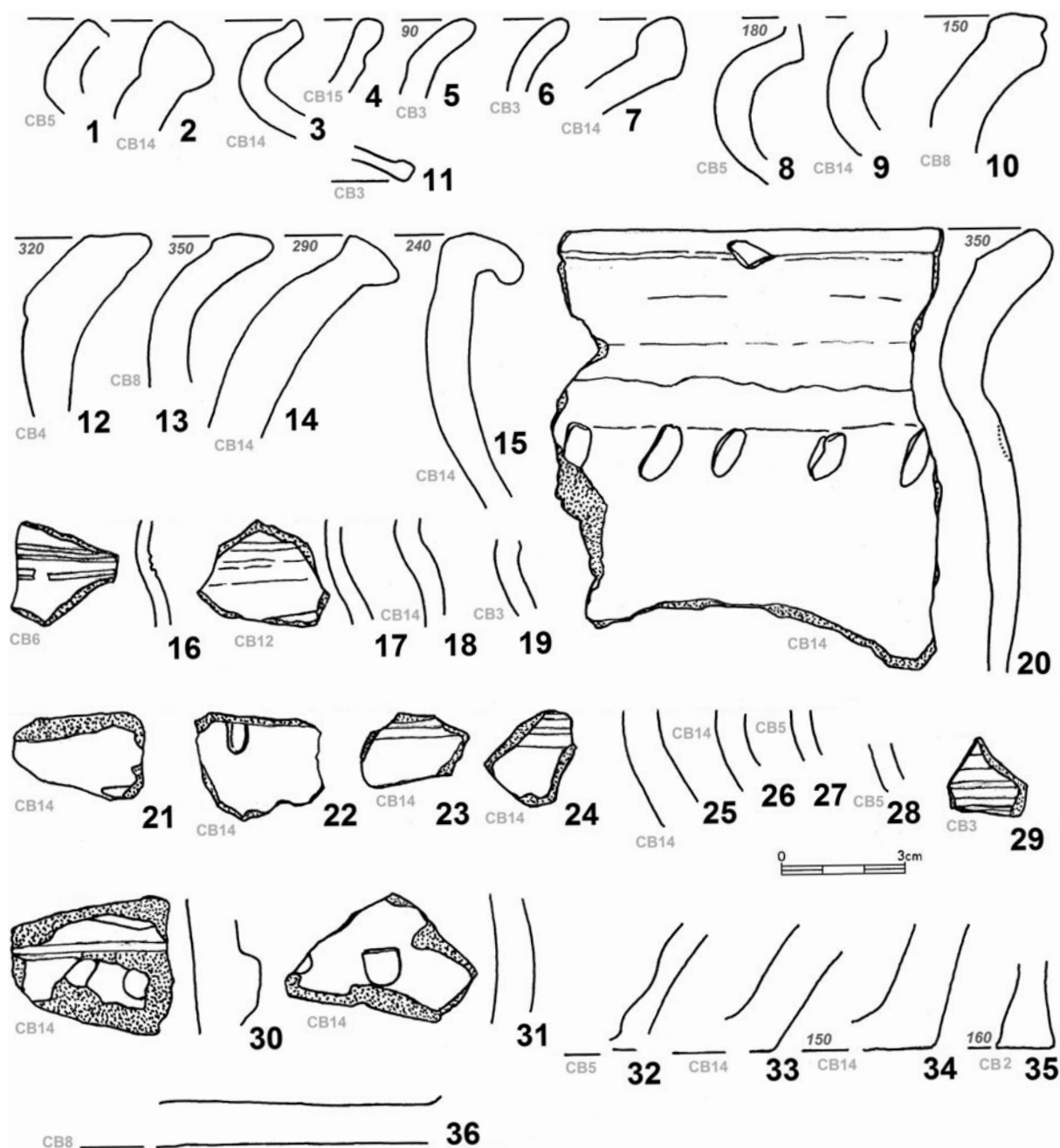
Ze sídlištního objektu D pochází celkem 48 keramických zlomků o celkové váze 374 gramů. Z převážné části se jedná o zboží „hradištní tradice“ s příměsí slidy v keramické hmotě (skupina CB14, 32 zl., 220 g – obr. 56:2,6,7,10–13,15). Z keramických tvarů můžeme určit zásobnici a mísu (obr. 56:1,5). Ke zboží „hradištní tradice“ patří také skupina CB8 (5 zl., 86 g), kde identifikujeme zásobnici (obr. 56:8). Objevuje se i skupina CB5 (3 zl., 30 g – obr. 56:14) s dobře datovaným prvkem – okrajovým zlomkem nádoby (lahve?) s ústím formovaným do čtyřlístu (obr. 56:3), které jsou kladeny do 2. třetiny 13. století (*Klápště 1998*). Mezi mladší (14. století) náleží zlomky skupin CB3 (4 zl., 28 g), CB9 (2 zl., 4 g) a CB12 (1 zl., 2 g, poklička – obr. 56:4). Přes většinovou přítomnost starší keramiky (13. století), řadíme objekt D do století následujícího, spíše do jeho starší části. Soubor doplňují zlomky hřebíků (5 kusů, 48 g – obr. 56:16–20), z toho jeden s větší plochou hlavicí typu IIB.

Samostatně bez vztahu k jiným objektům a hrobům je objekt E, který poskytl celkem 129 zlomků keramiky (1508 g). Jeho převážnou část tvoří často rozměrné zlomky skupiny CB 14 (72 zl., 955 g – obr. 57:3, 9,18,21–26,30–31,33) s podílem větších nádob (celkem deset – obr. 57:2,12,14,15,20,34). Blízká je jí skupina CB8 (39 zl., 466 g), také nejméně se třemi většími nádobami (obr. 57:10,13,36). Podle profilací okrajů můžeme v obou skupinách větší nádoby interpretovat jako zásobnicové. Méně je zastoupena skupina CB5 (7 zl., 51 g – obr. 57:1,8,27,28,32). Popsané skupiny mají svůj počátek již v pokročilém 12. století a přetrvávají až do století 14. Zbývající zlomky náleží zboží, které je v rámci tohoto intervalu mladší (14. století). Nejvíce zbývajících zlomků náleží skupině CB3 („protoredukce“, 5 zl., 14 g), kterou reprezentují dvě až tři pokličky (obr. 57:5,6,11,19,29), následuje bílé obvykle červeně malované zboží (CB15, 3 zl., 6 g – obr. 57:4). Po jednom zástupci evidujeme ve skupinách CB6 (3 g), CB12 (4 g – obr. 57:17) a CB2 (9 g – obr. 57:35). Posledně jmenované skupiny a také dvě předchozí jsou zastoupeny převážně drobnějšími zlomky. Převažující část nalezového souboru můžeme zařadit do staršího 14. století. Ojedinelé zlomky, které mohou být mladší (skupiny CB2, CB6 a CB12) považujeme za intruzi. Charakter souboru dotváří hroudy mazanice (4 zl., 431 g) indikující dřevěnou zástavbu v okolí.

Nejrozsáhlejší soubor pochází z vrstvy, která překrývá hroby a také objekt E. Řadíme sem také soubor ze začišťování skryté plochy, protože se týkalo povrchu této vrstvy (celkem 286 zl., 1889 g). Sumární cha-

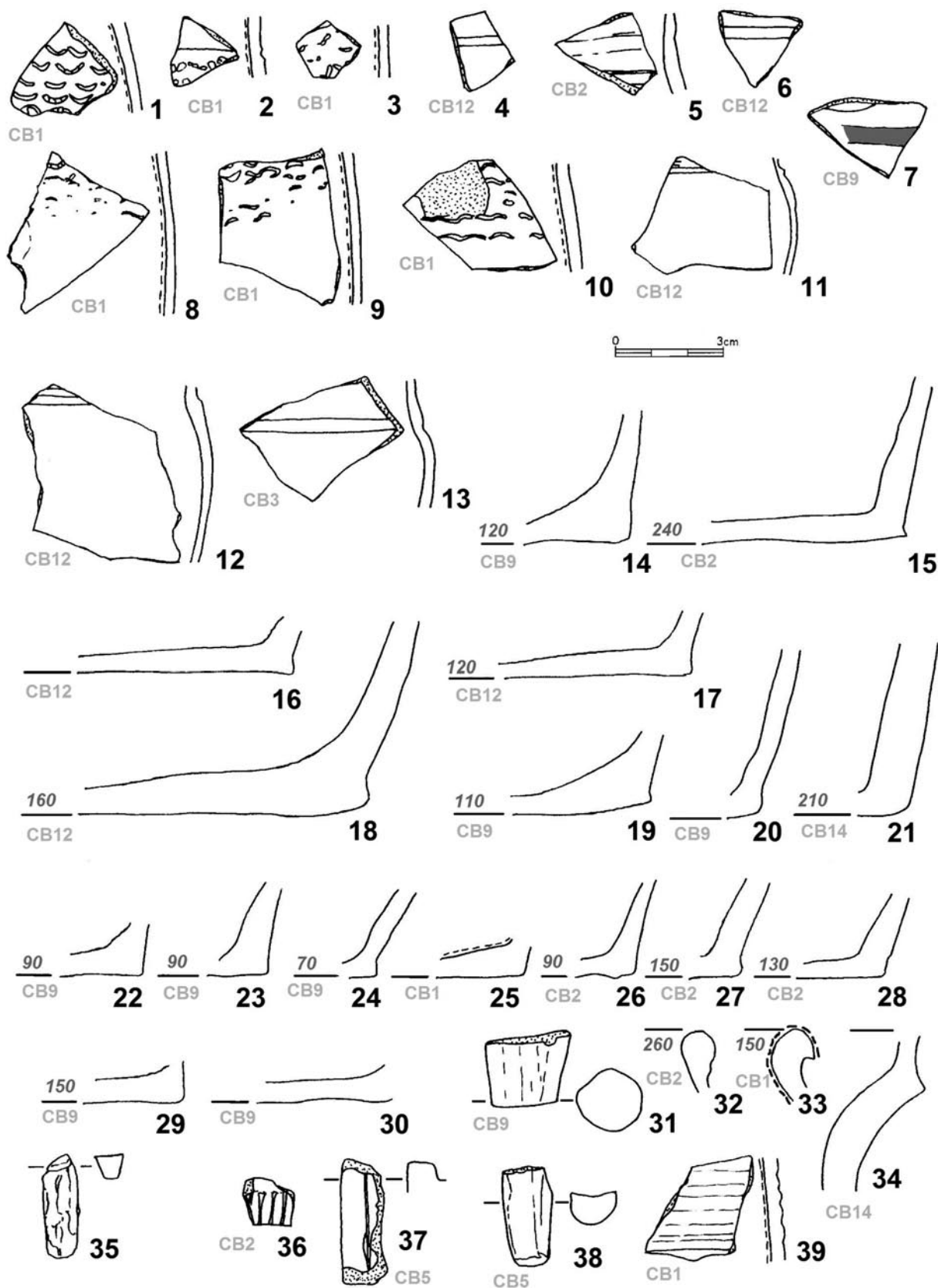
Obr. 56. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1–33 – u č. p. 407. 16–20, 27–30 – železo, 31 – olovo, ostatní keramika.

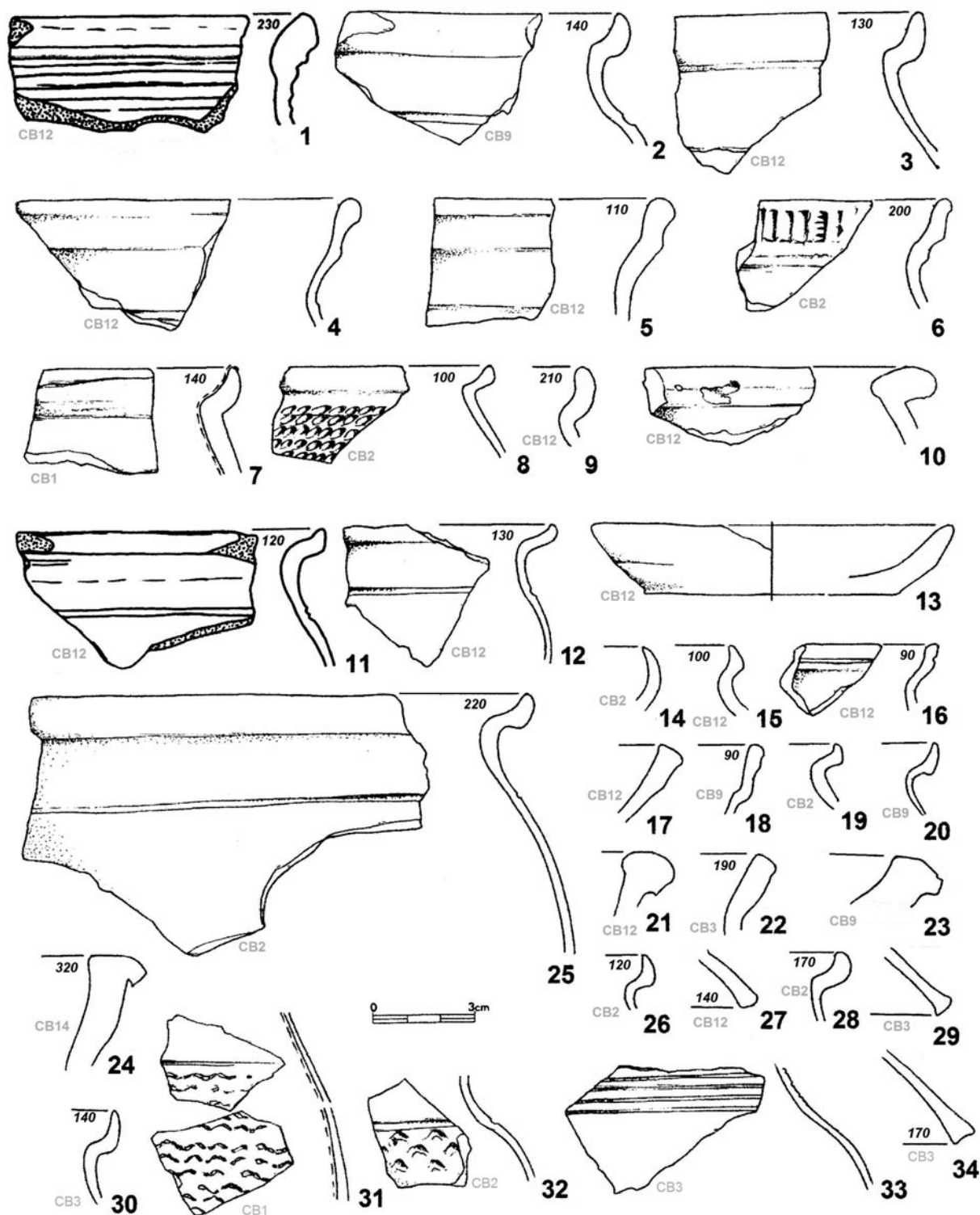
Obr. 57. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1–36 – u č. p. 407. Keramika.

rakteristika ukazuje na největší zastoupení oxidačně pálené keramiky skupiny CB12 (obr. 55:12,25; 56:24 a 58:4,6,11,12,16–18). Okraje mají profilaci v podobě nepravého okruží nebo jsou jednoduše profilované (obr. 56:22 a 59:1,3–6,9–12,15–17,21,27). Ve výzdobě je kromě rýh na podhrdlí zastoupeno radélko. Identifikovat můžeme kromě hrnců nádoby s uchem, pokličky a kahánek (obr. 56:23 a 59:13). Keramika s redukčním výpalem je druhou nejvíce zastoupenou reznou keramikou (CB2; 55 zl., 429 g – obr. 55:10,18,20; 58:5,15,26–28,32 a 59:14,19,25,26,28), kde evidujeme nádoby s uchem a ve výzdobě radélko (obr. 56:26,32; obr. 58:36 a 59:6,8,32). Třetí nejpočetnější soubor tvoří zlomky oxidačně pálené vrcholně středověké jemné keramiky skupiny CB9 (31 zl., 307 g – obr. 55:23 a 58:14,19,20,22–24,29,30), kde identifikujeme hrnce s jednoduše profilovaným okrajem, s okrajem s nepravým okružím i přehnutým (obr. 55:7–9 a 59:18,20), mísu (obr. 59:23), pokličku (obr. 55:17) a trojnožky (obr. 56:33 a 58:31). Ojedinele se objevuje bílé malování (obr. 58:7). Nalezneme také okrajovou lištu čelní vyhřívací stěny komorového kachle (obr. 55:27) a zlomek ze stěny nádobkového kachle s pravoúhlým ústím (obr. 56:25). Starší skupinu „protore-

Obr. 58. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1–39 – u č. p. 407. 35 – železo, ostatní keramika.

Obr. 59. Český Brod, ulice Prokopa Velikého. 1–34 – u č. p. 407. Keramika.

dukční“ keramiky skupiny CB3 zastupuje 37 zlomků (196 g – obr. 58:13 a 59:33). Objevují se v ní nádoba s uchem a poklička (obr. 55:14 a 59:29,34). Zajímavý je výskyt okraje s profilací odpovídající zduřelému okraji pražského keramického okruhu (obr. 59:22). Hojně zastoupena je oxidačně pálená keramika jednostranně glazovaná skupiny CB1 (56 zl., 200 g – obr. 55:13,19,22,24; 58:25,33,39 a 59:7). Ve výzdobě se objevuje radélko (zlomky pravděpodobně pocházejí z jedné nádoby – obr. 58:1–3,8–10 a 59:31) a nádoby s uchem. Zajímavostí je malé keramické kolečko vybroušené ze střepu této skupiny (obr. 55:15) a zlomek

čelní vyhřívací stěny kachle s vegetabilním (?) motivem (*obr. 55:28*). Jako celek je tato skupina řazena převážně do 15.–17. století, ale objevují se i zlomky mladší (19. století). Starší reziduum představuje keramika „hradištní tradice“ (skupina CB14, 24 zl., 292 g – *obr. 58:21*), kde je zastoupena mísa (*obr. 59:24*) a také fragmenty velkých nádob (*obr. 58:34*). Dvouciferným počtem se prezentují fragmenty skupiny CB5 (19 zl., 161 g). Objevuje se zde zlomek ze stěny nádobkového kachle nebo komory kachle komorového (*obr. 58:37*) a trojnožka (*obr. 58:38*). Další skupiny jsou zastoupeny jen minimálně (skupina CB10, 3 zl., 13 g, vše oboustranně glazovaná keramika 19.–20. století – *obr. 55:11*; CB 11, 2 zl. – *obr. 55:26*, 22 g; CB13, 2 zl., 13 g; CB6, 1 zl., 1 g, poklička – *obr. 55:16*). Převažující část keramiky z vrstvy překrývající zkoumané objekty náleží 15.–16. století se starším reziduem (13. a 14. století), ale také intruzí novodobé keramiky. Kromě keramiky bylo z této uloženiny vyzdvíženo také ploché okenní sklo (bezespory mladší novodobá intruze), hrudky strusky (5 zl., 253 g), zlomek olovené trubičky nejasného účelu (*obr. 56:31*), část železné podkovy (49 g – *obr. 55:33*) a hřebík (11 g – *obr. 58:35*).

Početný je soubor shromážděný sběrem, jak z výkopů pro inženýrské sítě, tak z plošného výzkumu.⁴ Obsahuje 42 keramických zlomků (389 g) více technologických skupin. Nejvíce je zastoupena jednostranně glazovaná keramika skupiny CB1 (24 zl., 143 g – *obr. 53:17,18,23,26,28 a 55:34,36,37*), v níž můžeme identifikovat okraj od trojnožky (*obr. 53:24*), hrnec s jednoduše profilovaným okrajem a nádobu s uchem (*obr. 53:23,30*). Čtyři zlomky náleží technologické skupině CB2 (97 g, okrajový zlomek hrnce s ovaleným okrajem – *obr. 53:25 a 55:35*) a stejný počet oboustranně glazovanému zboží (CB10, 22 g – *obr. 55:30,31,38*). Tři zlomky (6 g) patří recentnímu porcelánu (*obr. 55:32*). Po dvou zlomcích mají nádoby technologických skupin CB12 (44 g, okrajový zlomek mísy s vrypy na horní ploše okraje, okraj s profilací nepravého okruží z větší nádoby – *obr. 53:20,22*) a CB9 (46 g – *obr. 55:29*). Okrajový zlomek nádobkového kachle s pravoúhlým ústím náleží stejné skupině – *obr. 53:21*). Ostatní skupiny jsou zastoupeny jediným fragmentem (CB4 – 7 g, CB5 – 4 g, CB6 – 3 g). Celkově popsané zlomky zahrnují období 14.–17. století s výjimkou zlomků porcelánu a oboustranně svítivě hnědě glazovaného zboží, které náleží 19.–20. století. Doplnuje je zlomek z výdutě nádoby, zdobený vodorovnou rýhou, který je pravěký (*obr. 53:19*). Soubor ze sběru zahrnuje ještě polovinu železné podkovy (108 g – *obr. 56:30*), dva zlomky plochých železných kování (218 g – *obr. 56:27,28*), z nichž jedno je recentní, fragment hřebíku (1 g – *obr. 56:29*), zlomek ze stěny silnostěnné skleněné nádoby (lahve?, 27 g – *obr. 53:29*), zlomek cihly (102 g), zvířecí kosti (9 zl., 61 g) a hroudy strusky (8 zl., 442 g).

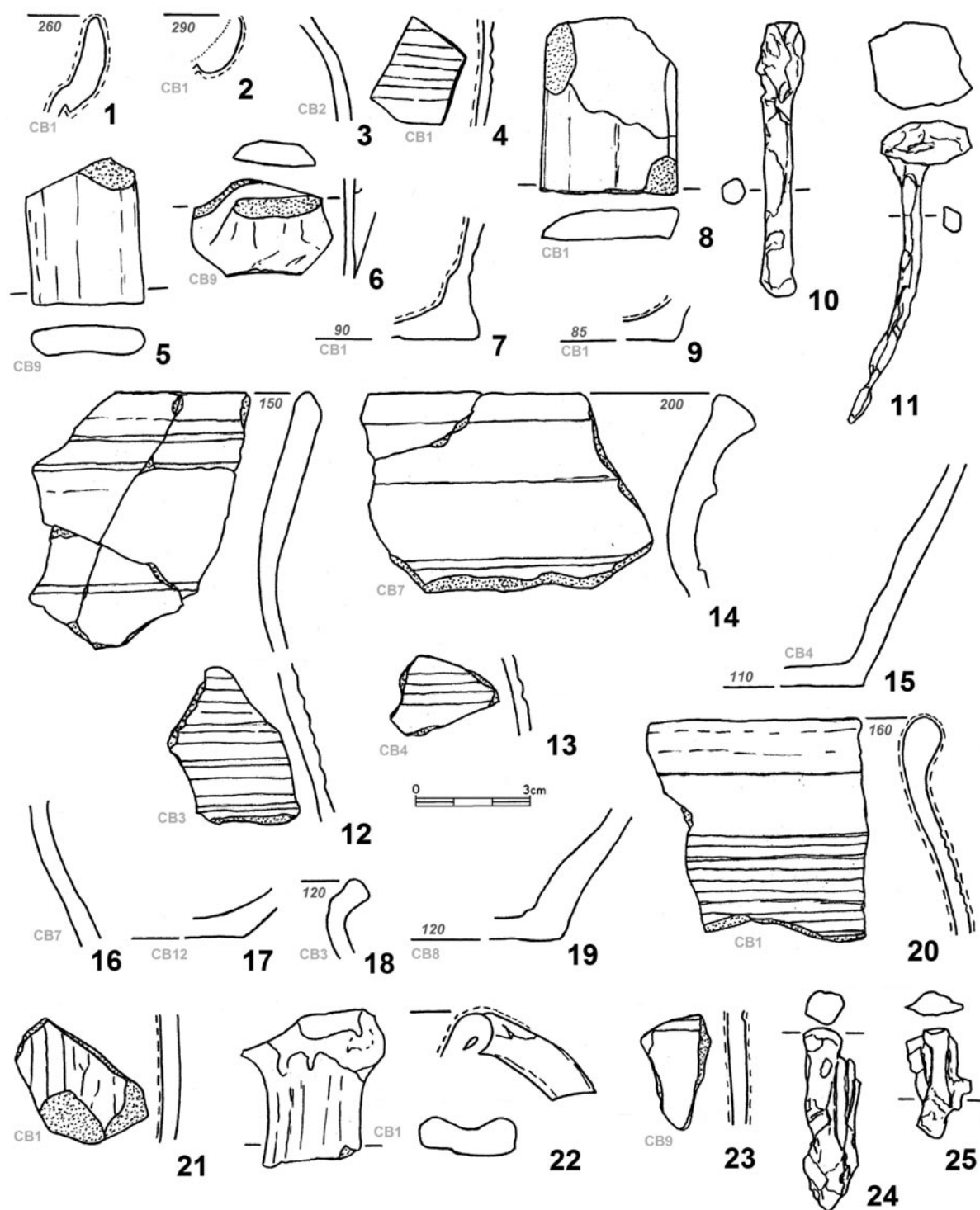
Úprava (snižování) terénu naproti č. p. 407 spojené s odstraněním pařezu přineslo soubor nálezů s vrstev přímo pod pařezem. Ze stratigraficky starší uloženiny A/407/pařez byl získán zlomek nezdobené výdutě vrcholně středověké skupiny 14.–16. století CB4 (4 g) a zvířecí kosti (2 zl., 14 g). Starší keramika (13.–14. století) pochází z rozhraní uloženin A/407/pařez a B/407/pařez. Jedná se o nezdobený zlomek skupiny CB7 (3 g) a opět o zvířecí kosti (5 zl., 183 g). Pouze jeden zlomek keramiky byl vyzvednut z uloženiny B/407/pařez, a to ovalený okraj trojnožky (12 g) s glazurou na vnitřní straně (skupina CB1 – *obr. 60:1*) z 16.–17. století. Doplnuje ho zlomek strusky (3 g), hrudka mazanice (7 g) a dva zlomky cihel (99 g). Nejpočetnější soubor byl získán sběrem. Tvoří ho osm zlomků keramiky (83 g). Mezi nimi převažuje keramika s glazurou na vnitřní straně (CB1, 5 zl., 59 g – *obr. 60:4,7,9*) včetně trojnožky a nádoby s uchem – *obr. 60:2,8*), následovaná jemnou oxidačně vrcholně středověkou keramikou (skupina CB9, 2 zl., 18 g, nádoby s uchem – *obr. 60:5,6*). Jedním drobným fragmentem je zastoupeno redukčně pálené vrcholně středověké zboží (CB2, 6 g – *obr. 60:3*). Celkově spadá tento soubor do období 15.–17. století. Početné jsou zvířecí kosti (135 zl., 9401 g). Získány byly také železný hřebík typu IIB (29 g – *obr. 60:11*), fragment železné tyčinky (17 g – *obr. 60:10*), amorfni zlomky cihel (2 zl, 27 g), hrudky strusky (2 zl., 29 g), hrudky mazanice (4 zl., 111 g) a hrudka malty, podle otisku ze spáry mezi dvěma kulatými břevny (21 g).

e) Jatecká

Z odbočky hlavního řadu kanalizace a vodovodu do Jatecké ulice byly získány nálezy ze situací těsně za rozdělením výkopu. Z objektu A/Jatecká bylo vyzdvíženo deset keramických zlomků (164 g) více keramických skupin. Nejpočetněji je zboží „hradištní tradice“ (skupina CB4, 5 zl., 89 g – *obr. 60:15*) s výzdobou rytou šroubovicí (*obr. 60:13*), následované redukčně páleným zbožím („protoredukce“, CB3, 2 zl., 31 g),

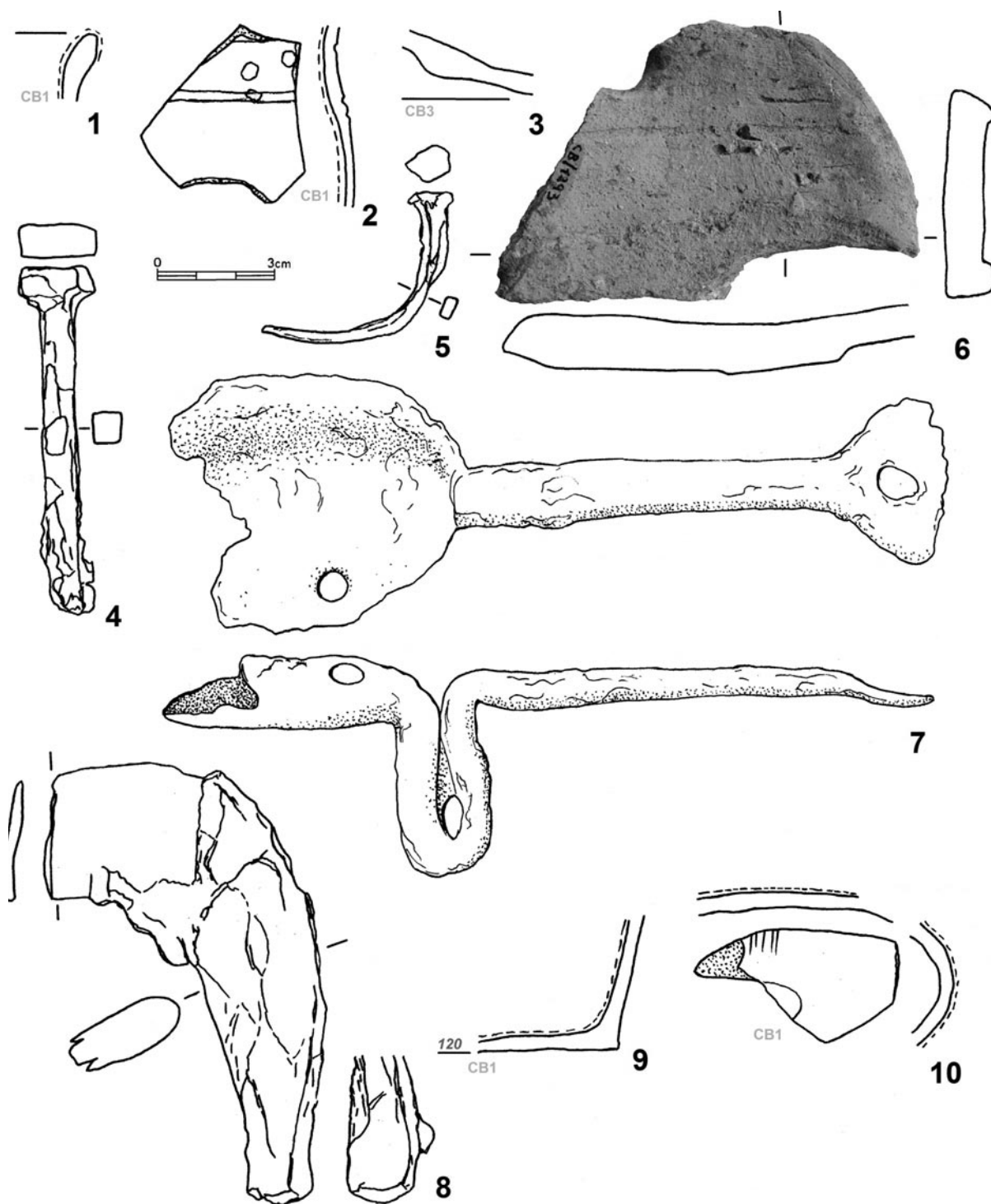
4 Do této skupiny zahrnujeme i nálezy ze zásypu výkopu staré kanalizace (sáček I218), které jsou všechny druhotně přemístěné.

Obr. 60. Český Brod. 1–11 – ulice Prokopa Velikého, u č. p. 407; 2–20, ulice Prokopa Velikého, odbočka do Jateční ulice; 21 – Jateční ulice; 22–25 – Jateční ulice, u č. p. 1152 a 1344. 10, 11, 24, 25 – železo, ostatní keramika.

zastoupené jednoduše profilovaným okrajovým zlomkem pravděpodobně džbánu (*obr. 60:12*). Jedním zlomkem je zastoupena vrcholně středověká skupina CB7 se sendvičovým efektem (42 g), a to okrajovým zlomkem většího hrnce s profilací nepravého okruží (*obr. 60:14*). Objevil se také drobný zlomek skupiny CB 5 (1 g) a jeden neurčitelný omlutý zlomek (1 g). Uvedené skupiny se celkově vyskytují ve 13.–15. století. Časově se překrývají ve 14. století. Soubor z objektu doplňují zvířecí kosti (2 zl., 33 g), hrudka strusky (4 g) a pískovcové kameny (3 zl., 253 g). Stratigraficky mladší objekt B/Jatecká poskytl čtyři keramické zlomky keramiky (45 g), každý jiné keramické skupiny. Skupinu CB3 reprezentuje jednoduše pro-

Obr. 61. Český Brod, Jateční ulice. 1-7 – u č. p. 1252 a 1344; 8-10 – u č. p. 293. 4, 5, 7, 8 – železo, ostatní keramika.

filovaný okrajový zlomek hrnce (5 g – obr. 60:18), skupinu CB4 očazený nezdobený zlomek výdutě nádoby (19 g), skupinu CB7 zlomek nezdobeného podhrdlí (13 g – obr. 60:16) a skupinu CB12 zlomek ode dna pravděpodobně kahánku (8 g – obr. 60:17). Chronologicky zahrnují tyto skupiny období 14. až 16. století. Vzhledem k porušení staršího objektu ze 14. století se jeho datování posunuje na 15.–16. století. Kromě keramiky byl získán ještě zlomek mazanice s jednou hladkou plochou (29 g), hrudka malty (13 g) a opukový kámen (601 g). Výplň kamenného kanálku (objekt D/Jatecká) obsahovala zvířecí kost (143 g) a amorfni zlomek cihly (2 g). Sběrem byl získán zlomek ode dna nádoby keramiky „hradištní tradice“ (skupina CB8,

33 g – *obr. 60:19*) ze 13.–14. století a oboustranně glazovaný okrajový zlomek hrnce s mírně ovaleným okrajem a rytou šroubovicí (skupina CB10, 28 g – *obr. 60:20*).

Výkop hlavního řádu končil u objektu Jatek Český Brod. Z vrstvy pod současným povrchem (uloženina C/1152) byly získány hrudky strusky (7 zl., 26 g), tři zlomky cihel (65 g) a spodek novodobé pивní lahve s částí nápisu „MAJETEK“ (59 g). Sběrem pak zlomek z výdutě se svislými mělkými žlábkami jednostranně glazované keramiky skupiny CB1 (5 g – *obr. 60:21*). Svislé žlábkové směrují datování do 17.–18. století.

Následné hloubení přípojek k domům č. p. 1344 a 1152 přineslo pouze nálezy z uloženiny B/1344. Získán byl zlomek z podhrdlí jednostranně glazované nádoby, zdobený vodorovnou rýhou (skupina CB1, 7 g – *obr. 61:2*), poškozený okrajový zlomek pokličky (skupina CB3, 11 g – *obr. 61:3*). Uvedené zlomky pokrývají dlouhé období 15.–17. století, pravděpodobnější je mladší datování. Soubor doplňuje složitěji tvarovaný zlomek střešní tašky (? , 86 g – *obr. 61:6*) a zvířecí kost (122 g). Další nálezy byly získány sběrem, a to při hloubení hlavního řádu a obou přípojek. Shromážděné keramické zlomky (7 zl., 42 g) náleží třem technologickým skupinám. Většinu tvoří zlomky skupiny CB1 (4 zl., 30 g, hrnec s jednoduchým okrajem a nádoba s uchem – *obr. 60:22* a *61:1*). Dále se objevují dva zlomky skupiny CB9 (8 g) a jeden oboustranně glazované keramiky skupiny CB10 (4 g – *obr. 60:23*). Celkově tyto zlomky náleží do 16.–17. století. Doloženy jsou také železné předměty (rozměrné a deformované dveřní kování *!?*, 204 g – *obr. 61:7*; hřebík typu IIIA – *obr. 61:5*; hřebíky neurčeného typu, 15 g – *obr. 60:24,25*; předmět podobný šroubu, ale čtvercového průřezu, snad zákolník, 43 g – *obr. 61:4*) a amorfní zlomek cihly (50 g). Jedná se o novověké až novodobé předměty.

Poslední nálezy z této části zkoumané oblasti byly získány z výkopu přípojky k č. p. 293. Sebrány byly čtyři zlomky jednostranně glazované keramiky skupiny CB1 (46 g – *obr. 61:9,10*), železný hřebík neurčeného typu (4 g) a polovina silně korodované železné podkovy bez patrných otvorů, hmatce a ozubů (157 g – *61:8*).

f) Nálezy podle jednotlivých kategorií

Keramika

Nejpočetnější skupinu nálezů tvoří, jak je obvyklé, keramika. Detailní charakteristika byla podána výše, zde se soustředíme na obecnější souhrn. Přítomna je ojedinělými zlomky v druhotných pozicích keramika pravěká, kterou nelze přesněji chronologicky zařadit. Výjimku může představovat zlomek s příměsí tuhy v keramické hmotě, který by mohl být (ale nikoliv jednoznačně) datován do doby laténské.

Nejstarší středověká keramika může být převážně datována do 13. až staršího 14. století. Získána byla nejen ze sídlištních objektů, ale také z vrstev a v dosti značné části z mladších situací, do nichž se dostala druhotně. Tvarově jsou zastoupeny hrnce, ale také rozměrnější nádoby (minimálně pět) nebo přímo zásobnice (*obr. 46:6*). Pro keramiku Českého Brodu z tohoto období charakteristická tzv. keramika „hradištní tradice“. Objevuje se pravděpodobně již ve 12. století, ale přetrvává určitě až do století 14. Odlišuje se od soudobé keramiky pražského keramického okruhu, takže přesnější časové zařazení nebo detailnější vnitřní vývoj zůstává úkolem dalšího výzkumu. Možnost zpřesnit datování nabízí vzácně se objevující keramické fragmenty, náležející nádobám zmíněného pražského keramického okruhu. U č. p. 110 byly nalezeny dva zlomky tzv. technických misek (*obr. 51:5,11*), které se v pražském prostředí objevují v mladším 12. století a přežívají do století následujícího, aniž by bylo jasné, na co byly ve skutečnosti užívány. Obdobně byly u č. p. 112 získány dva zlomky keramiky skupiny „HK“ (*obr. 50:19* – k definici a popisu *Frolík 2017*, 93–96), náležející do stejného období. Poslední je zlomek okraje s profilací připomínající zduřelý okraj pražské sekvence (*obr. 59:22*), ale v provedení, které je místní (skupina CB3). Vrstva, v níž byl nalezen, je datována do 16.–17. století, ale se starším reziduem keramiky „hradištní tradice“. Je zřejmé, že keramika pražského okruhu se do Českého Brodu v malé míře dostala. Zajímavé je to především u technických misek, které nesloužily jako obal na nějakou cennou komoditu, ale musely sloužit jako import samy o sobě.

Mladší keramika (14.–17. století) reprezentuje všechny tehdy obvyklé tvary (hrnce, hrnce s uchem, džbány, pokličky, misky, trojnožky) a nijak nevybočuje z běžných tehdejších souvislostí. V keramice raně novověké se objevují talíře či ploché misky. Objeven byl zlomek v provedení a výzdobě blízké tzv. berounskému zboží (u č. p. 106 a č. p. 1308 – *obr. 10* a *24*). Před stejnou nemovitostí byl získán také zlomek stejného starého květináče (*obr. 48:4*).

Specifickou skupinu keramiky tvoří kamnové kachle, jejichž zlomky byly nalezeny celkem na jedenácti místech. Část tvoří nálezy kachlů nádobkových, datovaných do 15.–16. století (u č. p. 110 – *obr. 51:13; 53:21 a 56:25*, u č. p. 407 jsou součástí odpadu vyvezeného mimo zástavbu). Typologicky s nimi souvisí zlomek miskovitého kachle od č. p. 1308 (*obr. 48:13*). Početnější jsou nálezy komorových kachlů s glazovanou čelní vyhřívací stěnou (u č. p. 123, 172, 122, 106, 1308, 115, 114). Část z nich náleží k nezdobeným exemplářům (*obr. 44:18 a 50:3*) s glazurou zelenou, žlutou nebo bělozelenou. Identifikovány byly také zlomky kachlů zrcadlových (*obr. 48:16–18*), zlomky s blíže neurčenými vegetabilními motivy (*obr. 48:15 a 49:17*) nebo motivy zcela neurčitelnými (*obr. 48:10; 55:27,28 a 58:37*). Všechny jsou datovány do 16. až 17. století. Na počátek tohoto intervalu můžeme položit zlomek s architektonickým či vegetabilním motivem (*obr. 48:15*). Blíže neurčitelný kachel dokládá zlomek rámu od č. p. 106 (*obr. 45:20*). Pokud bychom zlomky kachlů vztáhly ke konkrétním nemovitostem, tak kamna stála v domech č. p. 123, 106, 108 a 115. Zlomky nalezené před č. p. 1308 náleží ke staršímu č. p. 108, protože č. p. 1308 vzniklo až dodatečně vydělením právě z č. p. 108. Nejpočetnější jsou zlomky od č. p. 108/1308, které pravděpodobně pocházejí z více kamnových těles.

Stavební materiál

O podobě nemovitostí stojících podél komunikace nás nepřímo informují nálezy stavebního materiálu (zlomky cihel, dlaždic a střešní krytiny) a mazanice. Zlomky cihel byly nalezeny téměř ve všech výkopech v úseku mezi domy č. p. 123 a č. p. 407. Jedná se převážně o novověké (16.–18. století) až novodobé nálezy, kdy již byly běžným stavebním materiálem. Starší mohou být jen zlomky cihel u č. p. 116 a č. p. 110 (14.–16. století). Do 16.–17. století můžeme zařadit dva zlomky dlaždic (u č. p. 110 a č. p. 122). Starší typ střešní krytiny – prejzy – známe od č. p. 115 a č. p. 110 (objekty C/110 a D/110) a jsou datovány do 16. století. Doplnuje je část hřebenáče (č. p. 107 – *obr. 45:3*) s datováním již do období 14./15. století. Od 17./18. století jsou jako krytina doloženy střešní tašky (č. p. 123/124 a č. p. 1344 – *obr. 61:6*). Podle nálezů mazanice přežívala zástavba, která byla alespoň zčásti dřevěná (objekt C/110 a D/110 u č. p. 110) nejméně do 16.–17. století. Nepřekvapuje u objektů datovaných do 13.–14. století (A/112 a B/112 u č. p. 112). Stavební materiál a mazanice byly také vyváženy do okolí komunikace nebo přímo na ní jako odpad, protože se objevuje i v místech, která nebyla až do novověku zastavěna (nálezy od č. p. 401 a č. p. 407). Objevuje se také otisk malty jako doklad užití této hmoty na dřevěné stavbě (otisk dvou kuláčů na maltě od č. p. 407).

Kovy – železo

Kovové předměty tvoří menší část nálezového fondu a jako i na jiných nalezištích mezi nimi převažují železné předměty. Mezi nimi jsou nejpočetnější hřebíky (40 kusů), ke kterým můžeme přiřadit nejednoznačné zlomky skob (*obr. 49:18 a 52:32*). U více než poloviny nelze určit typ hřebíku. Nejpočetnější jsou zastoupené typy IIIA (3 ks – *obr. 52:33; 53:16 a 61:5*) a IIIB (6 ks – *obr. 44:13; 47:15; 50:23; 51:7 a 52:27*), které sloužily především k upevnování krytiny, event. jinému podobnému účelu na stavbách (*Krajčic 2003, 64*). Jejich přítomnost v ulici před průčelími nemovitostí nepřekvapuje. Šest kusů náleží k typu II (po třech k typu IIA a IIB; *obr. 45:2 a 50:24*), byly používány zejména k připevnování jiných materiálů na dřevo (kůže, plech, textil), nalezeny byly i v souvislosti s dveřními panty (*Krajčic 2003, 66*). V nálezových situacích v Českém Brodě je nelze vztáhnout ke konkrétní nálezové situaci, i když nález dveřního pantu, event. dveřního kování (?) je doložen. Specifické určení měly hřebíky typu VC (2 kusy – *obr. 52:24,25*), charakterizované jako „šindeláky“ (*Krajčic 2003, 66–67*). S dopravním využíváním komunikace v trase dnešní ulice souvisí hřebíky typu VB (1 ks – *obr. 46:5*), jejichž menší varianty sloužily jako podkováky. Obdobně je to s hřebíky typu VI (1 ks – *obr. 44:17*).

Druhou nejpočetnější skupinu tvoří podkovy (7 ks – *obr. 46:7,11; 47:16; 50:8; 55:33; 56:30 a 61:8*), které můžeme považovat za jednoznačný doklad komunikačního využívání zkoumané plochy. Podkovy náleží k předmětům, jejichž přesnější chronologické zařazení je obtížné, protože rozdíly ve tvaru a provedení detailu mohou souviset s využitím koní ke specifickým účelům (tažní, jízdní) a nikoliv s vývojem v čase. Pro tažné koně (zapřažení do chomoutu) jsou téměř nezbytné (*Krajčic 2003*). Českobrodský soubor zahrnuje dvě kompletně dochované (obě z okolí mostu přes Šemberu – *obr. 46:7,11*), tři poloviční (*obr. 50:8; 56:30 a 61:8*) a dva zlomky, jejichž přiřazení k podkovám je pouze pravděpodobné (*obr. 47:16 a 55:33*). Jeden poloviční fragment je natolik zkorodovaný, že nelze určit typ podkovy a ani počet otvorů, event. tvar ozubu (*obr. 50:8*). Ani jedna z podkov nemá hmátec nebo tzv. čapku, které jsou charakteristické pro pozdní stře-

dověk a novověk. Silně napadená korozi je také polovina podkovy (*obr. 61:8*), takže nejsou patrné otvory. Zakončena je nevýrazným ozubem, jehož původní tvar nelze určit. Lze jí však zařadit do vrcholného středověku. Třetí, poslední dochovaná polovina podkovy je také značně napadena korozi, takže není patrný žádný otvor (*obr. 56:30*). Korozi je napaden také ozub, dochovaný v podobě tenkého plátku. Zachovávali alespoň zčásti původní tvar, mohla by podkova náležet k typu 4a (*Krajíc 2003*, 104). Kompletně zachovaná podkova (*obr. 46:7*) náleží rozměrově k „malým“ typům, má šest otvorů, ale nikoliv žlábek. Podle tvaru ozubu jí můžeme přiřadit k typu 4c podle třídění R. *Krajice* (2003, 104), který je datován do intervalu počátek 14. století až 1420. Druhá úplná podkova (*obr. 46:11*) patří ke stejnému typu, velikostně se však jedná o podkovu „velkou“ a odlišuje se přítomností žlábků, který dosahuje až k ozubům. Výše uvedený problematický zlomek (*obr. 55:33*) by mohl být přední částí levého ramene s náběhem na ozub, blízkého svým provedením typu 5a (*Krajíc 2003*, 104), který je datován do období 13. století až 1420. Prokorodovaný zlomek od č. p. 119 je k podkovám přiřazen jen podmíněně (*obr. 47:16*), může se jednat o torzo jiného předmětu.

Z ostatních železných předmětů souvisí s komunikačním využitím předmět, určený jako zákolník (*obr. 61:4*), jehož ztrátu si lze dobře představit. S určitou pravděpodobností můžeme k součástem vozu přiřadit také část řetězu (*obr. 49:21*). Patrné je jedno oválné oko. Podle korozi pokryté další části se dochovaly pravděpodobně tři.

K vybavení stavby počítáme závěsnou skobu (*obr. 45:1*) a pravděpodobně také kování (*obr. 61:7*), které by mohlo být využito i na jiných předmětech (truhla). Identifikována byla také petlice (?), (*obr. 49:20*). S těmito předměty by mohlo souviset také torzo visacího zámku (*obr. 49:9*), pokud je korozi pokrytý předmět určen správně. Tvar by nasvědčoval svorníkovému zámku (*Krajíc 2003*, 81–83). Univerzálně použitelným předmětem je nůž (*obr. 44:14*). Blíže neurčitelná zůstávají různá plochá kování a jejich zlomky, zlomky tyčinek (*obr. 45:6; 49:4,19; 51:17; 56:27 a 60:10*).

Další nekeramické nálezy

Nálezů z neželezných (barevných) kovů je jen malé množství. Důležitá je zlomkovitě zachovaná mince z hrobu A z plochy u č. p. 407, určená jako dobové falzum kruhového penize města Zhořelec v Horní Lužici z 2. poloviny 15. století (*Militký 2016*). Ze záspy téhož hrobu pochází drobný zlomek bronzového drátu (*obr. 54:13*). Z téže uloženi byl získán ještě úlomek olovené trubičky (*obr. 56:31*). Oba předměty nejsou chronologicky citlivé. Stejně ojedinělé jsou nálezy skla. Oba nalezené zlomky byly vyzdviženy z téže uloženi. Zlomek nádoby s optickým dekorem (*obr. 54:15*) může být zařazen nejdříve do 16. století, zlomek okenního terčíku je chronologicky méně citlivý (*obr. 54:14*). Další fragment skla, pravděpodobně silnostěnné čtyřboké (?) lahve získaný sběrem je také novověký (16.–18. století – *obr. 53:29*).

Zlomky byly nalezeny v místech, která sloužila ve stejném období jako odpadový areál, a nelze je proto spojit s konkrétní nemovitostí. Mohou pocházet přímo z města.

Mezi nálezy se objevují také drobné útržky kůže. Souvislosti schází pro nálezy získané sběrem (*obr. 45:12*) nebo druhotně přemístěné (*obr. 44:1*). Útržky z povrchu dlažby před č. p. 107 (*obr. 45:13–17*) vypadají jako odpad z ševcovské výroby. Nálezy z dlažby jsou datovány do 13.–15. století, i když zřízení dlažby bude spíše spadat do závěru tohoto období. I tak se chronologicky tyto nálezy mívají s dobou, kdy přílehlou nemovitost vlastnil švec (1566 – *Mrvík 2018*, 22), takže je nemůžeme bezprostředně propojit. Útržek v podobě trojúhelného výběžku s prořezem (*obr. 45:14*) vypadá jako odtržený z oděvu či boty a může souviset s provozem na komunikaci. Není jistě náhodou, že nálezy pocházejí převážně z vlhčích terénů u říčky Šembery.

5. KOUŘIMSKÉ PŘEDMĚSTÍ V PÍSEMNÝCH PRAMENECH

O existenci českobrodských předměstí nás informují písemné prameny od vrcholného středověku, což platí také pro Kouřimské předměstí. S úspěchem můžeme využít detailně zpracovanou historickou topografii (*Mrvík 2019*). Záznamy českobrodských knih přibližují jednotlivé nemovitosti tohoto předměstí od roku 1449 (konkrétně rentovní rejstřík Českého Brodu), výjimečně i dříve. Podle nich můžeme stanovit rozsah předměstí v rozmezí domu č. p. 103 až č. p. 125, při čemž některé z nich sestávaly oproti dnešnímu stavu z více částí (samostatných nemovitostí). Pro naše účely nebyly sledovány osudy domů č. p. 103,

104 a 125, protože se nenacházejí v ulici Prokopa Velikého, ale v ulicích Jungmannově (č. p. 125) a Jana Kouly (č. p. 103 a 104 – *Bezdičková 2016*). K roku 1449 jsou doloženy nemovitosti č. p. 105 až 109, 115 až 118, 120, 122 až 124 a dům na místě dnešních č. p. 209 a 611. Starší výjimku představuje dům č. p. 120 (městská lázeň), doložený již k roku 1402. Domy č. p. 123 a 124 jsou doloženy již k roku 1428, event. před r. 1421. Ostatní domy (110, 112 až 114, 119) se v písemných pramenech objevují až na konci 18. století (*obr. 28*). Z tohoto přehledu vyplývá, že ve středověku sahalo Kouřimské předměstí k linii nemovitostí č. p. 109 a 115 (*obr. 16*). Končilo ještě před dnešním rozvětvením do ulice Jatecké. Tuto část obklopyly domy až v 18. století. Od č. p. 905 až k č. p. 148, kterým dnešní zástavba končí, se již jedná o novodobé rozšíření. Totéž platí pro ulici Jateckou a Hřbitovní. Zároveň se zástavba zahušťovala (např. č. p. 1308, 905),

S ohledem na získané nálezy bylo sledováno řemeslo vlastníků, které by se mohlo odrazit v odpadu z ulice před jednotlivými domy. Objevuje se zde postřihač, pekař, švec, krejčí, event. hostinec (č. p. 105); pekař, švec, kožišník (č. p. 106); koželuh, švec, ručníkář (č. p. 107); koželuh (č. p. 108); kožešník, švec, provazník, sanytrník, mydlář, tesař, krejčí, perníkář, uzdař, tkadlec, koželuh (č. p. 109); švec, hrnčíř (č. p. 115); cihlář (č. p. 116); kloboučník (dům na místě č. p. 209 a 611); zámečník, krejčí, oplatečník, švec (č. p. 117); bednář, hrnčíř (č. p. 118); krejčí, mydlář, švec, řezník, uzdař, zámečník, koželuh, pekař (č. p. 120); krejčí, provazník, švec (č. p. 122); švec, mydlář, kovář, obchod pivem, řezník (č. p. 123 a 124). S několika výjimkami jsou to řemesla, která zanechávají jen těžko postižitelný odpad. U některých je pravděpodobné, že řemeslo bylo prováděno jinde (hrnčíř, cihlář).

Podle kolísajících cen můžeme usuzovat, že celé předměstí vyhořelo při požáru v roce 1628 nebo 1639, protože všechny výše uvedené nemovitosti se pak charakterizují jako spáleniště nebo zbořeniště. Jinou katastrofu představuje povodeň v roce 1598, která poničila zejména stavby podél Šembery (č. p. 107, 108, 120). Písemný záznam nezmiňuje poškození či zničení mostu, i když je to pravděpodobné.

Písemné zprávy naznačují, že předměstí bylo vymezeno, minimálně branou nebo i plotem. Dům č. p. 109 se popisuje jako „*dvůr na Kouřimském předměstí u samé branky, na Malechov jdouc*“ k roku 1535; „*u samých vrat z předměstí jda*“ k r. 1556; „*u samých vrat, jdouce z předměstí Kouřimského*“ k roku 1573 a „*u samé branky, jdouc z téhož předměstí*“ k r. 1599. Rozsáhlý objekt č. p. 109 je zajímavý také tím, že jako jeden z mála objektů při výše zmíněných požárech nevyhořel a byl v letech 1628–1666 jako špitál náhradou za vyhořelý objekt ve městě („starý špitál“). Ani toto využití se neprojevuje v odpadu z ulice před objektem (všechny historické a lokalizační údaje jsou převzaty z *Mrvík 2019*, 11–66).

6. INTERPRETACE NÁLEZOVÉ SITUACE

U brány

Jak již bylo výše uvedeno, výkop u Kouřimské brány se nacházel v ploše zaniklého vrcholně středověkého městského příkopu před Kouřimskou bránou (*Ebel et al. 1998*). Příkop byl zasypan až v 19. století (uloženina A/brána), a proto jsou nálezy z této uloženiny druhotně přemístěné. Ostatní terénní situace (objekt, cihlová kanalizace) jsou ještě mladší. Poznatky o opevnění doplnilo zachycení kamenné zdi jižně od popsaného výkopu, tj. blíže k dochovanému předbraní (konkrétně ve vzdálenosti 5,5 m – *obr. 6*). S jakou konstrukcí souvisí, není zcela jednoznačné. Mohlo by se jednat o pilíř můstku přes příkop. Druhou možností představuje obezdění vnější strany městského příkopu, které však z jiných zkoumaných úseků neznáme.

Vně příkopu se vyvinulo souvrství na komunikaci vedoucí k této bráně. Nejbližší bylo zjištěno před č. p. 105. Doloženy v něm jsou nejméně tři úrovně nedatovaných kamenných dlažeb či vrstev šterku, pokud pomineme současnou úpravu vozovky (*obr. 7*).

Další zjištění jsou vázána na západní (č. p. 121 až 124, 172) a na východní stranu ulice (č. p. 106 a 107). Na každé byl zachycen poněkud jiný vývoj terénní situace. Domy č. p. 123 a 122 dnes ustupují z uliční čáry směrem dozadu, ale před průčelím domu č. p. 123 byla zjištěna zeď odpovídající polohou neustoupené linii průčelí. Pravděpodobně se jedná o původní stav, podpořený zjištěním, že terénní vývoj se odehrál na obou stranách zdi rozdílně (*obr. 10*). Jiná zeď (u severní strany č. p. 122) probíhá kolmo na průčelí (*obr. 8*) a je pravděpodobně částí dělicí zdi mezi parcelami domů č. p. 122 a č. p. 123 (dům č. p. 172 je zasunut až za tyto domy a je bezesporu mladší a dodatečný). Naznačuje to také obdobný charakter zvrstvení v přípojkách k domům č. p. 172 a č. p. 123, kde se zdmi souvisí vrstvy s příměsí pískovcových kamenů a zlomků cihel. V přípojce k domu č. p. 172 jim předchází vrstva charakteru spáleniště (stopa požáru?). Naproti

tomu před domy č. p. 122 a č. p. 124 zjišťujeme sídlištní vrstvy, které jsou u č. p. 124 datovány do 16. století. Mladší vývoj je obdobný. Zdi zanikly a byly převrstveny nejméně dvěma úrovněmi kamenných dlažeb. Stalo se tak ve stejném období (16. až 17. století). Starší zlomky keramiky (již ze 14. století) v nich jsou zjevně druhotně přemístěné. Z mladších úprav povrchu se dochovaly podklady dalších nezachovaných dlažeb (před č. p. 122 a č. p. 123), které jejich celkový počet navyšují až na čtyři (*obr. 10*).

Před č. p. 106 a č. p. 107 na opačné straně ulice byla situace mírně odlišná. Nejnižší položené vrstvy sídlištního charakteru obsahovaly nálezy ze 13.–15. století, obdobně staré nálezy byly získány sběrem. Převrstvily je vrstvy signalizující úpravu povrchu (podklady nebo přímo dlažby), z nichž nejstarší spadá do 16./17. století. Jejich celkový počet mohl být až čtyři (*obr. 13*). Jaký byl jejich vztah ke zdi z kvádrů, probíhající rovnoběžně s průčelím domu č. p. 107, není zřejmé (*obr. 12*). Zeď souvisela s nájezdem na most přes Šemberu.

Most

Terénní situace související s mostem přes říčku Šemberu byly dokumentovány jen torzovitě, přesto lze složit alespoň obrysově terénní vývoj. Jako nejstarší byly na jižní straně identifikovány vrstvy, které můžeme interpretovat jako uložené v korytu Šembery (naplaveniny, povodňové hlíny – A/most/sever; B/most/sever), které pokračovaly ještě hlouběji pod dno výkopu. Na ně byla položena dlažba (označena C/most/sever) a na ní se uložily životní nečistoty (D/most/sever) s ojedinělým keramickým fragmentem ze 14.–15. století. Komunikační charakter je podpořen nálezem podkovy (*obr. 46:11*). Dlažba je podle své polohy starší než nábrežní zeď. Její postavení druhotně datují nálezy z navážek, uložených za již postavenou zdi (18.–19. století, uložení E/most/sever).

Terénní situaci na jižní straně mostu nelze vyložit jednoznačně. Dlažba zjištěná na severní straně zde nebyla evidována, ale výkop nedosáhl stejné hloubky. Dokumentované souvrství působí spíše dojmem navážek (uložení A/most/jih až E/most/jih), z nichž poslední je zřejmě stopou požáru, protože je tvořená mazanicí. A jako jediná poskytla datovací materiál (keramika 16.–17. století). Nabízela by se spojitost s požáry z let 1628 a 1639. Mladší navážky se již datovat nepodařilo.

Zdivo zachycené při bagrování 27. října 2006 (*obr. 14*) považujeme za severní stranu mostu. Široký byl 4 m. Podle šířky říčky Šembery lze uvažovat o jednom kamenném oblouku, který byl později zcela odstraněn. Zřejmě proto také postrádalo odhalené zdivo líc. Ani dochovaná výška nebyla zřejmě úplná, neznáme především horní úroveň v úplnosti odstraněnou mladšími zásahy. Po stranách bylo ohraničeno zdivy, lícovanými vždy jen na vnější straně (tj. k západu a k východu). Obě zdiva měla šikmý líc a směrem nahoru se zužovala (*obr. 15*). K východní straně byla přizděna zeď z pískovcových kvádrů, jejíž pokračování bylo nalezeno před domem č. p. 107.

Situaci u mostu můžeme vyložit tak, že původně zde byl přechod přes Šemberu ve formě brodu, ke kterému vedla vydlážděná komunikace (C/most/sever). Podle ojedinělého keramického zlomku datujeme fungování dlažby do 14.–15. století. Následně byl postaven kamenný most o šíři 4 metrů a s jedním obloukem. Úroveň terénu se tím značně zvýšila (v rozsahu asi tří metrů). Proto byl na most ze severní strany vybudován nájezd, fixovaný po stranách zdmi (spíše charakteru tarasů).

Obdobně byl zřejmě zvýšen také terén na jižní straně, i když zde v menším rozsahu, protože terén tímto směrem stoupá. Na této straně není jednoznačně doloženo, že byla komunikace po stranách fixována zdmi nebo tarasy. V přípojce vodovodu před č. p. 108 však bylo zachyceno zdivo o šířce 0,9 m ve směru sever–jih, které by mohlo být bočním tarasem na východní straně (*obr. 16*). Zdivo v přípojce končilo a jižním směrem již nepokračovalo. Vzhledem k narušení terénní situace po obou stranách mladšími zásahy se zeď nepodařilo časově zařadit. Na straně západní (před č. p. 120) podobná konstrukce zjištěna nebyla.

Jednoobloukový kamenný most byl později nahrazen konstrukcí, dochovanou až do rekonstrukce v roce 2007. Pravděpodobně s tím souvisí nález dřevěné stěny, izolující výkop pro založení nové konstrukce (*obr. 17*). Přímo datovat se jí nepodařilo (pro dendrochronologické datování se dochovalo málo letokruhů).

Jižně Šembery

Výkop jižně říčky Šembery měl v úseku za mostem stejnou charakteristiku jako v úseku mezi Kouřimskou branou a Šemberou na severním břehu. V úseku před č. p. 120, 119 a 972 na západní straně a před č. p. 108 a pravděpodobně také před č. p. 1308 nedosáhl podloží ani v hloubce 3 m. Předpokládáme, že se zde pohyboval v nivě Šembery, částečně zaplněné náplavy, jak bylo dokumentováno u severní strany mostu.

Výkop pro hlavní řad kanalizace a vodovodu mezi č. p. 120 a č. p. 872 zachytil tři úrovně dlažeb (*obr. 18*), překryté vrstvami životních nečistot, z nichž můžeme časově zařadit jen tu nejmladší. Podle keramických zlomků ze 14.–16. století náleží až do závěrečného století, což podporuje i přítomnost zlomku prejzu. Zbývající nálezy získané sběrem pokrývají téměř stejné období (14–17. století) s malou příměsí nálezů „hradištní tradice“ ze 13.–14. století.

Před č. p. 108 (nejblíže k říčce Šemberě) bylo dokumentováno souvrství s více úrovněmi komunikačního charakteru (*obr. 20*). Ten má již nejnižše zachycená uloženína A/Jih (jílovitá hlína s velkou příměsí kamenů a kusů dřev), kterou se nepodařilo datovat. Následná uloženína, také se značným podílem kamenů, B/Jih poskytla keramiku 14.–15. století. Následují nejméně tři úpravy povrchu (vrstvy s velkým podílem kamenné drti), z nichž ta nejmladší (E/Jih) vydala zlomky keramiky ze 13.–14. století, tedy nejspíše druhotně přemístěné. Následný vývoj sestává ze stop dalších až tří úprav povrchu komunikace, z nichž nebyl získán archeologický materiál. Období 15. století nepřekračují ani nálezy ze sběru s výjimkou části železného kování v podobě mezikruží, které může být novověké. Celkově je v těsném sousedství přechodu přes Šemberu dokumentováno až sedm či osm povrchů komunikace při postupně narůstající úrovni povrchu nejméně o 1,5 m (souvrství pokračuje pod dno výkopu).

Dále byla před č. p. 108 popsána situace blíže k tomuto domu, kde byl zachycen jižní konec zdi ve směru sever–jih (viz výše) a východně od této zdi celkem tři úrovně úprav povrchu (dlažby, uloženíny B/108, F/108, G/108). Nejstarší vrstva pod nimi (na dně výkopu, uloženína A/108) je podle keramiky datována do 13.–14. století. Může však být i mladší, z výše položených uložení (dlažeb) nebyl získán datovací materiál. Komunikační souvrství navýšilo úroveň terénu o 1,3 m. Východně od tohoto souvrství (a blíže k průčelí domu č. p. 108) byla zachycena další zeď ve směru sever–jih, která dosedala na nejstarší uloženína (A/108) a byla překryta třetí zjištěnou dlažbou (uloženiina F/108). Zeď je tedy středověká, ale její účel není zcela jasný (boční strana nájezdu na most?). Vztah k nemovitosti č. p. 108 je přerušen mladším výkopem.

Jen rámcově můžeme datovat souvrství v přípojce k č. p. 1308, protože archeologický materiál byl získán pouze sběrem. Výkop snad zachytil podloží (uloženiina A/1308), nikoliv ještě skalní, ale jílovitou vrstvu uloženou na jeho povrchu. Jeho povrch zde stoupá směrem k jihu, v přípojce byl v hloubce 1,2 m. Evidovány byly dvě úrovně bohužel nedatovaných dlažeb. Nálezy získané sběrem lokalizované již na hranu parcely domu č. p. 1308 zřejmě dokumentují její vybavení (související ovšem s č. p. 108, protože č. p. 1308 bylo vyděleno až dodatečně v novověku). Keramické zlomky pokrývají období 15.–17. století s těžištěm ve století šestnáctém. Zajímavá je přítomnost pravděpodobně květináče a také zlomků kachlů z období kolem roku 1500 a z 16. století. Rozdílné datování a také rozdílné typy kachlů (režný komorový římsový, glazované zrcadlové) naznačují existenci dvou kamnových těles (*obr. 21*). Náznaky luxusního vybavení nemovitosti jsou v souladu s předpokládanou stavební podobou (vstup se dochoval v podobě jednoduchého pozdně gotického či renesančního ostění). Podle písemných zpráv patřil před rokem 1630 českobrodskému primátorovi Ondřeji Meziříčskému a následně císařskému rychtáři Jindřichu Vokálovi (*Mrvík 2019, 26*). Oba jistě měli možnost luxusně vybavit svou domácnost.

Další úsek můžeme vymezit nemovitostmi č. p. 118 až č. p. 113 (na západní straně) a č. p. 109 na východní straně (*obr. 22–27*). Zde je již jednoznačně doloženo skalní podloží, které postupně, i když mírně nepravidelně, stoupá k povrchu (u č. p. 118 – 2 m; č. p. 117 – 1,5 m; č. p. 209 – 1,3 m; č. p. 116 – 1,5 m; č. p. 115 – 1,7 m; č. p. 114 – 0,7 m; č. p. 113 – 1,3 m; č. p. 109 – 0,85 m). Na něm se uložila vrstva, kterou můžeme charakterizovat jako přeměněný (různě zkulturněný) půdní horizont, který vydal jen málo přesněji datovatelného materiálu (keramický zlomek 14.–15. století u č. p. 118). Převážně obsahoval zlomky zvířecích kostí, uhlíky a zlomky železa (hřebíků). Výše se nacházely až tři úrovně dlažeb (u č. p. 118, č. p. 117 a č. p. 115 /?/), ale dokumentovány byly také jen dvě (č. p. 209) nebo jedna (č. p. 116). Datovat se podařilo podle keramických zlomků jen tu nejmladší (u č. p. 118 – 14.–16. století; u č. p. 117 – 15.–17. století; u č. p. 209 – 15.–17. století; u č. p. 116 – 14.–16. století, u č. p. 115 – 14.–17. století). Z prostřední dlažby u č. p. 117 byly získány jen zvířecí kosti a zlomky železných hřebíků. Zajímavý je nález torza železného zámku (?) z vrstvy nečistot na dlažbě u č. p. 116 (*obr. 49:9*). Pro mladší datování svědčí také přítomnost zlomků cihel (u č. p. 117, č. p. 209, č. p. 116), event. zlomku prejzu či hřebenáče (u č. p. 115). Nálezy od domu č. p. 115 pokrývají časový interval až do 19. století. Dokládají existenci smetištní/odpadové vrstvy před jeho průčelím.

Před č. p. 114, č. p. 113 a č. p. 109 nebyly starší úrovně dlažeb zjištěny vůbec. Na podloží, event. půdním horizontu se nacházely vrstvy navážek či planýrek (č. p. 109, č. p. 114), pravděpodobně stavební odpad (uloženiny D/114, E/114). Do nich byl před č. p. 114 vyhlouben výkop pro zděný kanál o vnitřním rozměru 1,2 × 1,2 m (*obr. 29 a 43*). Podle provedení je novověký bez možnosti dalšího upřesnění. Jeho druhotná výplň (petlice, část řetězu) je také novověká s výjimkou staršího, druhotně přemístěného keramického zlomku „hradištní tradice“. Z přípojek do č. p. 114 pocházejí ze sběru keramické zlomky (19 kusů) z 16.–17. století a také zlomek nezdobeného zeleně glazovaného kachle ze stejného období (*obr. 50:3*). Jedná se nejspíše o odpad dokládající nepřímo vybavení domu kamny. Situován je však za hranice středověkého rozsahu předměstí, je tedy druhotně přemístěný.

Úsek mezi domy č. p. 108 a č. p. 114 ukazuje, že starší komunikace byla užší než ta dnešní, pokud na to usuzujeme ze zachycených dlažeb, které nepokrývají celou šířku dnešní ulice. Soustřeďují se spíše do jejího středu. Terénní situaci můžeme interpretovat tak, že mírný svah byl provozem na komunikaci rozrušován a byl periodicky, ale spíše nepravidelně zpevňován dlažbami či násypem šterku. V níže položených partiích bylo úprav více (sedm či osm před č. p. 108), postupně (směrem k jihu se jejich počet zmenšoval, až zcela zmizely (před č. p. 113)).⁵ Rozdílný počet a hloubka také naznačují, že komunikace mohla být vyježděna do podoby mělkého úvozu, který byl nepravidelně zpevňován a vyrovnáván úpravami povrchu.

Změněnou terénní situaci zachytil výkop před č. p. 113 (*obr. 30*). Do podloží se zde zahlubují tři jámové objekty náležející dvěma stratigrafickým fázím. Ke starší náleží objekt 2/113 s výplní jílovité hlíny, datovaný pomocí jednoho keramického zlomku do 13.–14. století. Ke stratigraficky starší etapě patří také objekt 1/113, který se nepodařilo přímo datovat. Vzhledem k výplni s obsahem hrudek malty a zlomků cihel se zdá, že bude mladší než objekt 2/113. K mladší etapě patří objekt 3/113, také s výplní s obsahem zlomků cihel a také dvěma keramickými zlomky ze 14.–15. století. Tento interval je také nejmladší možnou datací objektu 1/113. Určit původní účel těchto tří objektů (jam) není na základě jejich tvaru, výplně nebo nálezů možné.

Terénní situace pokračující směrem k jihu vykazovala stejné rysy. Nebyla zde již zjištěna starší dlažba zpevňující povrch komunikace. Skalní podloží dále stoupalo směrem k jihu (č. p. 112 v hloubce 1,7 m, mezi č. p. 112 a č. p. 110 jen 1 m). Navíc bylo překryté až 0,5 m silnou vrstvou původního půdního horizontu, takže se povrch podloží nacházel v hloubce 0,5 až 1 m. Dokládá to i plošné snížení vozovky dokumentované zejména v úseku u č. p. 110 a č. p. 495, kde se v téměř celé ploše nacházelo podloží po odstranění 0,8 m terénu. Na podloží se nacházela v ploše u č. p. 112 nedatovaná vrstvička bělavé malty, překrytá navážkou. Podle nálezů ze sběru je můžeme datovat do 16./17. století a mladšího období. Nejvýraznější částí nalezené situace byla skupina celkem 15 nepravidelně rozmístěných jámových objektů (*obr. 28 a 32*). Navazují plošně na tři objekty evidované před č. p. 113. U č. p. 112 stratigraficky náleží nejméně dvěma etapám (objekt D/112 porušuje objekt A/112). Časově zařadit je můžeme podle nepočetných keramických zlomků (jeden až sedm zlomků, viz výše) do 12./13. až 14. století (objekt A/112, B/112, G/112), event. do 14.–15. století (C/112, D/112, F/112). Nedatovaný zůstává objekt E/112, i když je nejspíše ze stejného časového intervalu. Objekty před č. p. 112 můžeme charakterizovat jako jámy, výjimku by mohl tvořit objekt C/112, u něhož bylo zaznamenáno rovné dno a kolmá stěna (polozemnice? – *obr. 33*). Osm zjištěných objektů na ploše u č. p. 110 nevytváří stratigraficky více fází. Dva nelze charakterizovat (nebyly popsány – objekty III/110, IV/110). V ploše i na řezu známe zčásti tři objekty (I/110; A/110 a C/110). Poslední jmenovaný měl podle dochovaného nároží nejspíše pravouhloúhly tvar. Objekt D/110 byl oválný, což zřejmě platí i pro další, dochované jen torzovitě (II/110, A/110, B/110). Úplnou hloubku neznáme u žádného z nich. Tři z nich byly při popisu v terénu charakterizovány jako „pec“ (I/110, A/110, D/110), ale nebyly evidovány konstrukční prvky, které by tuto interpretaci podpořily. Výplň s početnými uhlíky a proplásty mazanice má jen objekt I/110 a také blíže nepopsaný objekt III/110. Rozdílné časové zařazení naznačuje také výplň jednotlivých objektů, pokud byla popsána. Za mladší považujeme objekty s příměsí stavebního materiálu (cihly, prejzy), což platí pro A/110, C/110 a D/110. Podle nálezů, kterých je rozdílné, ale spíše menší množství (1 až 18 zlomků) náleží do období 12.–13. století objekty I/110 a III/110. Pro toto časové zařazení hovoří především přítomnost zlomků tzv. technických misek pražského

5 Do počtu dlažeb není v celé ploše započítána dlažba současná, tvořící až do výzkumu a rekonstrukce úpravu vozovky a chodníků.

keramického okruhu. Mladší etapu (13.–14. století) tvoří objekty II/110, IV/110, B/110. Za nejmladší považujeme objekty C/110 a D/110 (poskytl největší nálezový soubor – 54 zl.). Objekt C/110 obsahoval keramiku zahrnující 14.–16. století, objekt D/110 nálezy 16.–17. století. Jejich výplň považujeme za domovní odpad nepřímo svědčící o vybavení některé nemovitosti (nádobkový kachel z objektu C/110). Náleží sem i zlomek nezdobené keramické dlaždice ze sběru. Přes nepočetné nálezy můžeme doložit kontakt s pražským keramickým okruhem. K již zmíněným zlomkům technických misek (objekty I/110, III/110 – *obr. 51:5,11*) můžeme přiřadit zlomek získaný sběrem u č. p. 112, který byl vytvořen v rámci technologické skupiny „HK“ (*obr. 50:19*).

Pokud připočteme ke zjištěným 15 objektům další tři dokumentované před č. p. 113, vyvstává před námi torzo sídlištní situace tvořené jámovými objekty. Dva z nich mohou patřit k objektům typu polo/zemnice. Chronologicky pokrývají období 12./13.–16. století a vytvářejí plošně sevřenou skupinu. Souvisí s nimi i tři objekty situované v rozšířené ploše ulice před č. p. 114 (objekty A/Jatecká, B/Jatecká, C/Jatecká), řazené do 14. a 15.–16. století (viz níže). Zajímavá je jejich pozice, která je v kolizi s komunikací, která spojovala Český Brod s Kouřimí.

Malechov

Jako polohu „Malechov“ identifikujeme úsek mezi č. p. 495 až na konec výkopu u č. p. 148. Terénní situace byla jednoduchá. Skalní podloží překryté vrstvou hnědého jílu dosahovalo do úrovně 0,5 až 0,4 m pod současným povrchem. U č. p. 495 byla evidována na podloží dlažba komunikace (uloženina C/495), jinak nadloží tvořily pouze uloženiny charakteru planýrek či navážek. Z těchto a ze sběrů pocházejí nepočetné zlomky keramiky z období 13.–17. století, tj. ze stejného jako v předchozích úsecích. Výjimku tvoří dva zlomky pravěké, blíže neurčitelné. Jeden z výše zmíněné dlažby a druhý ze sběru. Bezsporně se jedná o zlomky druhotně přemístěné, nicméně signalizující pravěké osídlení někde v okolí.

Detailní pozornost byla věnována ploše před č. p. 407 (*obr. 28 a 35*). Terénní situace je navzájem propojená, ale lze ji rozdělit na tři části (plošný výzkum, situace ve výkopech pro inženýrské sítě, výkopy vzniklé v důsledku kácení stromů a odstraňování pařezů). Podložím je jako v ostatních úsecích skála (uloženina A/407), překrytá hnědým jilem (B/407). V úseku před touto nemovitostí se terénní práce dotkly celé šíře vozovky, takže bylo možné sledovat, jak podloží klesá směrem k východu. U průčelí domu č. p. 407 bylo zjištěno v hloubce jen 0,3 m pod současným povrchem, přibližně uprostřed vozovky klesá na úroveň 1,7 m. Na východním okraji vozovky nebylo zjištěno v hloubce 1,4 m (hlouběji výkop nesahal). Na něm se v níže položených částech uložilo až 0,75 m silné souvrství jílovitých hlín s příměsí oblázků, mazanice, zlomků cihel a s keramickými zlomky z období 13.–14. století (nejstarší uloženina C/407) až 16.–17. století (nejmladší uloženina G/407). Terén tak byl postupně zvyšován a vyrovnáván.

Odlišnou, ale jen neúplně zachycenou situaci představuje východní strana vozovky, kde bylo evidováno smetištní souvrství (uloženiny A/pařez, B/pařez) s převažující keramikou 16.–17. století (a starší příměsí ze 14. a 15. století). Pozoruhodné je vysoké zastoupení zvířecích kostí (135 zl., 9401 g., nestratifikovaný vzorek), převážně takových, které nebyly nositelem masa (kosti nohou, rohy).

Největší pozornosti se dostalo ploše sondy z června 2007 (*obr. 35*). Terénní situace byla jednoduchá. Podložím je skála, překrytá jílovitou vrstvou. Eventuálně na ní utvořené vrstvy (jako ve východní části vozovky) se zde nedochovaly nebo byly odstraněny, což by nasvědčovalo úpravě terénu před vyhloubením sídlištních objektů. Nalezené objekty vykazují až trojnásobnou superpozici. Týká se to sídlištního objektu D, který je porušen hrobem G, následně překrytým/porušeným hrobem A a F. Hrob A zároveň porušuje hrob B (lebka z tohoto hrobu se dostala do výplně hrobu A). Dvojnásobnou superpozici zaznamenáváme u hrobů C2 a C1 (*obr. 38 a 39*). Samostatnou stratigrafickou pozici má sídlištní objekt E. Vzdálenost mezi nejbližším hrobem G a objektem E je taková, že nepředpokládáme jejich vzájemný kontakt (plocha mezi nimi byla narušena kanalizační přípojkou). Dvojnásobná superpozice hrobů dokládá, že místo bylo k pohřbívání využíváno možná kratší dobu, ale nikoliv jednorázově. Hroby a objekty překrývala jediná vrstva sídlištního charakteru, převrstvená ve východní části dlažbou ulice. Dlažba překrývala místo s hroby A, B, F a G. Nad dlažbou se v celé ploše původně nacházela současná vozovka s podkladem.

Podle orientace můžeme hroby rozdělit do dvou skupin – orientace přibližně SZ–JV – hroby B (*obr. 37*), C1, C2 a G (*obr. 41*), tedy všechny stratigraficky starší + hrob C1, a orientace JZ–SV – hroby A a F (*obr. 40*), tj. stratigraficky mladší. Tyto dvě odlišné orientace mohou odrážet dvě etapy pohřbívání. Poloha po-

hřbených nevybočuje z obvyklého úzu s výjimkou hrobu A, kde byl nebožtík do jámy podle polohy rukou spíše nepietně vhozen než uložen (*obr. 36*). Absence pozůstatků oděvu (knoflíky, přezky z opasku či bot) svědčí o tom, že zemřeli byli pohřbeni naří či zabalení do látky. Stopy rakví zjištěny nebyly (ojedinělé hřebíky je nedokládají), v případě hrobu A poloha kostry pohřeb v rakvi vylučuje.

Terénní situace nenaznačuje, zda byla objevena celá hrobová skupina nebo její převážná část. V ploše vozovky (tj. západním, severním a východním směrem) nepokračovala. Pohřby by mohly pokračovat pouze pod dům, prokazatelné indicie však chybí a skalní podloží zde stoupá téměř k povrchu. Ve výkopu pro plyn, probíhajícím v nevelké vzdálenosti od jeho průčelí, nebyly hroby evidovány a ani lidské kosti jako druhotná příměs. Není zřejmé, zda byly hroby nějak označeny. Pohřbívání do stejné hrobové jámy (C1 a C2) a plošně omezená skupina hrobů A, B, G a F by pro nějaké označení svědčila. Naopak vzájemná poloha dvojic hrobů B+G a A+F by naznačovala spíše opak. Hroby jsou stratigraficky mladší než sídlištní objekt D a podle keramických zlomků z výplně také objekt E.

Nálezy z hrobových výplní, starších sídlištních objektů a také z uloženiny, která hroby a objekty překryla, zahrnují rozmezí 13./14. století až 17. století. Hrobové výplně s kompletně druhotně přemístěnými nálezy ukazují na 14.–15. století (hroby A, C2, F), pokročilé 15. až přelom 15. a 16. století (hroby C1, F). Datování zpřesňuje identifikace fragmentárně dochované mince z hrobu A, která je dobovým falzem kruhového peníze města Zhořelec z 2. poloviny 15. století (*Militký 2016*). Nezávislé časové zařazení bylo v případě tří hrobů (A, C1, C2) získáno metodou radiouhlikového datování (*Světlík 2016*). Pro hrob A byl získán interval 1444 až 1634 n. l. (při 95,4 % pravděpodobnosti). Toto rozmezí se rozpadá na dvě periody (1444 až 1528 n. l. při pravděpodobnosti 57,3 % a 1539 až 1635 n. l. při pravděpodobnosti 38,1 %), Hrob C1 je s pravděpodobností 95,4 % datován do období 1450–1635 n. l. I zde byly definovány dva samostatné intervaly (1450 až 1531 n. l. při pravděpodobnosti 46,6 % a 1539 až 1635 n. l. při pravděpodobnosti 48,8 %). Hrob C2 je při pravděpodobnosti 95,4 % zařazen do intervalu 1461 až 1638 n. l. Datování je v souladu s archeologickými zjištěními. Odpovídá starším intervalům, definovaným u hrobů A (1444–1528 n. l.) a C1 (1450–1531 n. l.; *Frolík et al. 2016*). U hrobu C2 předpokládáme také zařazení blízké uvedeným intervalům vzhledem k přesnému vložení mladšího nebožtíka C1 do stejné hrobové jámy (hrob musel být na povrchu patrný). A stejné datování má také mince z hrobu A.

Pohřebiště bylo interpretováno jako skupina lidí žijících na okraji společnosti, kteří nebyli či nemohli být pohřbeni na regulárním hřbitově (*Frolík et al. 2016*). Vyloučena byla možnost pohřbení v důsledku nějaké jednorázové události (vojenské, nemoc apod.) právě s ohledem na delší využívání místa. Nepředpokládáme, že by se jednalo o pohřebiště vzniklé v důsledku výkonu spravedlnosti (popravení lidí). Stopy setnutí nebyly identifikovány, šibenice není v Českém Brodě doložena. Pohřebiště bylo situováno u důležité komunikace spojující Český Brod s Kouřimí, ale již za hranicemi předměstí. Určitou analogii nabízí pohřebiště v Čelákovících v poloze Mrchovláčka (*Mašková 2005; Mašková 2010; Mašková – Klírová 2018*), které náleží na základě antropologie a nevýrazných nálezů do 13.–14. století. Pomístní jméno naznačuje souvislost s mrchovištěm, kterou bychom v Českém Brodě mohli nalézt v odpadu v podobě početných zvířecích kostí. Smetištní charakter mají všechny nálezy z blízkosti domu č. p. 407 a určitá vzdálenost od středověkého rozsahu předměstí ukazuje na vyvážení odpadu do těchto míst. Na podobném místě mohli být pohřbívání lidé, určené k „nepočestnému“ pohřbu (např. sebevrazi, ale i odsouzení – *Mašková 2010*).

Jatecká

Poslední část terénních situací byla zjišťována v Jatecké ulici. Výkop pro kanalizaci a vodovod se odděloval od hlavního řádu v rozšířené části ulice Prokopa Velikého před č. p. 114. Identifikovány byly nálezy obdobné zjištěním z úseku mezi č. p. 113 až č. p. 110. Základní terénní situace se také opakuje. Skalní podloží vystupuje až 0,5 m nad dno 2,8 m hlubokého výkopu (*obr. 42 a 43*). Nad ním se nacházela jílovitá vrstva, která je také součástí podloží, které tím dosahuje úroveň 1,8 m od současného povrchu. Do podloží byly zahloubeny celkem tři jámové objekty (A/Jatecká, B/Jatecká, C/Jatecká) se stratigrafickou následností A–B–C. Nejstarší objekt byl poměrně rozměrný (4,5 m délky na profilu), ale nelze určit jeho původní účel. Podle keramiky (10 zl.) je datován do 14. století. Následoval vývoj o neurčitelné délce doložený dvěma uloženinami, které objekt A/Jatecká překryly, ale neposkytly archeologický materiál. Mladší objekt B/Jatecká byl vyhlouben s určitým časovým odstupem. Měl větší hloubku (přesahovala 2 m), ale jeho původní účel

také nelze stanovit. Navíc neposkytl archeologický materiál. Porušen byl mladším objektem (C/Jatecká) charakteru kúlové jamky nebo žlábků (nebyl však zachycen v protější stěně výkopu), podle keramiky z 15.–16. století. Stratigraficky nejmladší je kamenný kanál (objekt D/Jatecká), který je pokračováním téhož objektu z výkopu hlavního řádu (viz výše). V odbočce do Jatecké neposkytl datovací materiál.

Výkopy pro kanalizaci a vodovod končily u objektu Jatek Český Brod. Před ním byly objeveny pouze novověké nebo až novodobé situace (zeď z pískovcových kamenů). Keramické nálezy a zlomky skla docházejí z období 17.–19. století. V úseku Jatecké ulice u č. p. 209, 1152 a 1344 byla zjištěna vrstva vzniklá přeměněním půdního horizontu (uloženina B/1152) nebo vrstvy stavebních destrukcí a odpadů (B/1344, C/1344) s nálezy z 16.–17. století. Stejně je tomu ve výkopu k č. p. 293 (zlomek keramiky 16.–17. století). Vrstva či souvrství o proměnlivé mocnosti (0,3–0,8 m) je tak spíše odpadového/smetištního charakteru.

7. CELKOVÉ VYHODNOCENÍ

Nalezenou situaci můžeme rozdělit do několika částí, které dohromady skládají obraz předměstí významného středověkého města. Předměstí vzniklo a postupně narůstalo podél významné komunikace, která procházela Českým Brodem směrem od Prahy a pokračovala přes Kouřim a Kolín dále na východ (na Moravu). Nepřekvapuje proto, že byly získány hojné doklady komunikačního využití celé trasy od Kouřimské brány až na konec výkopu s počátkem již ve 13./14. století. Převážná část sledovaného úseku byla opakovaně vydláždována různě kvalitně provedenými kamennými dlažbami, které ztratily smysl až po překonání svahu na jižní straně říčky Šembery. Zároveň byl terén postupně navyšován, a to především v blízkosti Šembery. Postupně tak vyrovnal proláklinu, která se v těchto místech nacházela, a zpevnil jinak dosti nestabilní a blátivé podloží. Dlažba nepokrývala celou šířku dnešní ulice. S ohledem na nálezy sídlištních objektů v trase komunikace (zejména v úseku mezi č. p. 114 a č. p. 110) musíme předpokládat nevelké posuny její trasy. S ohledem na terénní konfiguraci spíše západním směrem, tj. pod dnešní zástavbu. Totéž platí pro pohřebiště před č. p. 407, neboť nelze předpokládat, že by důležitá komunikace přímo procházela smetištěm (mrchovištěm) a pohřebištěm lidí z okraje společnosti.

Archeologický výzkum přes všechna omezení získal doklady sídlištního využívání určitých částí plochy, a to zejména v úseku mezi č. p. 114 až č. p. 407 (*obr. 28*). Rozložení celkem 23 objektů nedokládá, zda se jedná o jeden sídlištní areál nebo několik menších (u č. p. 114; u č. p. 113 a 112, u č. p. 110 až č. p. 407), a nelze ani blíže určit jeho charakter. Chronologicky pokrývají nalezené objekty období od 13. až do 16./17. století, a to s různou intenzitou. Pro nejstarší období (13. a 14. století) nacházíme pouze blíže neurčitelné jámy různých rozměrů (celkem deset). Jejich počátek může být ve starším 13. století nebo v závěru století předchozího, jak dokládají ojedinělé zlomky keramiky pražského okruhu (technické misky, zlomek skupiny „HK“, okrajový zlomek se zduřelou profilací). Pokud je toto datování správné, byl by počátek sídlení na Kouřimském předměstí ve stejném období, pro které se počítá s počátkem Českého Brodu jako majetku pražského biskupství (2. polovina 12. století – *Dvořák 1992*, 6–8).

Množství objektů ve 14.–15. století je přibližně stejné (9 objektů) a rozkládají se ve stejném areálu. Převážně se opět jedná o neurčitelné jámy. Jeden měl rovné dno a kolmou stěnu (C/112), snad měl charakter polozemnice. Spolu s předchozími dokládají plošně nevelké sídliště, které se půdorysně víceméně vylučuje s předměstím, doloženým ve 2. polovině 15. století. Počátky zástavby doložené pro pohusitskou dobu (s okrajovými nemovitostmi č. p. 109 a č. p. 115) neznáme. Neproběhl v nich archeologický výzkum. Náhodně získané nálezy datované do 14. století pocházejí z č. p. 105 a č. p. 108 (*Mrvík 2018*, 14, 25) a mohou naznačovat počátky ve stejném období. Pro období 14. století můžeme nalezenou mezerovitě známou situaci vyložit jako plošně větší předměstí, než jak je doloženo především k r. 1449, nebo jako menší oddělenou osadu. Sídliště zaniká a zdá se pravděpodobné, že se tak stalo během husitských válek. Obnovené předměstí následně získalo rozsah, který vydržel až do 18. století.

Nejmladší etapu (16.–17. století) dokládají jen dva objekty, jejichž výplň můžeme označit jako smetištní (C/110, D/110). Jeden z nich měl pravděpodobně pravoúhlý tvar a kolmou stěnu (C/110 – polozemnice?). Oba zřejmě souvisely se smetištními nálezy před č. p. 407 (množství zvířecích kostí). Vztah k objeveným hrobům není zcela jasný. Hroby i sídlištní objekty se bezpečně nacházely mimo plochu předměstí, která byla fixována jednoznačnou hranicí (brána), jak dokládají písemné prameny (viz výše).

8. ZÁVĚR

Záchranný archeologický výzkum na Kouřimském předměstí přes všechna omezení doložil jeho vývoj od staršího 13. století až do století 16. (17.) a proměny jeho rozsahu. Nálezy naznačily kvalitní vybavení některých nemovitostí (kachlová kamna, užívání skla). Proti tomu stojí areál za jeho hranicí, sloužící jako smetiště (mrchoviště?) a zároveň pohřebiště osob žijících na okraji společnosti nebo osob, které z různých důvodů nemohly být pohřbeny na regulárním hřbitově. Přibližují tak epizody z historie Českého Brodu, které nejsou jinými prameny zachyceny.

LITERATURA

- Bankovová, N. 2015:* Opevnění Českého Brodu z pohledu archeologie. Bakalářská práce, Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice.
- Bezdičková, A. 2016:* Středověké předměstí z pohledu archeologa na příkladu Českého Brodu. Bakalářská práce, Filozofická fakulta, Univerzita Pardubice.
- Brych, V. – Stehlíková, D. – Žegklitz, J. 1990:* Pražské kachle doby gotické a renesanční. Katalog výstavy. Praha.
- Dvořák, M. 1992:* Český Brod. Stručné dějiny. Umělecké památky. Pamětihodnosti na Českosobrodsku. Český Brod.
- Ebel, M. – Frolík, J. – Razím, V. – Vařeka, P. 1998:* Opevnění města Českého Brodu. Průzkumy památek 5/2, 47–76.
- Frolík, J. 1996:* Archeologický výzkum Českého Brodu v letech 1994–1995. Archeologické rozhledy 48, 737–747.
- Frolík, J. 2007:* Zpráva o záchranném archeologickém výzkum provedeném v lokalitě Český Brod, ul. Prokopa Velikého. Archiv Ústavu archeologické památkové péče středních Čech Praha, čj. 614/07.
- Frolík, J. 2017:* Pohřebiště u kostela Panny Marie a na II. nádvoří Pražského hradu. Díl II. Analýza. Castrum Pragense 14. ABG 1. Praha.
- Frolík, J. 2019:* Kostel sv. Václava v Lažanech a počátky středověkého osídlení Skutečska. Díl II. Analýza. Projekt ABG 3/2. Praha.
- Frolík, J. – Stránská, P. – Votrubová, J. – Emmerová, B. – Vaněk, D. 2016:* People 'on the Margin': A Medieval Cemetery in Český Brod-Malechov (Central Bohemia). IANSA 8/1, 59–75.
- Klápště, J. 1998:* Die Anfänge der jüngeren mittelalterlichen Keramik in Böhmen als kulturhistorisches Problem. Archeologické rozhledy 50, 138–158.
- Krajíc, R. 2003:* Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3. Kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa. Praha – Sezimovo Ústí – Tábor.
- Mašková, P. 2005:* K otázce interpretace kostrového pohřebiště „s projevy vampirismu“ v Čelákovících. *Studia Mediaevalia Pragensia* 5, 9–19.
- Mašková, P. 2010:* Dovětek o čelákovickém „pohřebišti s projevy vampirismu“. *Středočeský sborník historický* 36, 128–133.
- Mašková, P. – Klírová, D. eds. 2018:* Byli v Čelákovících upíři? Půlstoletí od mediálně proslulého archeologického výzkumu. Čelákovice.
- Militký, J. 2016:* Český Brod, mince. Numismatický posudek. Rukopis uložený v Ústavu archeologické památkové péče středních Čech.
- Mrvík, V. J. 2019:* Historická topografie města Českého Brodu (VIII): Předměstská zástavba. *Archivní prameny Kolínska* 17, 3–194.
- Pavlík, Č. 2017:* Velký obrazový atlas gotických kachlových reliéfů. Čechy, Morava, české Slezsko. Praha.
- Spence, C. 1990:* *Archaeological Site Manual*. London.
- Světlik, I. 2016:* Praha-Hrad, Český Brod, Milevsko. Výsledky radiouhlíkového datování. Rkp. uložený v Oddělení archeologie středověku ARÚ AV ČR, Praha, v. v. i.

The Kouřim suburb in Český Brod from the viewpoint of archaeology The rescue excavation of 2006–2007

From the 1990s onwards, the town of Český Brod has implemented a policy of systematic development and reconstruction of underground utilities and surfaces in individual streets. The reconstruction of Prokopa Velikého Street (*Fig. 1*), which forms the main communication axis of the Kouřim suburb, can be mentioned as an

example. This road had connected Český Brod with the royal towns of Kouřim and Kolín, as well as with territories further to the east (Moravia). The excavation work took place from September 2006 to November 2007 and was accompanied by documentation of disturbed archaeological situations under difficult conditions (Figs. 2–5). An exception was a spatially limited excavation in front of house no. 407 (Frolík et al. 2016).

The investigated area was divided into several sections. The first section was the space between the Kouřim Gate and the Šembera River (Fig. 5). A masonry wall, probably the foundations of a pillar across the town ditch, was observed in the area in front of the gate (Fig. 6). On the outside of the ditch, a stratum with three levels of paving was winding towards the river (Fig. 7). In front of house facades, along the road, parts of a settlement stratum dating from the 13th to 16th centuries and buried under later road paving, were documented (Figs. 8–13).

Situations associated with a bridge across the Šembera River were only fragmentarily documented (Figs. 14–17). Deposits of silts in the river bed, covered by 14th–15th century paving, were determined as the earliest component. The later situation is actually a remnant of a one-arch stone bridge whose northern side and masonry walls of a drive up ramp were unearthed (Figs. 14 and 15). A wooden partition wall in the river bed of the Šembera River is associated with a reconstruction of the bridge – it used to isolate a trench where its new foundations were laid (Fig. 17). South of the Šembera River, a gradually thickening stratum containing seven or eight road surface modifications was observed, which means an increase in the thickness of terrain of up to 1.5 m (Fig. 18–31). The bedrock slightly ascended there. At the same time, the number of earlier pavement levels decreased, until none at all was recorded (in front of houses nos. 109, 113 and 114). From the level of house no. 113, pit-shaped features appeared, dating from the 13th–14th to the 16th–17th centuries. A similar situation was also observed in the southerly direction, up to house no. 407. Fifteen more irregularly distributed pit-shaped features were identified there (Figs. 28–32). Fragments of 12th–13th century pottery of the Prague circle were identified among the potsherds (Figs. 50:19 and 51:5,11).

Another adjacent section situated further south (with the place name of Malechov) reached up to the edge of the continuously built up area. Detailed attention was paid to the space in front of house no. 407, where only a spatially limited excavation was possible (Figs. 28 and 35). The earliest recorded situation is represented by two settlement features (D and F) dating from the 14th century. They were disturbed by six graves that seem to belong to two stratigraphical phases. Graves B, C2 and G (Figs. 35, 37, 39 and 41) belong to the earlier phase, graves A, C1 and F (Figs. 35, 36, 38 and 40) are later. The position of the dead and the way of their placement did not differ from period practices with the exception of grave A, into which the deceased was laid to rest in a disrespectful way. The dating is based on finds from grave pit fills, where also a fake circular coin minted by the town of Görlitz/Zgorzelec in the second half of the 15th century was found (Militký 2016), but especially on radiocarbon dates from graves A (1444–1528), C1 (1450–1531) and C2 (1461–1638 – Světlík 2016). The cemetery was interpreted as belonging to a group of people living on the fringe of society who were not or could not be buried in an ordinary churchyard (Frolík et al. 2016). The possibility that they were interred as a consequence of a single event (military confrontation, disease, etc.) was ruled out, with regard to the long-term use of the place. The cemetery was situated along an important road connecting Český Brod and Kouřim, but already outside the suburb's limits. A certain analogy is offered by a cemetery at Čelákovice (Mašková – Klírová 2018), where a link to a charnier is indicated, which could be manifested by the presence of waste in the form of numerous animal bones at Český Brod. All finds made in the vicinity of house no. 407 have the character of domestic waste and a certain distance from the medieval extent of the suburb seems to be indicative of deposition of waste in these places. People predestined to be buried in a disrespectful way (such as self-murderers, but also convicts – Mašková 2010) could have been laid to rest at such a location.

The find assemblage consists of objects typical of the time from the 13th to the 17th centuries. The already mentioned fragments of pottery of the Prague circle (12th–13th century) stand out among ceramic finds and are one of the earliest evidence of human occupation. A specific find group consists of fragmented stove tiles found in a total of eleven places. Vessel-shaped (15th–16th century), bowl-shaped (Fig. 48:13) and chamber stove tiles were documented. In addition to specimens with undecorated sides, also fragments of mirror stove tiles (Fig. 48:16–18) and stove tiles with vegetative (Figs. 48:15 and 49:17) and architectural motifs were found (Fig. 48:15). All these finds indicate that some of the houses in the suburb were furnished with tiled stoves from the 15th century onwards. The fragments found next to house no. 108/1308 could have originated from several stove bodies. A fragment of a 16th century flower pot (?) seems to be indicative of a certain level of luxury (Fig. 48:4). Other household furnishings also included a glass window pane (Fig. 54:14) and a fragment of a vessel with an optical decor (Fig. 54:15). The use of the investigated area for transport and communication is evidenced by horseshoes (7 pcs – Fig. 46:7,11, 47:16; 50:8; 55:33; 56:30 and 61:8) and a lynch pin (Fig. 61:4).

Written sources depict the Kouřim suburb as of 1449 delimited by houses nos. 105 to 109, 115 to 118, 120, 122 to 124 and a house on the spot where houses nos. 209 and 611 stand today (*Mrvík 2019*). Three of them are somewhat older – house no. 120 was first mentioned in 1402, as a municipal bath house. Later spatial development only took place in the 18th century. The suburb was probably somehow demarcated, at least by a gate or perhaps a fence. A gate is mentioned next to house no. 109 for the years 1535, 1556, 1573 and 1599 (*Mrvík 2019*). No archaeological traces of the above gate were identified, as well as unambiguous evidence for town fires in 1628 and 1639, when the whole suburb burnt down. The archaeological excavation provided evidence for settlement in the area between houses nos. 114 and 407, i.e. outside the extent documented for 1449. The beginnings of settlement in the Kouřim suburb date from the same period as the transfer of Český Brod into the ownership of the Prague bishopric (second half of the 12th century – *Dvořák 1992*). For the period of the 14th century, we can interpret the ascertained, incompletely clear situation as a suburb which was spatially larger than the extent recorded as of the year 1449, or as a smaller separate hamlet. The settlement probably ceased to exist during the Hussite wars. The renewed suburb then gained an extent which survived until the 18th century. Somewhat later (until the 17th century), the area outside the suburb was still being used for deposition of waste (rubbish dump) and simultaneously also as a burial place for people living on the fringes of society or people who could not be buried in an ordinary churchyard for various reasons.

English by *Jan Machula*

Fig. 1a. Location of the site on a map of Bohemia

Fig. 1b. Český Brod. Top: historic town centre with the church of St. Gothard (A), Kouřim Gate (B) and a bridge across the Šembera River. The archaeologically investigated streets are highlighted in gray.

Fig. 2.–4. Photographs taken during the excavation.

Fig. 5.–43. Drawing and photographic documentation of individual trenches.

Fig. 44.–61. Ceramic and metal finds from individual investigated locations.